

Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΜΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ: ΤΡΙΠΟΛΙΤΟΥ ΜΑΡΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΤΣΑΚΩΝΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΑΜ:182021

ΙΟΥΝΙΟΣ 2021

Σε όλους αυτούς που βρίσκονται σε εκείνη την πλευρά της ζωής, εκεί που το προσωπικό γίνεται πολιτικό, εκεί που ο αγώνας και η διεκδίκηση είναι στάση ζωής, εκεί που η αλληλεγγύη και η αγάπη είναι σύμβολα, εκεί που οι λέξεις δεν είναι μόνο λέξεις.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΩΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ	
1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΦΑΙΡΑΣ.....	9
1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ.....	10
1.3 ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ/ΓΚΡΑΦΙΤΙ.....	13
1.4 ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ.....	14
1.5 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΩΝ	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΩΝ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ.....	29
3.1 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ SEARLE.....	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	70

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η εκπόνηση αυτής της διπλωματικής εργασίας έγινε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος « Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα» του τμήματος Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η διπλωματική αυτή μου έδωσε την ευκαιρία να μελετήσω, να στοχαστώ, να βάλω σε τάξη σκέψεις, ιδέες και εμπνεύσεις που έτσι και αλλιώς υπήρχαν μέσα μου ασύνδετες, άγουρες αλλά και παθιασμένες όπως είναι όλες οι ιδέες όταν γεννιούνται.

Σε όλη αυτή την διαδρομή ήταν δίπλα μου η επιβλέπουσα μου κυρία Τσάκωνα η οποία με ενίσχυσε, με εμπιστεύτηκε, με οριοθέτησε όταν χρειάστηκε και με καθοδήγησε με πολλή αγάπη και θα ήθελα να την ευχαριστήσω πάρα πολύ για αυτό. Η βοήθεια της ήταν για μένα κάτι παραπάνω από πολύτιμη. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την κυρία Μακρυνιώτη για την υποστήριξη του θέματος από την πρώτη στιγμή, για την έμπνευση και τις συμβουλές της όπως και την κυρία Γιαννικοπούλου για την όμορφη συζήτηση που είχαμε. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Ασκούνη. Η πρώτη μας συνάντηση θα είναι πάντα για μένα το πρώτο μου μάθημα πάνω στην έννοια των δικαιωμάτων.

Θα ήθελα τέλος να ευχαριστήσω τους γονείς μου που θα είναι πάντα η κινητήριος δύναμη μου, τον αδελφό μου Κώστα που είναι πάντα δίπλα μου και υποστηρίζει κάθε μου βήμα και απόφαση, τους φίλους μου που είναι οικογένεια και με πολλή υπομονή, αγάπη και εμπιστοσύνη με υποστήριξαν, με άκουσαν και με ακολούθησαν σε όλη αυτήν την διαδικασία και τον Βασίλη για τον παράλληλο αγώνα που δώσαμε μαζί.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η διπλωματική αυτή εργασία έχει στόχο να μελετήσει τη γλωσσική δημιουργικότητα των συνθημάτων στο γλωσσικό τοπίο της Αθήνας. Πιο συγκεκριμένα, έχει στόχο να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- Ποιος είναι ο επικοινωνιακός σκοπός των συνθημάτων;
- Τι είδους γλωσσικές πράξεις επιτελούνται μέσα από αυτά;
- Ποιους δημιουργικούς γλωσσικούς τρόπους χρησιμοποιούν;

Τα συνθήματα αποτελούν ένα ιδιαίτερο κειμενικό είδος που ανήκει στις τέχνες και που παράγεται στη δημόσια σφαίρα και για αυτόν ακριβώς το λόγο αποτελεί μέρος του γλωσσικού τοπίου. Η εγγραφή τους στο δημόσιο χώρο δεν είναι απλά μια διαδικασία περιγραφής του κόσμου ή μιας κατάστασης, αλλά αποτελεί επιτέλεση πράξης. Τα συνθήματα δεν λένε απλά κάτι, κάνουν κάτι. Αυτή είναι και μια από τις βασικές υποθέσεις της έρευνας μας την οποία θα διερευνήσουμε χρησιμοποιώντας ως εργαλείο τη θεωρία των γλωσσικών πράξεων του Searle (1969/1979).

Η επιτέλεση αυτών των πράξεων γίνεται μέσα από γλωσσικά εργαλεία τα οποία είναι δημιουργικά. Έχοντας ως θεωρητικό υπόβαθρο την έννοια της γλωσσικής δημιουργικότητας, όπως ορίζεται στον Carter (2004), αλλά και υιοθετώντας τη θέση ότι η δημιουργικότητα δεν είναι προνόμιο της ελίτ, αλλά αφορά και είναι χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπων, αναλύουμε το δείγμα των 145 συνθημάτων που έχουμε συλλέξει. Έτσι λοιπόν κατηγοριοποιούμε τα συνθήματα με βάση τις γλωσσικές πράξεις (Searle 1969/1979) που επιτελούν και τα αναλύουμε με βάση τις κατηγορίες γλωσσικής δημιουργικότητας (Carter 2004). Καταλήγουμε εν τέλει σε συμπεράσματα που σχετίζονται με τις πράξεις που επιτελούν, τη δημιουργικότητα τους αλλά και τη σημασία που προσδίδεται στο νόημα του λόγου τους εξαιτίας της παραγωγής τους στη δημόσια σφαίρα. Τα συνθήματα δεν περιγράφουν απλώς τα πράγματα αλλά επιτελούν πράξεις. Η εγγραφή τους είναι μια ενεργητική διαδικασία μέσα από την οποία οι συγγραφείς τους διεκδικούν λόγο αλλά και χώρο στη δημόσια σφαίρα. Τέλος η δημιουργικότητα τους ενισχύει την θέση ότι η δημιουργικότητα δεν είναι προνόμιο της ελίτ αλλά χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπων.

Λέξεις – Κλειδιά: συνθήματα, γλωσσικές πράξεις, γλωσσική δημιουργικότητα, γλωσσικό τοπίο, δημόσια σφαίρα, τέχνη του δρόμου

Abstract

This thesis aims to explore the linguistic creativity of the graffiti in the linguistic landscape of Athens. More specifically, the main goal is to answer the following questions:

- What is the communicative purpose of graffiti?
- What kind of speech acts are performed through them?
- What kind of creative linguistic means do they use?

Graffiti constitute a genre falling under the category of the arts performed in the public sphere, hence they are part of the linguistic landscape. Their presence in the public sphere does not only aim to describe the world or a situation, but also to perform an act. Graffiti are not just writings on a wall; they actually “do” something. This is one of the main hypotheses of this thesis, which we will explore by using the theory of speech acts by Searle (1969/1979).

Performing these acts is achieved through linguistic creativity. Our theoretical basis is Carters (2004) linguistic creativity. We follow the theoretical assumption that creativity is not an elite’s privilege but is a common characteristic of ordinary people. We analyze a sample of 145 graffiti that we have collected. Then, we categorize graffiti according to the theory of speech acts (Searle 1969/1979) and we also analyze them according to the categories of Carter’s (2004) theory of linguistic creativity. Finally, we reach conclusions concerning the speech acts performed through graffiti, their creativity and the meanings their word acquire because of its production in the public sphere. Graffiti do not merely describe things, they perform acts. Their writing is an active procedure. Through this procedure writers claim the right to speak and to space in the public sphere. Their creativity eventually confirms that creativity is not a privilege of the elite but a common characteristic of people.

Keywords: graffiti, speech acts, linguistic creativity, linguistic landscape, street art

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα συνθήματα ως κειμενικό είδος αλλά και η συγγραφή τους στο δημόσιο χώρο αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για την παρούσα έρευνα. Τόσο οι πολλαπλοί τρόποι ερμηνείας τους και συγγραφής τους αλλά και η πολιτική διάσταση του λόγου τους ήταν οι βασικοί λόγοι που μας έκαναν να ασχοληθούμε ερευνητικά με το συγκεκριμένο θέμα. Στόχος της έρευνας μας είναι αναλύοντας ένα δείγμα συνθημάτων που συλλέχθηκαν, να απαντήσουμε στα εξής ερωτήματα: α) ποιος είναι ο επικοινωνιακός στόχος των συνθημάτων και τι είδους γλωσσικές πράξεις επιτελούνται σε αυτά και β) ποιους δημιουργικούς γλωσσικούς τρόπους χρησιμοποιούν.

Για να απαντήσουμε σε αυτά ερωτήματα, μελετάμε αρχικά (κεφάλαιο 1) την έννοια του χώρου μέσα στον οποίο παράγονται τα συνθήματα, το γλωσσικό τοπίο αλλά και την ίδια την έννοια των συνθημάτων καθώς και την πολιτική τους λειτουργία. Στη συνέχεια, μελετάμε και προσπαθούμε να ορίσουμε την έννοια της γλωσσικής δημιουργικότητας στο δεύτερο κεφάλαιο του θεωρητικού πλαισίου της εργασίας. Σε αυτό το κεφαλαίο αρχικά προσεγγίζουμε ευρύτερα την έννοια της δημιουργικότητας και στη συνέχεια προσδιορίζουμε συγκεκριμένα τη γλωσσική δημιουργικότητα σύμφωνα με τον ορισμό του Carter (2004). Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του θεωρητικού μας υποβάθρου αναφερόμαστε στις γλωσσικές πράξεις οι οποίες συνιστούν το δεύτερο εργαλείο της ανάλυσής μας, συγκεκριμένα στην κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων κατά τον Searle (1976/1979). Στην συνέχεια αναλύουμε το δείγμα μας, κατηγοριοποιώντας το ως προς τις γλωσσικές πράξεις που περιλαμβάνει, και σε μέσα σε αυτήν την κατηγοριοποίηση αναλύουμε και τη γλωσσική δημιουργικότητα σύμφωνα με τις κατηγορίες του Carter (2004) για τη γλωσσική δημιουργικότητα.

Τα συνθήματα στους τοίχους της Αθήνας κρίναμε ότι είναι και ένα κειμενικό είδος που θα είχε πολύ ενδιαφέρον να μελετηθεί μιας και χρησιμοποιεί την καθημερινή γλώσσα στην οποία και εστιάζουμε, αλλά και γιατί το πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγονται μας δίνει την δυνατότητα να μελετήσουμε και να στοχαστούμε πάνω στη σχέση της γλώσσας με την κοινωνική δράση και την έννοια του δημόσιου χώρου, καθώς και πάνω στα όρια και τη δυναμική της γλώσσας, τη δημιουργικότητά της και την επιτελεστική της ιδιότητα. Τέλος η αντίληψή μας ότι η διαδικασία της εγγραφής

των συνθημάτων είναι μια διαδικασία πολιτική, κοινωνική και «θορυβώδης» είναι που έκανε την έρευνα ακόμα πιο ενδιαφέρουσα για μας.

Τα συνθήματα έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών κυρίως από επιστημονικούς κλάδους όπως η γλωσσολογία και οι πολιτικές επιστήμες, αλλά και από τον χώρο των τεχνών, και έχουν προσεγγιστεί με πολύ διαφορετικούς τρόπους.

Το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της παρούσα έρευνας είναι ότι τουλάχιστον στην Ελλάδα, στον βαθμό που γνωρίζουμε, δεν έχει γίνει άλλη έρευνα στα συνθήματα που να μελετάει τη γλωσσική δημιουργικότητα και τις γλωσσικές πράξεις με τα συγκεκριμένα εργαλεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΩΣ ΜΕΡΟΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΤΟΠΙΟΥ.

Ο τοίχος είναι ο τόπος της σύγχρονης γραφής.

Barthes (2005: 267)

1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΣΦΑΙΡΑΣ

Τα συνθήματα εγγράφονται στο δημόσιο χώρο. Τα συναντάμε δηλαδή στους τοίχους εγκαταλελειμμένων κτιρίων και μη, σε παγκάκια, σε πινακίδες και σε οποιοδήποτε σημείο της πόλης βρίσκεται σε κοινή θέα. Για αυτόν ακριβώς το λόγο η έννοια του χώρου είναι σημαντικό να αναλυθεί μιας και η κατανόηση των συνθημάτων σχετίζεται άμεσα με την έννοια αυτή. Αυτό λοιπόν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των συνθημάτων, η επιλογή δηλαδή των συγγραφέων τους να εκφράσουν το μήνυμά τους στο δημόσιο χώρο, είναι που κάνει ακόμα πιο ενδιαφέρουσα και σημαντική τη μελέτη τους, μιας και το μήνυμα και η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι γραμμένα με τέτοιο τρόπο ακριβώς επειδή βρίσκονται στο συγκεκριμένο χώρο, στη δημόσια σφαίρα.

Η έννοια του χώρου δεν είναι εύκολο να οριστεί μιας και ο χώρος διαθέτει γεωγραφικές, υλικές, αρχιτεκτονικές, ανθρωπογραφικές, ταξικές διαστάσεις (Τσιπλάκου 2017: 729). Δεν είναι μια οντότητα αυθύπαρκτη, αλλά κατασκευασμένη και δεν προσδιορίζεται μόνο από τα φυσικά της στοιχεία. Σύμφωνα με τον Μαλούτα (1988), ο γεωγραφικός χώρος συνδέεται με το γεωμετρικό χώρο. Και από αυτήν την άποψη είναι εύκολα κατανοητός. Όμως ο χώρος δεν προσδιορίζεται και δεν μπορεί να οριστεί μόνο από αυτή τη διάσταση. Υπάρχει ένα στοιχείο που δίνει χαρακτήρα στο χώρο και τον μετατρέπει από μια ενιαία οντότητα σε μια πολύπλοκη και πολύπλευρη οντότητα με διαφορετικές εκφάνσεις και νοήματα. Το στοιχείο αυτό είναι η ανθρώπινη δράση και υποκειμενικότητα. Αυτή είναι που κάνει, σύμφωνα με τον Κανάκη (2016: 25), το *χώρο* (space) *περιοχή* (place). Χωρίς την ανθρώπινη δράση δεν υπάρχει τόπος αλλά ένας ενιαίος χώρος. Η αλληλεπίδραση του χώρου με τον άνθρωπο είναι που δίνει τον ορισμό του εκάστοτε τόπου. Η αλληλεπίδραση του χώρου με τον άνθρωπο είναι που κάνει το τοπίο «θορυβώδες».

Ο τόπος ή το τοπίο σύμφωνα με τον Durkheim (1895/1982), είναι ένα κοινωνικό γεγονός. Από τη στιγμή που σε αυτόν τον χώρο υπάρχει το ανθρώπινο στοιχείο, άρα και η έννοια της κοινότητας, το γεγονός αυτό της συνύπαρξης του χώρου με την κοινότητα των ανθρώπων είναι που το καθιστά κοινωνικό γεγονός. Και σαν τέτοιο,

σύμφωνα με τον Lefebvre (1991: 17) μπορεί να αποκωδικοποιηθεί, δηλαδή μπορεί να διαβαστεί και ερμηνευτεί. Έτσι λοιπόν ο τόπος είναι το σημείο που οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με το χώρο. Συμμετέχουν τόσο στην υλική αλλά και στην νοηματική κατασκευή του.

Ο τόπος που γίνεται η εγγραφή των συνθημάτων είναι ο δημόσιος χώρος, η δημόσια σφαίρα. Ο Ben-Rafael (2009) ορίζει την δημόσια σφαίρα σαν έναν ρυθμιστή στις σύγχρονες κοινωνίες ανάμεσα στο κράτος και την ιδιωτική ζωή. Για τον Habermas (1989) η δημόσια σφαίρα είναι ένα συστατικό στοιχείο μιας δημοκρατικής κοινωνίας που λαμβάνει χώρα η δημόσια συζήτηση και διαπραγμάτευση ανεμπόδιστα. Χωρίς αυτήν, οι πολίτες δεν θα είχαν έναν χώρο που θα μπορούσαν να αναπτύξουν και να διατυπώσουν τη «δημόσια βούληση» και δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις πολιτικές αποφάσεις. Έτσι λοιπόν η δημόσια σφαίρα είναι ένας χώρος στον οποίο όλοι έχουν πρόσβαση και τα συνθήματα που παράγονται μέσα σε αυτήν κάνουν ακριβώς αυτό: διαπραγματεύονται, ανοίγουν τη δημόσια συζήτηση, διεκδικούν, αμφισβητούν και κατασκευάζουν εναλλακτικές πραγματικότητες αξιοποιώντας την.

Η δημόσια σφαίρα περιλαμβάνει τη δημόσια χρήση του χώρου, οτιδήποτε βρίσκεται σε αυτή, βρίσκεται σε κοινή θέα για αυτό και η χρήση της είναι από τις πιο σημαντικές και συμβολικές χρήσεις του χώρου. Μέσα σε αυτήν εκθέτεις τον εαυτό σου και με αυτήν την έννοια είναι η ανώτατη μορφή έκθεσης, μιας και δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο κοινό αλλά σε ένα «κοινό» χωρίς αριθμητικά όρια. Χρησιμοποιείς τον εαυτό σου παράγοντας δράση, παράγοντας λόγο την ίδια στιγμή που χρησιμοποιείς τον κόσμο, το περιβάλλον, την περιοχή. Έτσι λοιπόν το γεγονός της παραγωγής λόγου στη δημόσια σφαίρα διαμορφώνει το περιεχόμενο του λόγου μιας και ο λόγος αυτός παράγεται για να απευθυνθεί δημοσίως και σε όλους. Ο λόγος που βρίσκεται εγγεγραμμένος στη δημόσια σφαίρα αποτελεί μέρος του γλωσσικού τοπίου το οποίο θα μελετήσουμε παρακάτω.

1.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Η μελέτη του γλωσσικού τοπίου αφορά στις λέξεις όπως αυτές είναι εκτεθειμένες στη δημόσια σφαίρα. Αφορά δηλαδή στους σημειωτικούς κώδικες που συναντάμε στο δημόσιο χώρο και περιλαμβάνει όλα τα μηνύματα, από εμπορικές πινακίδες μέχρι συνθήματα στους τοίχους. Υπό αυτή την έννοια, το γλωσσικό τοπίο είναι τόσο παλιό, όσο είναι και η γραφή. Όπως ήδη γνωρίζουμε, η γραφή ήταν αρχικά πιο πολύ μια

μορφή δημόσιας επικοινωνίας παρά μια ιδιωτική υπόθεση (Harris 1986, Coulmas 2003). Στους αρχαίους πολιτισμούς συναντάμε επιγραφές και τοιχογραφίες που μαρτυρούν τη σημασία του γλωσσικού τοπίου όχι μόνο ως ενός τρόπου επικοινωνίας αλλά και ως ενός τρόπου θέασης του κόσμου και κατανόησής του. Έτσι οι έρευνες για το γλωσσικό τοπίο προσπαθούν να κατανοήσουν το ρόλο του και τη σημασία του για τις σύγχρονες κοινωνίες και να προσπαθήσουν να το ορίσουν.

Ο ορισμός της έννοιας του γλωσσικού τοπίου δεν είναι απλός. Στα αρχικά στάδια η μελέτη των γλωσσικών τοπίων υιοθετούσε, σύμφωνα με τον Blommaert (2013), μια συντηρητική θέση κατά την οποία το τοπίο αντιμετωπιζόταν ως φόντο των γλωσσικών πρακτικών. Οι πιο πρόσφατες έρευνες συμπεριλαμβάνουν στη μελέτη του γλωσσικού τοπίου το τοπίο και ως μια ιδεολογική κατασκευή. Το γλωσσικό τοπίο αρχικά αναφέρεται στη χρήση της γλώσσας στη γραπτή της μορφή στη δημόσια σφαίρα και η έρευνά του εστιάζει στο πώς η γλώσσα των δημόσιων σημάτων, διαφημίσεων, διαφημιστικών πινακίδων, οδών, ονομάτων, πλατειών, εμπορικών κέντρων και των δημόσιων σημάτων των κρατικών κτιρίων συνδυάζονται και σχηματίζουν το γλωσσικό τοπίο μιας συγκεκριμένης περιοχής (Rudby 2015:5).

Οι Laundry & Bourhis (1997:23) δίνουν έναν ευρύ ορισμό για το γλωσσικό τοπίο, ορίζοντάς το ως την ορατότητα και την προβολή των γλωσσών σε δημόσια και εμπορικά σήματα σε μια συγκεκριμένη περιοχή (region) ή επικράτεια (territory). Αυτός ο ορισμός δεν είναι επαρκής γιατί με αυτόν δεν γίνεται αντιληπτή η πολυπλοκότητα της κοινωνιογλωσσικής πραγματικότητας των σύγχρονων κοινωνιών. Έτσι ο ορισμός επεκτείνεται και, πέρα από τα παραπάνω, περιλαμβάνει ακόμα, σύμφωνα με τους Shohamy & Waksman (2009), προφορικά κείμενα, εικόνες, αντικείμενα, δηλαδή ό,τι βρίσκεται στο δημόσιο χώρο τη δεδομένη στιγμή. Ακόμα και οι άνθρωποι μπορεί να αποτελέσουν μέρος του γλωσσικού τοπίου. Οι άνθρωποι είναι αυτοί που παράγουν τη γλώσσα, που διαλέγουν τους τρόπους με τους οποίους θα την παρουσιάσουν σε διαφορετικούς χώρους, είναι αυτοί που βάζουν τα σήματα, τις αφίσες, σχεδιάζουν τις διαφημίσεις, γράφουν τις οδηγίες, τα συνθήματα. Επίσης είναι οι άνθρωποι που διαβάζουν τα μηνύματα, τα ερμηνεύουν, σκέφτονται για αυτά, τα αγνοούν ή τα σβήνουν οπότε είναι και αυτοί μέρος του γλωσσικού τοπίου. Με άλλα λόγια, η έρευνα για το γλωσσικό τοπίο δεν μελετά μόνο τα σημεία αλλά ερευνά επίσης ποιος τα εισάγει, τα δημιουργεί, τα τοποθετεί και τα διαβάσει ή τα διαγράφει (Marten κ.ά. 2012).

Ο ορισμός του γλωσσικού τοπίου, καθώς οι σχετικές έρευνες συνεχίζονται, όλο και επεκτείνεται. Η Shohamy (2006:116) προσθέτει τα γλωσσικά αντικείμενα που

βρίσκονται στο δημόσιο χώρο, οποιοδήποτε δηλαδή αντικείμενο πάνω στο οποίο υπάρχει εγγεγραμμένο μήνυμα και το οποίο βρίσκεται στη δημόσια σφαίρα, για παράδειγμα φυλλάδια, εφημερίδες κρεμασμένες στα περίπτερα κλπ. Ο Huebner (2006:31) εκλαμβάνει ως μέρος του γλωσσικού τοπίου ό,τι βρίσκεται τυπωμένο στο περιβάλλον, όπως για παράδειγμα μπλούζες πάνω στις οποίες υπάρχει γλωσσικό μήνυμα. Οι Coulmas (2009:14) και Spolsky (2009:25) στο γλωσσικό τοπίο περιλαμβάνουν το αστικό γλωσσικό τοπίο όπως είναι για παράδειγμα οι πινακίδες που γράφουν την περιοχή ή την κατεύθυνση, το όνομα του δρόμου κ.λπ. Οι Bourhis & Laundry (1997) συμπεριλαμβάνουν ακόμα και το διαδίκτυο, για παράδειγμα τη χρήση του κινητού τηλεφώνου που επιτρέπει τη χρήση διαδικτύου σε δημόσιο χώρο ή άλλων συσκευών που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο και βρίσκονται σε βιτρίνες καταστημάτων.

Οι Scollon & Scollon (2003) προσφέρουν μια λεπτομερή κατηγοριοποίηση του γλωσσικού τοπίου στον αστικό χώρο:

1. Σήματα που παράγονται από επίσημους φορείς όπως είναι, για παράδειγμα, οι δημοτικές αρχές, ή ο λόγος που συναντάμε σε οργανικές δομές του κράτους, όπως είναι τα μέσα μαζικής μεταφοράς και επικοινωνίας, οι τράπεζες κ.λπ.
1. Εμπορικά σήματα, π.χ. πινακίδες καταστημάτων.
2. Παραβατικός λόγος, δηλαδή σήματα που παραβιάζουν το συμβατικό σημειωτικό αναμενόμενο. Τα μηνύματα αυτά δεν προέρχονται από κάποιον επίσημο φορέα ούτε έχουν συγκεκριμένο πλαίσιο και μπορούν να υπάρχουν οπουδήποτε, όπως είναι τα συνθήματα και τα γκράφιτι. Η παραβατικότητα του λόγου σχετίζεται με το γεγονός ότι συνήθως δεν είναι εξουσιοδοτημένη αυτή η εγγραφή, άρα κρίνεται παράνομη.

Οι Jaworski & Thurlow (2010), ακολουθώντας τους Scollon & Scollon (2003), υιοθετούν τον όρο «σημειωτικό τοπίο» αντί για «γλωσσικό τοπίο» για να τονίσουν τον τρόπο που ο γραπτός λόγος αλληλοεπιδρά με άλλες τροπικότητες, για παράδειγμα, εικόνες, μη λεκτική επικοινωνία, αρχιτεκτονική, κτίρια. Όπως είπαμε παραπάνω δεν έχει σημασία μόνο ο λόγος αλλά και η σχέση του με το χώρο στον οποίο εγγράφεται το μήνυμα.

Τα συνθήματα, εκτός από μέρος του γλωσσικού τοπίου, αποτελούν και μέρος της τέχνης η οποία παράγεται στο δημόσιο χώρο και ορίζεται ως τέχνη του δρόμου. Οι επόμενες ενότητες είναι αφιερωμένες στον προσδιορισμό αυτών των εννοιών.

1.3 ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ/ ΓΚΡΑΦΙΤΙ

Τα συνθήματα αφορούν στην πρακτική της εγγραφής μηνυμάτων στο δημόσιο χώρο και ανήκουν στα γκράφιτι. Γκράφιτι είναι η αναγραφή κειμένου, όπως συνθημάτων, ή η ζωγραφική σε επιφάνειες που συνήθως βρίσκονται σε δημόσιους χώρους, όπως είναι οι τοίχοι κτιρίων (Καλογιαννάκη & Καρράς 2015:205). Τα γκράφιτι είναι μια πρακτική που λειτουργεί ως ένα είδος συλλογικού λόγου που χρησιμοποιείται για διαφορετικούς σκοπούς, όπως είναι η προώθηση ατομικότητων της υποκοουλτούρας, η κατασκευή περιοχών στην οποία εκφράζονται συγκεκριμένα άτομα, η έκφραση πένθους για κάποιο πρόσωπο, η δημιουργία κοινωνικού δικτύου και επίσης η έκφραση εχθρικών συναισθημάτων προς αντιπάλους. Χρησιμοποιούν συχνά σαφείς νόρμες και συμβάσεις που είναι αναγνωρίσιμες μεταξύ των συγγραφέων (Adam & Winter 1997, Bourd & Taylor 2011, McDonald 2001, Philips 1996, Rahn 2002, Reisner 1971). Σύμφωνα με την Dahdal (2017), ο όρος «γκράφιτι» προέρχεται από το λατινικό ρήμα «graphire» που σημαίνει «γράφω».

Έτσι λοιπόν τα γκράφιτι είναι άμεσα συνδεδεμένα με τη γραφή και με την παραγωγή λόγου. Τα συνθήματα αποτελούν μια ιδιαίτερη μορφή γκράφιτι με κυρίως γλωσσικό κείμενο, άρα και έμφαση περισσότερο στο λόγο και λιγότερο στη φόρμα (Παπαβασιλείου 2011). Η συχνότητα και η πυκνότητα με την οποία συναντάμε τα συνθήματα είναι ένα βασικό στοιχείο που μας υποχρεώνει να τα αντιμετωπίσουμε ως ένα ξεχωριστό κειμενικό είδος του αστικού λόγου (urban discourse) (Scollon & Scollon 2003). Σύμφωνα με τον Hauner (2011:32), αυτό που είναι ενδιαφέρον με τα συνθήματα είναι ότι αποτελούν μια επιτόπια πράξη που επιτελείται σε συγκεκριμένους χώρους και σαν τέτοια πράξη είναι μια μορφή πολιτικού λόγου που εντάσσεται στον καθημερινό λόγο στον οποίο οι καθημερινοί άνθρωποι εκθέτουν την πολιτική τους γνώμη. Είναι, σύμφωνα με τον Κήτη (2011), μηνύματα τα οποία εκφράζουν αντίσταση στην οικονομική, νομική, πολιτική και θρησκευτική αρχή. Επιτίθενται στο κοινωνικό σύστημα μέσα από συχνά αντισυμβατική και δημιουργική χρήση της γλώσσας και με αυτόν τον τρόπο εξερευνούν τα όρια της. Σύμφωνα με τον Barthes (2005: 35), δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε την κοινωνία χωρίς να

σκεφτούμε τα ίδια τα όρια της γλώσσας με την οποία θέλουμε να την αμφισβητήσουμε.

Η γλώσσα λοιπόν είναι το εργαλείο το οποίο δίνει τη δυνατότητα διαπραγμάτευσης, αμφισβήτησης, κατασκευής εναλλακτικών κόσμων και τέλος τη δυνατότητα έκφρασης με τρόπο δημιουργικό. Η δημιουργικότητα και το χιούμορ είναι τα εργαλεία που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς για να επαναδιαπραγματευτούν την πραγματικότητα, να διεκδικήσουν και να κατασκευάσουν την ταυτότητα τους. Έτσι λοιπόν τα συνθήματα χρησιμοποιούν το λόγο για να εκφραστούν σε συνδυασμό με το χώρο, με την δημόσια σφαίρα δηλαδή και δεν θα μπορούσαμε να τα ορίσουμε χωρίς να αναφερθούμε στη σχέση τους με το δημόσιο χώρο. Σύμφωνα με την Pennycook (2009) τα συνθήματα δεν μεταμορφώνουν απλά την δημόσια σφαίρα αλλά την επανακατασκευάζουν. Η ίδια η παρουσία τους είναι που διαπραγματεύεται και την έννοια του δημόσιου χώρου και που αποτελεί τον « θόρυβο» του.

Σύμφωνα με τους Καλογιαννάκη & Καρρά (2015), τα γκράφιτι εκφράζουν με έναν ιδιαίτερο τρόπο ιδέες, ιδεολογίες, σκέψεις, συναισθήματα, εναντιώσεις, συχνά με διάθεση απορριπτική, ανατρεπτική, φορτισμένη, επιθετική, άλλοτε με διάθεση καλλιτεχνική άλλοτε με τρόπο δυσνόητο και για πολλούς ανούσιο. Η καλλιτεχνικότητα τους είναι που κάνει τα γκράφιτι να αποτελούν μέρος της τέχνης και πιο συγκεκριμένα της τέχνης που ονομάζεται τέχνη του δρόμου.

1.4 ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

Η εγγραφή των συνθημάτων είναι μια πρακτική που λαμβάνει χώρα στη δημόσια σφαίρα. Η πρακτική αυτή σχετίζεται με αυτό που είναι ευρέως αντιληπτό ως τέχνη του δρόμου.

Η τέχνη του δρόμου είναι δύσκολο να οριστεί. Είναι θα μπορούσαμε να πούμε ένα είδος τέχνης που συμβαίνει στο δρόμο, στο δημόσιο χώρο. Η τέχνη αυτή λοιπόν αφορά κυρίως στο γκράφιτι. Σύμφωνα με τον Πάγκαλο (2011:10) σήμερα το γκράφιτι αναγνωρίζεται ως ένα από τα σπουδαία κινήματα τέχνης του δεύτερου μισού του 20^{ου} αιώνα. Με τον όρο γκράφιτι νοούνται οι εικαστικές παρεμβάσεις μέσω της εικόνας και του λόγου στην δημόσια σφαίρα. Οι όροι «γκράφιτι» και «τέχνη του δρόμου» περιλαμβάνουν εικόνες που είναι ζωγραφισμένες σε μια δημόσια επιφάνεια (Ferrell 2016: 34). Η τέχνη του δρόμου, σύμφωνα με τη Lewisohn (2008), ξεκίνησε με τα γκράφιτι και προήλθε από τη δημιουργικότητα των μεταναστών και των

απομονωμένων κοινωνικών ομάδων της Αμερικής το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, το γκράφιτι γεννήθηκε το 1960 στη Νέα Υόρκη (Καλογιαννάκη & Καρράς 2011). Η κίνηση αυτή ενέπνευσε ανθρώπους που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση σε ένα κόσμο που σταδιακά γίνονταν όλο και πιο αστικός και χωριζόταν ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, ντόπιους και μετανάστες. Οι πρωτοπόροι του γκράφιτι της Νέας Υόρκης συμφωνούν στις αφηγήσεις τους ότι η πολιτική επικαιρότητα και το κοινωνικό πλαίσιο της δεκαετίας του 1960 διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο για την εκκίνησή τους (Πάγκαλος 2016:11). Το κοινωνικό πλαίσιο της εποχής αφορούσε τον πόλεμο στο Βιετνάμ, δικτατορίες, εξεγέρσεις μειονοτικών πληθυσμών στις ΗΠΑ, τον Μάη του 1968 κ.ά. Στον Ελληνικό χώρο τώρα, η ιστορία των συνθημάτων έχει και αυτή τη δική της παράδοση η οποία σχετίζεται και αυτή με το κοινωνικό πλαίσιο. Στην κατοχική Ελλάδα, στην μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα στην δικτατορική επταετία το σύνθημα λειτούργησε ως μια μορφή της αντίστασης (Καλογιαννάκη & Καρράς 2011:208).

Έτσι λοιπόν το γκράφιτι είναι η αρχή της τέχνης του δρόμου, στην οποία προστέθηκαν στη συνέχεια τα έργα τέχνης του δρόμου, οι χορευτές του δρόμου κ.λ.π. Η ανάγκη για δημιουργικότητα και για έκφραση είναι βασικό χαρακτηριστικό των τεχνών του δρόμου, όπως και η ανάγκη η τέχνη να αντιμετωπιστεί ως ένα δημόσιο αγαθό στο οποίο όλοι να μπορούν να έχουν πρόσβαση. Έτσι, η τέχνη του δρόμου έβγαλε στο δρόμο τεχνοτροπίες και τεχνικές που μέχρι τότε κάποιος μπορούσε να δει μόνο μέσα στους κλειστούς χώρους των μουσείων και των γκαλερί. Η τέχνη γίνεται δημόσια και τους αφορά όλους. Και με τον όρο «τέχνη» δεν εννοούμε μόνο το εικαστικό κομμάτι. Τα συνθήματα διεκδικούν και αυτά την καλλιτεχνικότητα τους μέσα από τον τρόπο που γράφονται αλλά και ως κειμενικό είδος μέσα από τους δημιουργικούς γλωσσικούς τρόπους που χρησιμοποιούν, όπως θα δείξουμε στη συνέχεια.

Η τέχνη στο σύνολο της (σύμφωνα με τον Πλεχάνωφ 1974/2009) δεν αναπαράγει μόνο την ζωή αλλά και την εξηγεί. Έτσι και τα συνθήματα διατηρούν αυτό το χαρακτηριστικό της τέχνης. Δεν αναπαριστούν απλά την πραγματικότητα, κάνουν μια προσπάθεια να την εξηγήσουν. Παρόλα αυτά, η διαφορά των συνθημάτων και των γκράφιτι από τις άλλες εικαστικές εκφάνσεις είναι, σύμφωνα με τον Πάγκαλο (2011), ότι τα έργα βρίσκονται στο χώρο της πόλης. Επιπλέον στοιχείο της αξιολόγησης των έργων από τους δημιουργούς είναι ο τόπος εκτέλεσης και ο βαθμός επικινδυνότητας (Πάγκαλος 2011: 19).

Τα συνθήματα λοιπόν ανήκουν στις τέχνες του δρόμου. Σύμφωνα με τον Marche (2012), τα συνθήματα χρησιμοποιούν τη δημιουργικότητα σαν ένα μέσο για να παρέμβουν στη δημόσια σφαίρα. Η μορφή αυτή τέχνης είναι μια μορφή συλλογικής έκφρασης, σύμφωνα με τον Clements (1993), που παρακινεί συναισθήματα και εκφέρει πολιτικές αντιλήψεις που συνήθως είναι έξω από το πλαίσιο της κυρίαρχης ιδεολογίας. Είναι ένας διαφορετικός τρόπος επικοινωνίας που έρχεται από τα κάτω, από συλλογικές οργανώσεις αλλά και ατομικότητες οι οποίες είναι κοινωνικά και πολιτισμικά αποκλεισμένες από το δημόσιο λόγο. Τα γκράφιτι όπως και τα συνθήματα ως μέρη της τέχνης του δρόμου παίρνουν συχνά τη μορφή πολιτικής διαμαρτυρίας. Σύμφωνα με τον Ζαϊμάκη (2013), συνιστούν κοινωνικές πρακτικές στο βαθμό που συνδέουν τη δράση ενός υποκειμένου που δημιουργεί ένα κείμενο και μεταφέρει μηνύματα αναζητώντας το νοερό διάλογο με το δυνητικό κοινό του.

Έτσι λοιπόν η δημιουργικότητα γίνεται το εργαλείο που χρησιμοποιούν οι συγγραφείς των συνθημάτων για να εκφραστούν. Η γλώσσα των συνθημάτων αλλά και οι τέχνες του δρόμου που αξιοποιούν την εικόνα είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα δημιουργικής έκφρασης που δεν είναι συνδεδεμένα με θέσεις για την δημιουργικότητα που σχετίζονται με την ευφυΐα, την ευφράδεια ή την κοινωνική τάξη. Είναι παραδείγματα που ενισχύουν την καθολική αλλά και απελευθερωτική προσέγγιση της δημιουργικότητας ως καθολικού φαινομένου, που θα μελετήσουμε σε επόμενο κεφάλαιο.

1.5 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΩΝ

Μια από τις λειτουργίες των συνθημάτων είναι η πολιτική τοποθέτηση που εκφέρουν, η οποία συνήθως βρίσκεται απέναντι από τον κυρίαρχο λόγο, οπότε τα συνθήματα λειτουργούν ως μια μορφή αντίστασης. Η αντίσταση λοιπόν που συναντάμε στα συνθήματα γίνεται με εργαλείο το λόγο, τη γλώσσα αλλά και τη χρήση του δημοσίου χώρου.

Η εγγραφή των συνθημάτων στο δημόσιο χώρο είναι μια παραβατική διαδικασία. Ο λόγος που παράγεται είναι παραβατικός και ως προς τους γλωσσικούς τρόπους που χρησιμοποιεί για να παραχθεί, αλλά και ως προς το γεγονός ότι η εγγραφή μηνυμάτων στη δημόσια σφαίρα, χωρίς την νομιμοποίηση από κάποια επίσημη αρχή, είναι μια παραβατική διαδικασία. Και αν αυτό, από τη μια, οδηγεί στη δημιουργία άναρχων, περίπλοκων και αισθητικά δύσκολων για ορισμένα γούστα αστικών τοπίων,

από την άλλη προσφέρει τοπία πλούσια σε πολιτικά νοήματα, γεμάτα ελευθεριακές ιδέες, διεκδικήσεις, δημόσια κριτική και μηνύματα αλληλεγγύης (Καραθανάσης 2019:26). Η παραβατικότητα επίσης της εγγραφής των συνθημάτων είναι, σύμφωνα με τον Banksy (2005), ένα απαραίτητο συστατικό της πράξης αυτής. Και είναι επίσης ένα στοιχείο της αντιστασιακής διάθεσης των συνθημάτων. Έτσι λοιπόν, από τη μια έχουμε την ίδια την πρακτική που αντιστέκεται και αμφισβητεί τους κανόνες που την κρίνουν παράνομη και, από την άλλη, τη γλώσσα η οποία είναι συνηθώς αντιθεσμική. Η διεκδίκηση και η αντιστασιακή διάθεση των συνθημάτων γίνεται με την διεκδίκηση του χώρου και του λόγου.

Η σχέση γλώσσας και κοινωνίας δεν είναι εξωτερική, αντιθέτως είναι διαλεκτική και εσωτερική. Τα γλωσσικά φαινόμενα είναι κοινωνικά φαινόμενα και αυτό γιατί όταν οι άνθρωποι μιλάνε, ακούνε, γράφουν ή διαβάζουν, το κάνουν με τρόπους που είναι καθορισμένοι κοινωνικά και έχουν κοινωνικά αποτελέσματα (Fairclough 1989:17). Η εξουσία που έχει η γλώσσα είναι άμεσα συσχετισμένη με την κοινωνική θέση αυτού που παράγει το λόγο και με την πρόσβαση που έχει στην επίσημη ομιλία. Οι συγγραφείς των συνθημάτων με την πρακτική της εγγραφής τους διεκδικούν το λόγο, άρα και με έναν τρόπο την εξουσία. Ο λόγος τους είναι αντισυμβατικός όχι μόνο ως προς τις γλωσσικές επιλογές του αλλά και ως προς την διαδικασία που επιλέγουν για να τον εκφέρουν: αυτονομιοποιούνται να μιλήσουν, παίρνουν από μόνοι τους την εξουσία. Αλλά και οι γλωσσικοί τρόποι που επιλέγουν συχνά να χρησιμοποιούν είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την διεκδίκηση της εξουσίας, όπως για παράδειγμα η χρήση της προστακτικής, την οποία θα εντοπίσουμε στη συνέχεια στα δεδομένα της έρευνας μας. Σύμφωνα με τον Agamben (2018), η εξουσία δεν ορίζεται μονάχα από την ικανότητα της να τυγχάνει υπακοής αλλά κυρίως, από την ικανότητα της να προστάζει. Μια εξουσία δεν καταρρέει όταν δεν την υπακούουν ή δεν την υπακούουν απολύτως, αλλά όταν σταματάει να δίνει διαταγές (Agamben 2018:81). Η χρήση λοιπόν γλωσσικών πράξεων όπως είναι η προσταγή είναι ένας από τους τρόπους που διεκδικείται η εξουσία.

Επίσης ένας άλλος γλωσσικός τρόπος αντίστασης αλλά και κριτικής του κοινωνικού γίνεσθαι είναι το χιούμορ το οποίο συναντάμε στα συνθήματα ως τέτοιου είδους πρακτική. Σύμφωνα με τη Sørensen (2008), το χιούμορ είναι μια μη-βίαη στρατηγική αντίστασης στην καταπίεση. Όπως και η τέχνη. Ως κοινωνική πρακτική το χιούμορ όπως και η τέχνη έχουν μια καθημερινή περιθωριακή ποιότητα (Clements 2020: 14). Επίσης και τα δύο και το χιούμορ και η τέχνη σύμφωνα με τον Clements (2020) μοιράζονται το ίδιο ενδιαφέρον κατανόησης και ερμηνείας του κόσμου και είναι

τρόποι μέσα από τους οποίους η γνώση και η γλώσσα απελευθερώνονται από τις συμβατικές τους μορφές. Έννοιες όπως η παρωδία, το λογοπαίγνιο, το παράδοξο, το πνευματώδες, η ειρωνεία, η σάτιρα και το μαύρο χιούμορ βρίσκουν εφαρμογή στον οπτικό πολιτισμό (visual culture) για να υπογραμμίσουν τη ρευστότητα του νοήματος (Clements 2020:13). Η χρήση των πρακτικών αυτών γίνεται στα πλαίσια της διεκδίκησης και της αντίστασης μέσω του λόγου. Σύμφωνα με τον Ντελέζ (2002) κάθε πράξη δημιουργίας αντιστέκεται σε κάτι. Τα συνθήματα λοιπόν είναι μια πράξη δημιουργίας που αντιστέκεται και το βασικό της εργαλείο για να το κάνει είναι ο λόγος.

Η έκφραση λοιπόν της δημόσιας βούλησης γίνεται μέσω του λόγου και έτσι τα συνθήματα αποτελούν ένα τρόπο έκφρασης της δημόσιας βούλησης. Η γραφή όχι μόνο στην αρχαιότητα αλλά και στις σύγχρονες κοινωνίες φαίνεται να είναι συνδεδεμένη τόσο με τη δημόσια σφαίρα αλλά και με την διεκδίκηση, την έκφραση, την κατασκευή ταυτοτήτων. Δεν χρησιμοποιείται δηλαδή μόνο για να περιγράψει αλλά επιτελεί πράξη. Και, εκτός από φορέας δράσης, η γραφή είναι και φορέας σχέσεων, σύμφωνα με τον Davis (1991).

Η γραφή είναι μια μορφή επικοινωνίας και έχει την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις όπως είναι αυτή του συγγραφέα και του αναγνώστη, αυτού που παράγει το λόγο και αυτού που τον προσλαμβάνει και σε ένα δεύτερο επίπεδο μια σχέση ανάμεσα στο υποκείμενο και το κοινωνικό σύνολο. Η δημιουργία λοιπόν τέτοιων σχέσεων μέσω των συνθημάτων είναι που κατασκευάζει ταυτότητες και είναι με βάση αυτές τις σχέσεις που γίνονται η διεκδίκηση, η αμφισβήτηση αλλά και η έκφραση. Έτσι λοιπόν τα συνθήματα δημιουργούν σχέσεις μέσα στις οποίες διεκδικούν λόγο και χώρο. Οι συγγραφείς τους εκφράζονται σε ένα πεδίο που δυνητικά τους δίνει αυτή τη δυνατότητα. Σύμφωνα με τον Ferrell (1995), η διαδικασία εγγραφής μηνυμάτων δεν σχηματίζει μόνο μια αντίσταση σε προϋπάρχοντες κανόνες αλλά και κατασκευάζει εναλλακτικούς κανόνες. Η εγγραφή των γκράφιτι απαιτεί δημόσιο χώρο και κυρίως αυτοί που τον απαιτούν είναι συστηματικά αυτοί που αποκλείονται από αυτόν (Ferrell 1995).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΘΗΜΑΤΩΝ

Το «όλες οι χρήσεις του λόγου για όλους» μου φαίνεται ένα καλό σύνθημα, που ηχεί όμορφα και δημοκρατικά. Όχι για να γίνουν όλοι καλλιτέχνες, αλλά για να μην είναι κανένας δούλος.
Ροντάρι (1985:15)

Η δημιουργικότητα είναι ένας όρος ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί και οριστεί σε διάφορους χώρους τόσο επιστημονικούς, πολιτικούς αλλά και καλλιτεχνικούς και είναι δύσκολο να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Μια κοινωνιογλωσσολογική, κοινωνιοανθρωπολογική και κοινωνικοπολιτισμική οπτική στη δημιουργικότητα υπογραμμίζει ότι η δημιουργικότητα αναδεικνύεται και κατασκευάζεται διαφορετικά αναλόγως με τον χρόνο και τον τόπο. Μια τέτοια οπτική επιτρέπει να δούμε πώς οι σύγχρονες κοινωνίες αποδίδουν διαφορετική αξία σε διαφορετικές μορφές δημιουργικότητας. Σύμφωνα με τον Williams (1983), από την Αναγέννηση και μετά, η έννοια της δημιουργίας αλλάζει και απελευθερώνεται από τη στενή σχέση που είχε με το θεϊκό στοιχείο και γίνεται ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Τα ανθρώπινα όντα είναι ικανά για δημιουργικές πράξεις, κυρίως πράξεις που συνδέονται με τη φαντασία και που τους επιτρέπουν να δημιουργήσουν εναλλακτικούς κόσμους.

Πρόσφατες έρευνες για τη δημιουργικότητα ως πολιτισμικό φαινόμενο υποστηρίζουν ότι η δημιουργικότητα είναι μια ανθρώπινη δραστηριότητα που επανασυνθέτει διαφορετικές διαστάσεις της παράδοσης και της γνώσης και κινείται πέρα από τα όρια του διανοητού, παράγοντας νέα μοτίβα και νοήματα (Negus & Pickering 2004· Pennycook 2007). Ο Winnicott (2019) υποστηρίζει ότι η δημιουργικότητα είναι κάτι καθολικό και ότι ανήκει στο ανθρώπινο ζην. Σύμφωνα με τον Καστοριάδη (2013), δημιουργικότητα είναι η ικανότητα να κάνεις να ξεπροβάλλει κάτι που δεν είναι δοσμένο ούτε παραγωγίμο, συνδυαστικά ή αλλιώς, μέσα από το δεδομένο. Η δημιουργία του καινούριου μέσα από το ήδη υπάρχον εμπεριέχει μέσα της την έννοια της αλλαγής. Σύμφωνα με τον Csikszentmihalyi (1999), αυτό που ονομάζουμε δημιουργικότητα πάντα εμπεριέχει μια αλλαγή σε ένα συμβολικό σύστημα, μια αλλαγή που με τη σειρά της επηρεάζει τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ανθρώπων. Μια αλλαγή που δεν επηρεάζει τον τρόπο που σκεφτόμαστε, νιώθουμε ή ενεργούμε δεν είναι δημιουργική. Εκτός από την έννοια της αλλαγής η δημιουργικότητα εμπεριέχει μέσα της και την έννοια της αντίστασης. Η δημιουργία είναι μια «πράξη αντίστασης»: αντίστασης απέναντι στο θάνατο πρωτίστως, αλλά και

αντίσταση απέναντι στο παράδειγμα της πληροφορίας, μέσω της οποίας ασκείται η εξουσία σε εκείνες που ο Φουκώ αποκαλεί «κοινωνίες του ελέγχου» (Agamben 2018). Η δημιουργικότητα στην οποία θα εστιάσουμε εμείς είναι η γλωσσική δημιουργικότητα που συναντάμε στον καθημερινό λόγο και πιο συγκεκριμένα στη γλώσσα των συνθημάτων.

Η ανθρώπινη γλώσσα ως επικοινωνιακό σύστημα χαρακτηρίζεται από εγγενή, ατέρμονη δημιουργικότητα και πλαστικότητα. Το κεντρικό αυτό χαρακτηριστικό της γλώσσας, δηλαδή τη δημιουργικότητα, έχουν επισημάνει γλωσσολόγοι όπως ο Chomsky (1991), ο οποίος υποστηρίζει ότι η γλώσσα είναι μια θεμελιώδης και εγγενής δημιουργική και γνωστική ικανότητα του ανθρώπου. Η δουλειά του Chomsky τη δεκαετία του 1960 δείχνει δέσμευση στην έννοια της δημιουργικότητας. Για αυτόν η δημιουργικότητα προσδιορίζεται σαν μια «άπειρη» δυνατότητα των χρηστών της καθημερινής γλώσσας να παράγουν και να καταλάβουν γλωσσικές φόρμες οι οποίες δεν θα μπορούσαν να ακουστούν και να υπάρξουν χωρίς αυτήν (Chomsky 1964: 7).

Η γενική γλωσσολογία αντιμετώπισε και ανέλυσε τη γλώσσα σαν σύστημα με αυστηρούς κανόνες. Από το δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα όμως, η γλώσσα προσεγγίζεται με έναν άλλο τρόπο. Οι κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις της γλώσσας αρχίζουν να γίνονται αντιληπτές και να αποτελούν πεδία μελέτης και ερευνών. Στο πλαίσιο αυτό, η αλληλεπιδραστική προσέγγιση στη δημιουργικότητα της γλώσσας επεκτείνει τους ήδη υπάρχοντες ορισμούς της δημιουργικότητας και δίνει έμφαση σε κοινωνικές διαστάσεις, όπως για παράδειγμα τη χρήση της δημιουργικότητας σε σχέση με την οικειότητα, με την διαπραγμάτευση της ταυτότητας ή με την άσκηση κριτικής (Maybin 2016).

Όπως η δημιουργικότητα έτσι και η γλωσσική δημιουργικότητα είναι δύσκολο να οριστεί με ακρίβεια, παρόλα αυτά οι πρόσφατες έρευνες εστιάζουν σε ορισμένα χαρακτηριστικά της. Σύμφωνα με τον Carter (2004), η γλωσσική δημιουργικότητα δεν σχετίζεται με το λόγο που παράγεται από μια «δημιουργική διάνοια» ή ένα «χαρισματικό υποκείμενο», αλλά κατασκευάζεται μέσα από αλληλεπιδράσεις καθημερινών συνομιλητών αποτελώντας ένα συλλογικό, πολιτισμικό και κοινωνικό προϊόν. Με άλλα λόγια, η δημιουργικότητα είναι ένα γλωσσικό φαινόμενο κοινό στις καθημερινές διεπιδράσεις και χρησιμοποιείται από όλους τους ομιλητές ανεξάρτητα από το πολιτισμικό, κοινωνικό, γλωσσικό και εκπαιδευτικό τους επίπεδο. Η χρήση της γλωσσικής δημιουργικότητας παραδοσιακά συνδέθηκε με τη χρήση της από ανθρώπους «χαρισματικούς» με ιδιαίτερο υψηλό διανοητικό επίπεδο τόσο

εκπαιδευτικό όσο και κοινωνικό, όπως είναι άνθρωποι της τέχνης, της εκπαίδευσης και της πολιτικής. Ο αντίστροφος ορισμός της παραδοσιακής αυτής θέσης ο οποίος υποστηρίζει ότι η δημιουργικότητα είναι διάχυτη στην καθημερινή διεπίδραση, χρησιμοποιείται από όλους και δεν είναι χαρακτηριστικό μόνο μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων, είναι αυτός στον οποίο θα στηριχτούμε (Carter 2004).

Ο Carter (2004) αναγνωρίζει δυο κύριες δημιουργικές διαδικασίες πάνω στις οποίες θα βασιστεί και η ανάλυση μας: η πρώτη διαδικασία είναι η αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων (pattern reforming) και η δεύτερη είναι η διαμόρφωση κανονικοτήτων (pattern forming). Οι κανονικότητες, σύμφωνα με τον Carter (2004), είναι παρούσες στη γλώσσα: οι ομιλητές έχουν πάντα την επιλογή να τις χρησιμοποιήσουν ή όχι. Υπάρχουν κανονικότητες που βασίζονται στην επανάληψη. Αυτές οι κανονικότητες δεν παρατηρούνται πάντα από τον ομιλητή την ώρα που μιλάει αλλά είναι εμφανείς όταν υπάρχουν γραπτά κείμενα. Υπάρχουν επίσης κανονικότητες που χρησιμοποιούνται συνειδητά από τους ομιλητές, οι οποίες στόχο έχουν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον. Αυτές οι κανονικότητες είναι πιο εμφανείς διότι παίζουν με τις λέξεις, σπάνε τις νόρμες των λέξεων και των νοημάτων. Η γλωσσική δημιουργικότητα, σύμφωνα με την Tagg (2012), σχετίζεται με τη δημιουργία πρωτότυπων μεταφορών, αλληγορικής γλώσσας, λογοπαιγνίων κλπ. και παραμορφώνει τις συμβατικές γλωσσικές φόρμες. Με βάση λοιπόν αυτήν την ανάλυση της λειτουργίας των κανονικοτήτων του Carter (2004) παρακάτω θα δούμε αναλυτικά τις δυο κατηγορίες ανάλυσης που προαναφέραμε.

Η πρώτη κατηγορία (pattern reforming) σύμφωνα με τον Carter (2004) εστιάζει στον ανασχηματισμό των κανονικοτήτων με ευθύ και εμφανή τρόπο. Η βασική διαδικασία στηρίζεται στο σπάσιμο των κανονικοτήτων αυτών. Στόχος του ανασχηματισμού πέραν από το να δώσουν ένα διαφορετικό νόημα και μια οπτική για τον κόσμο έτσι όπως τον ξέρουμε, είναι να προκαλέσουν ευχαρίστηση ή γέλιο. Σε αυτή την κατηγορία ανήκει επίσης η δημιουργία καινούριων λέξεων και καινοτόμων εκφράσεων. Σύμφωνα με τον Cook (1994) τέτοια σχήματα είναι αναζωογονητικά καθώς ερεθίζουν τη δημιουργική σκέψη και ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να σπάσουν τους εγκατεστημένους συμβατικούς τρόπους σκέψης, να επαναπροσδιορίσουν, να επαναδιαπραγματευτούν και να επανακατασκευάσουν αυτά που ήδη ξέρουν. Χρησιμοποιώντας αυτή τη διαδικασία οι άνθρωποι παίζουν με τη γλώσσα με τη χρήση λογοπαιγνίων, με την εφεύρεση καινούριων λέξεων, με νεολογισμούς, με τη χρήση της υπερβολής, με τη χρήση παροιμιών και την παραμόρφωση τους, με τη χρήση μεταφορών και μετωνυμίων με στόχο να

μετασχηματίζουν την οπτική, να δώσουν νέα διάσταση και νόημα στη λέξη. Αυτές οι γλωσσικές χρήσεις διαστρεβλώνουν υπάρχοντες κανόνες και συμβάσεις με αποτέλεσμα να παράγουν ασυνήθιστους, αποκλίνοντες τρόπους σύλληψης και παρουσίασης της πραγματικότητας. Στη συνέχεια, παρουσιάζουμε και εξηγούμε την κατηγορία αυτή αξιοποιώντας και αναλύοντας παραδείγματα από τα δεδομένα μας. Κατά την καταγραφή των συνθημάτων διατηρείται η αρχική τους ορθογραφία:

1. ανθρωποια;

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας χρησιμοποιεί λογοπαίγνιο. Αλλάζοντας την ορθογραφία στο τέλος της λέξης, προσθέτοντας ένα όμικρον, δημιουργεί μια καινούρια λέξη. Το νόημα της λέξης που δημιουργεί σχετίζεται με την αναζήτηση του ανθρώπινου στοιχείου αλλά και με την αμφισβήτησή του, υπονοώντας ότι αυτό δεν υπάρχει. Η δημιουργικότητα συνίσταται στο ότι ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ένα συμβατικό σχήμα, μια υπάρχουσα γλωσσική μορφή όπως είναι το ουσιαστικό *ανθρωπιά* και, συνδυάζοντάς τη με την ερωτηματική αντωνυμία *ποια*, ανακατασκευάζει τη λέξη, το νόημα άρα και την θέση και την οπτική για τον κόσμο έτσι όπως τον ξέρουμε. Διερωτάται αν υπάρχει ανθρωπιά. Η ανθρωπιά θεωρείται κάτι αυτονόητο και δεδομένο, αλλά η δημιουργία της συγκεκριμένης λέξης από τον συγγραφέα το αμφισβητεί.

1. ΣΑΠΙΑ ΚΑΡΑΒΙΑ ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΑΣ

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας παραμορφώνει στίχο γνωστού στο ευρύ κοινό τραγουδιού. Ο στίχος αυτός είναι το *Άσπρα καράβια τα όνειρα μας*, στίχος του τραγουδιού *Άσπρα Καράβια* που κυκλοφόρησε το 1967. Ο συγγραφέας αντικαθιστά τη λέξη *άσπρα* με τη λέξη *σάπια*, αλλάζοντας με αυτό τον τρόπο το νόημα του στίχου και προτείνοντας μια διαφορετική οπτική. Στο τραγούδι τα όνειρα παρομοιάζονται με άσπρα καράβια και συμβολίζουν την ελπίδα, την αισιοδοξία και το μέλλον. Η εναλλακτική οπτική του συγγραφέα του συνθήματος παρομοιάζει τα όνειρα με *σάπια καράβια*, ασκώντας κριτική στο προσφυγικό ζήτημα και αναφέρεται στη μαζική φυγή εκατομμυρίων προσφύγων προς την Ευρώπη το 2015-2016, όπου η μεταφορά τους γίνεται με βάρκες οι οποίες είναι σε κακή και επικίνδυνη για τους επιβαίνοντες κατάσταση, καθώς και το μέλλον τους διαγράφεται αβέβαιο. Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας αναμορφώνει τον κανονικό στίχο με στόχο να κάνει κοινωνικοπολιτική κριτική.

2. ΚΑΝΤΕ ΕΡΩΤΑ ΟΧΙ SHOPPING

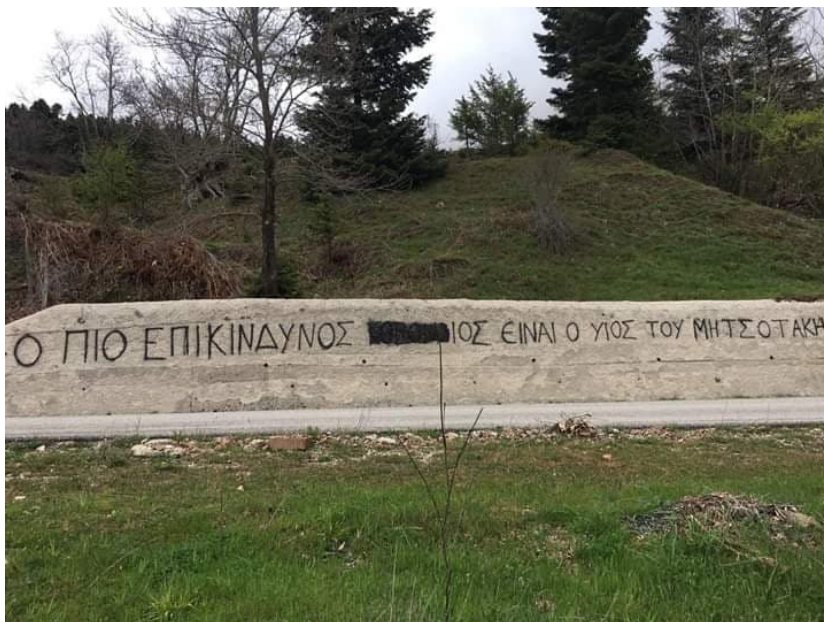

Στο σύνθημα αυτό ο συγγραφέας αναμορφώνει ένα πολύ διαδεδομένο σύνθημα της δεκαετίας του 1960, το *κάντε έρωτα όχι πόλεμο*. Το αντιπολεμικό αυτό σύνθημα

γράφτηκε και έγινε σύμβολο εκείνης της δεκαετίας με αφορμή τον πόλεμο του Βιετνάμ. Εδώ λοιπόν ο συγγραφέας αντικαθιστά τη λέξη *πόλεμος* με τη λέξη *shopping* προτείνοντας έναν άλλο τρόπο ερμηνείας και ανάγνωσης του *shopping*. Τη δεκαετία του 1960 ο έρωτας μέσω του συνθήματος στέκονταν απέναντι από τον πόλεμο. Σήμερα, και μέσω του συγκεκριμένου συνθήματος, ο συγγραφέας υπονοεί ότι ο έρωτας στέκεται απέναντι από τον καταναλωτισμό, δίνοντάς του τις ίδιες διαστάσεις με τον έρωτα. Εννοεί ότι οι σύγχρονες κοινωνίες δίνουν μεγαλύτερη σημασία και καταναλώνουν περισσότερη ενέργεια στη διαδικασία κατανάλωσης από τη διαδικασία του να σχετιστούν και να ερωτευτούν, απομακρύνοντας τους/τις εαυτούς/ εαυτές τους από αυτό που για τον/τη συγγραφέα είναι ουσιαστικό.

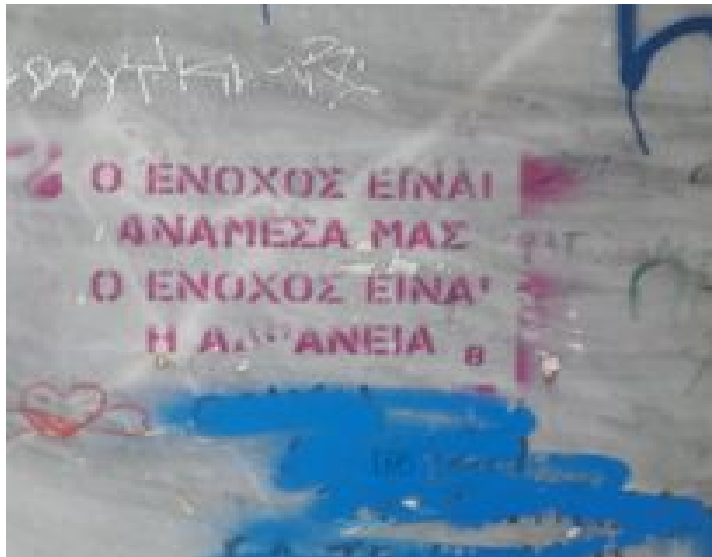
Η δεύτερη κατηγορία δημιουργικής γλώσσας συνδέεται με τη διαμόρφωση κανονικοτήτων (*pattern forming*). Αυτή η κατηγορία στηρίζεται στην επανάληψη ή στη χρήση λέξεων που μοιάζουν μεταξύ τους αλλά έχουν διαφορετικό νόημα. Περιλαμβάνει τη χρήση προϋπάρχοντων γλωσσικών στοιχείων για να δημιουργηθούν συγκεκριμένα επικοινωνιακά αποτελέσματα. Τέτοια στοιχεία είναι η επανάληψη, ο παραλληλισμός, η παρήχηση και ο ρυθμός. Όλα αυτά τα στοιχεία συμμετέχουν για να εγκαταστήσουν ρυθμικές κανονικότητες στο λόγο, κυρίως σε πλαίσια όπου αυτές οι κανονικότητες δεν είναι αναμενόμενο να χρησιμοποιηθούν. Σύμφωνα με τον Carter (2004), οι ομιλητές χρησιμοποιούν αυτές τις κανονικότητες για να δημιουργήσουν μεγαλύτερη οικειότητα ανάμεσα σε αυτούς και τους συνομιλητές τους και να τους μεταφέρουν την εικόνα που οι ίδιοι έχουν για τον κόσμο. Σύμφωνα με τον Cook (1994), τέτοια σχήματα είναι αναζωογονητικά καθώς ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να σπάσουν τους εγκατεστημένους συμβατικούς τρόπους σκέψης, να επαναπροσδιορίσουν, να επαναδιαπραγματευτούν και να επανακατασκευάσουν αυτά που ήδη ξέρουν. Οι κανονικότητες εδώ σε αυτήν την κατηγορία δεν είναι καινοτόμες όπως στην προηγούμενη κατηγορία που είχαμε δημιουργία λέξεων κλπ. Εδώ οι κανονικότητες στηρίζονται σε συμβατικές χρήσεις της γλώσσας και η δημιουργικότητά τους έγκειται στον τρόπο που χρησιμοποιούνται, στην αλληλεπίδραση και στο επικοινωνιακό αποτέλεσμα που πετυχαίνουν. Δεν είναι, σύμφωνα με τον Carter (2004), τόσο εμφανείς μορφές γλωσσικής δημιουργικότητας όπως αυτές που συναντάμε στην αναμόρφωση κανονικοτήτων και αυτό γιατί ακολουθούν τους γλωσσικούς κανόνες αλλά καταφέρνουν να είναι δημιουργικά παρόλο που δεν ξεφεύγουν από τις συμβατικές μορφές της γλώσσας. Ακολουθούν χαρακτηριστικά παραδείγματα από τα δεδομένα μας με στόχο να γίνει κατανοητή και αυτή η κατηγορία:

3. Ο ΠΙΟ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΣ ΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ

Το σύνθημα αυτό γράφτηκε κατά τη διάρκεια της καραντίνας του 2020 με αφορμή την πανδημία του Covid-19. Με αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας κάνει ένα λογοπαίγνιο με την ίδια προφορά των λέξεων ιός/υιός, των οποίων η διαφορά στο νόημα αντανακλάται στην ορθογραφία τους. Σε αυτό το σημείο έγκειται και η δημιουργικότητα του συνθήματος. Χρησιμοποιεί λέξεις που μοιάζουν ηχητικά μεταξύ τους αλλά έχουν άλλο νόημα και καταφέρνει να είναι δημιουργικό χωρίς να ανατρέπει τις γλωσσικές συμβάσεις. Χρησιμοποιώντας αυτό το μοτίβο ο συγγραφέας ταυτίζει τον Covid-19 με τον πρωθυπουργό Κυριάκο Μητσοτάκη, εννοώντας ότι οι κρατικές πολιτικές είναι πιο επικίνδυνες, ίσως και πιο θανατηφόρες για την υγεία από τον Covid-19. Εξομοιώνει έτσι τον φυσικό θάνατο που προέρχεται από έναν ίο με τον θάνατο που προέρχεται από τις κρατικές πολιτικές όπως είναι η απομόνωση, ο έλεγχος, η αποστείρωση, η απαγόρευση, πολιτικές που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της καραντίνας.

4. Ο ΕΝΟΧΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΜΕΣΑ ΜΑΣ Ο ΕΝΟΧΟΣ ΕΙΝΑΙ Η ΑΔΡΑΝΕΙΑ

Σε αυτό το σύνθημα η δημιουργικότητα είναι εμφανής με τη χρήση του παραλληλισμού και παρήχησης του ο και του α. Ο παραλληλισμός (*ο ένοχος είναι..., ο ένοχος είναι...*) δίνει ρυθμό ο οποίος εμπλέκει συναισθηματικά τον αναγνώστη, κάνοντας εντονότερο το συναίσθημα της ευθύνης άρα και της ενοχής. Πέρα από το συναίσθημα που τονίζεται με τον παραλληλισμό, γίνεται και πιο σαφές το μήνυμα: η αδράνεια συνδέεται με εμάς· από τη στιγμή που είμαστε αδρανείς, είμαστε ένοχοι. Η προσωπική αντωνυμία *μας* μετά το ουσιαστικό *αδράνεια*, εννοείται. Το ρυθμικό επίσης μοτίβο του παραλληλισμού και της παρήχησης τονίζει την έννοια του ενόχου και την επαναδιαπραγματεύεται, μιας και συνήθως ο ένοχος είναι συνδυασμένος με κάποιον άλλο, όχι με εμάς τους ίδιους.

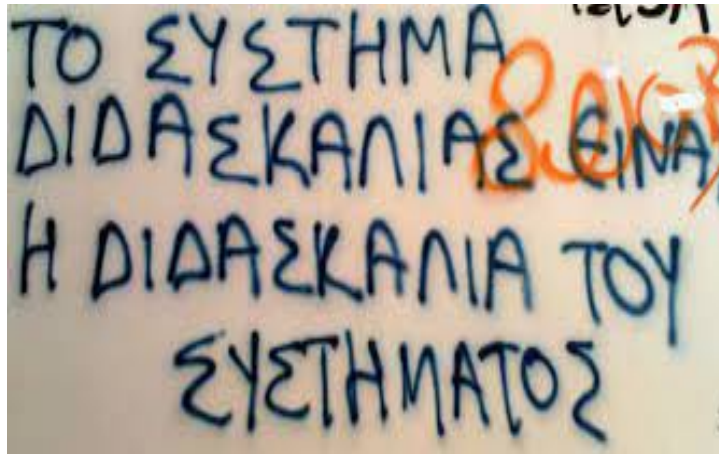
Οι κατηγορίες αυτές της δημιουργικότητας δεν είναι στοχεύουν σε μια απόλυτη κατηγοριοποίηση. Αντιθέτως υπάρχει η πιθανότητα στοιχεία και των δυο κατηγοριών να τα συναντήσουμε σε ένα παράδειγμα. Η αξιοποίηση δηλαδή της μιας κατηγορίας δεν αποκλείει την άλλη όπως θα δούμε και παρακάτω.

5. ΟΥΤΕ ΘΕΟΣ ΟΥΤΕ ΚΡΑΤΟΣ ΟΥΤΕ ΑΦΕΝΤΗΣ ΟΥΤΕ ΣΥΖΥΓΟΣ

Σε αυτό το σύνθημα ο/η συγγραφέας χρησιμοποιεί ασύνδετο σχήμα με παραλληλισμό που δημιουργείται μέσα από την επανάληψη της φράσης ούτε + ουσιαστικό. Με τον παραλληλισμό ο/η συγγραφέας κατασκευάζει την ταυτότητά του/της αρνούμενος/η ταυτότητες που είναι σύμβολα εξουσίας όπως ο θεός, το κράτος, ο αφέντης, ο/η σύζυγος. Η επανάληψη δίνει ρυθμό και κάνει ακόμα πιο έντονη την κριτική στις ταυτότητες αυτές ως βασικά στοιχεία της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων. Με αυτό τον τρόπο ο/η συγγραφέας αμφισβητεί την υπάρχουσα τάξη και υπονοεί την ύπαρξη και άλλων ταυτοτήτων πέραν των κυρίαρχων. Επίσης το σύνθημα αυτό υπονομεύει τις σχέσεις εξουσίας που δημιουργούνται με αυτές τις ταυτότητες. Πρώτη φορά που εμφανίζεται ένα παρόμοιο σύνθημα είναι το 1896 στην Αργεντινή, σύμφωνα με την Molyneux (1986), στην πρώτη αναρχοφεμινιστική εφημερίδα με τίτλο Η φωνή της γυναίκας (La voz de la Mujer) στην οποία μια από τις υποστηρίκτριες της εφημερίδας υπέγραψε ως «ούτε θεός, ούτε αφέντης, ούτε σύζυγος». Οι συγγραφείς λοιπόν του συνθήματος αναμορφώνουν ένα είδη υπάρχον σύνθημα προσθέτοντας του τη λέξη κράτος. Με αυτόν τον τρόπο υπογραμμίζουν το ρόλο του κράτους στην κατασκευή των ταυτοτήτων καθώς κάνουν ένα έμμεσο πολιτικό σχόλιο για τον τρόπο που χρησιμοποιεί το κράτος την εξουσία που έχει. Έτσι λοιπόν επειδή το σύνθημα αναδιαμορφώνει μια ήδη υπάρχουσα φράση κατατάσσεται στην κατηγορία αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων.

6. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΙΝΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στην κατηγορία διαμόρφωσης κανονικοτήτων. Εδώ έχουμε την επανάληψη των ονοματικών τύπων *διδασκαλία* και *σύστημα*. Αλλάζοντας τη θέση των ουσιαστικών στα δύο ονοματικά σύνολα, ο συγγραφέας θέλει να υπογραμμίσει την ταύτιση της διδασκαλίας, δηλαδή της εκπαίδευσης, με το σύστημα, υπονοώντας τον κρατικό μηχανισμό. Μέσα από αυτό το σχήμα και αλλάζοντας απλά την θέση των λέξεων ο συγγραφέας κάνει ένα κοινωνικό σχόλιο σε σχέση με την εκπαίδευση η οποία κατά τον ίδιο είναι μια διαδικασία εκμάθησης της λειτουργίας του συστήματος δηλαδή των θεσμοθετημένων κανόνων λειτουργίας του κράτους και του κυρίαρχου λόγου. Η θέση αυτή έρχεται σε αντίθεση με την έννοια της παιδείας η οποία αφορά σε ένα ευρύτερο φάσμα γνώσεων και εκπαίδευσης η οποία δεν καθοδηγείται από στενά πλαίσια.

Στο κεφάλαιο αυτό προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε την έννοια της γλωσσικής δημιουργικότητας στα συνθήματα και μέσα από παραδείγματα να δείξουμε πώς αυτή χρησιμοποιείται καθώς και τα εργαλεία που εμείς θα αξιοποιήσουμε στο κεφάλαιο της ανάλυσης των δεδομένων μας. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο που είναι και το τρίτο και τελευταίο κομμάτι του θεωρητικού μας πλαισίου, θα εξετάσουμε τις γλωσσικές πράξεις που συναντάμε στα συνθήματα και τα εργαλεία που θα χρησιμοποιήσουμε για την ανάλυση τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ

Αυτό που αναδुकνύει τη λέξη ως λέξη και τη στήνει όρθια πάνω από κραυγές και θορύβους είναι η πρόταση που κρύβει μέσα της.

Φουκώ (1966/2008: 165)

Τα συνθήματα όπως αναλύσαμε και σε προηγούμενο κεφαλαίο χρησιμοποιούν το λόγο για να εκφραστούν, να διεκδικήσουν, να αμφισβητήσουν και να αντισταθούν. Έτσι λοιπόν μέσω του λόγου, δρουν, επιτελούν πράξεις. Οι πράξεις αυτές είναι γλωσσικές πράξεις, η θεωρία των οποίων αποτελεί ένα από τα βασικά εργαλεία της ανάλυσης μας.

Βάση λοιπόν της έρευνας θα είναι η θεωρία και η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων του Searle (1979) η οποία θα είναι και το μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας με βάση το οποίο θα ταξινομηθούν τα συνθήματα ανάλογα με την επικοινωνιακή πρόθεση των δημιουργών τους. Οι γλωσσικές πράξεις ανήκουν στη μελέτη του ευρύτερου φάσματος της πραγματολογίας και έχουν φιλοσοφικές καταβολές. Ο πρώτος που μελέτησε τις γλωσσικές πράξεις ήταν ο Austin (1962) ο οποίος αντέδρασε στο λογικό θετικισμό των αρχών του 20ού αιώνα που θεωρούσε ότι η μελέτη της καθημερινής γλώσσας δεν είναι χρήσιμη στην φιλοσοφία μιας και η γλώσσα είναι ένα σύστημα ατελές και γεμάτο ασάφειες. Ο Austin (1962), από την άλλη, θεωρούσε ότι η φιλοσοφία της γλώσσας οφείλει να καταλάβει πως επικοινωνούν οι άνθρωποι μεταξύ του λαμβάνοντας υπόψιν τις ατέλειες του συστήματος. Ο Austin (1962) υποστήριξε ότι δεν χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να περιγράψουμε πράγματα αλλά για να κάνουμε πράγματα, να επιτελέσουμε πράξεις. Οι άνθρωποι στην προσπάθειά τους να εκφραστούν, δεν παράγουν απλώς εκφωνήματα που περιέχουν γραμματικές δομές και λέξεις, επιτελούν, επίσης, πράξεις μέσω αυτών των εκφωνημάτων (Yule 1996: 59). Η άποψη αυτή οδήγησε στην διαμόρφωση μιας θεωρίας που αφορά στα είδη των πράξεων που επιτελούμε με τη γλώσσα καθώς και στις συνθήκες που πρέπει να ισχύουν για να είναι οι πράξεις αυτές επιτυχείς. Σύμφωνα με τον Yule (1996) λοιπόν, οι πράξεις που επιτελούνται μέσω των εκφωνημάτων είναι σε ένα ευρύτερο πλαίσιο γνωστές ως *γλωσσικές πράξεις*. Η θεωρία των γλωσσικών πράξεων θα είναι χρήσιμη για την ανάλυση του υλικού μιας και η γλώσσα των συνθημάτων ανήκει στην καθημερινή γλώσσα που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να εκφραστούν και να επιτελέσουν πράξεις.

Ο Austin (1962) ξεκινάει αρχικά την ανάλυση των επιμέρους στοιχείων που συνιστούν μια γλωσσική πράξη. Οι γλωσσικές πράξεις αποτελούνται από τα εκφωνήματα. Εκφώνημα ονομάζεται το κομμάτι αυτό του λόγου που εκφέρουμε. Πριν και μετά από το εκφώνημα υπάρχει σιωπή από την πλευρά αυτού που το εκφέρει, του ομιλητή (Κανάκης 2007: 60). Το εκφώνημα συμβαίνει φυσικά και δεν είναι δυνατό να επαναληφθεί με τον ίδιο ακριβώς τρόπο κάθε φορά. Οι άνθρωποι επικοινωνούν γλωσσικά χρησιμοποιώντας εκφωνήματα, άρα τα εκφωνήματα είναι πραγμάτωση γλώσσας και αφορούν τη γλωσσική χρήση, την επιτέλεση (Κανάκης 2007: 61). Έτσι λοιπόν η παραγωγή ενός εκφωνήματος είναι επιτέλεση πράξης: λέμε κάτι, δηλαδή κάνουμε κάτι, και μέσω αυτού που λέμε μπορεί να επέλθει ένα αποτέλεσμα.

Σε αυτή τη βάση ο Austin (1962) κάνει μια τριπλή διάκριση. Μια γλωσσική πράξη έχει τρία αλληλεξαρτώμενα αλλά διακριτά σκέλη: την *εκφωνητική πράξη* (locutionary act), την *προσλεκτική πράξη* ή *ενδολεκτική πράξη* (illocutionary act) και τη *διαλεκτική* ή *απολεκτική πράξη* (perlocutionary act) (Austin 1962 : 101-102). Η εκφωνητική πράξη περιλαμβάνει τα όσα ακριβώς εκφωνεί ο ομιλητής σε μια συγκεκριμένη περίπτωση επικοινωνίας (Κανάκης 2007: 93). Για παράδειγμα ο ομιλητής λέει κάτι: «*Φέρε μου σε παρακαλώ λίγο νερό*» (1). Η προσλεκτική πράξη είναι αντιστοιχεί στην πρόθεση του ομιλητή πίσω από την εκφωνητική του πράξη (Κανάκης 2007: 94). Για παράδειγμα στην πρόταση (1) η πρόθεση του ομιλητή είναι να ζητήσει από κάποιον, κάτι. Από την προσλεκτική πράξη προκύπτει η έννοια της προσλεκτικής ισχύος η οποία υπογραμμίζει την σχέση ανάμεσα σε αυτό που λέμε και αυτό που κάνουμε. Ο Sadock (1974: 11) στην προσλεκτική ισχύ αναγνωρίζει την ευθύνη της πράξης της παραγωγής του εκφωνήματος. Κατά τον Yule (1996), η προσλεκτική δύναμη ενός εκφωνήματος είναι ως τι «θεωρείται» το εκφώνημα, τι θέλει να πει, ποιος είναι ο επικοινωνιακός στόχος του εκφωνήματος και για αυτόν ακριβώς το λόγο ο Austin (1962) από τα τρία σκέλη των γλωσσικών πράξεων εστιάζει περισσότερο στην ενδολεκτική πράξη. Τέλος η διαλεκτική πράξη είναι το προσδωκόμενο ή απλά ενδεχόμενο αποτέλεσμα που μπορεί να επιφέρουν τα λεγόμενα μας (βλ. Marcu 2000). Στο παράδειγμα (1) η διαλεκτική πράξη αφορά στο αν το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται ο ομιλητής θα κάνει αυτό που του ζητήθηκε.

Ο Austin (1962) στη συνέχεια υποστήριξε ότι τα ρήματα χωρίζονται σε δυο κατηγορίες, τα *καταστατικά* και τα *επιτελεστικά*. Τα καταστατικά είναι αυτά που δηλώνουν ή περιγράφουν και εμπεριέχουν συνθήκες αλήθειας ενώ τα επιτελεστικά ρήματα δεν περιγράφουν αλλά πράττουν. Για παράδειγμα, η πρόταση *διαβάζω ένα*

βιβλίο περιγράφει μια κατάσταση και περιέχει συνθήκες αλήθειας, άρα είναι μια καταστατική, δηλωτική πρόταση. Αντίστοιχα η πρόταση σου υπόσχομαι ότι θα πάμε σινεμά είναι μια επιτελεστική πρόταση μιας και επιτελεί μια πράξη, κάνει μια υπόσχεση. Τα επιτελεστικά ρήματα δεν περιγράφουν και δεν αναφέρουν κάτι, δεν λένε αλήθεια ή ψέματα, δεν λένε κάτι, αλλά κάνουν κάτι (Austin 1962: 4-5). Οι επιτελεστικές προτάσεις συνδέονται με τα επιτελεστικά ρήματα που χρησιμοποιούνται στην πρόταση και ονομάζουν την πράξη που επιτελείται (π.χ υπόσχομαι). Σύμφωνα λοιπόν με τον Austin (1962), μια πρόταση επιτελεί μια πράξη όταν το ρήμα που χρησιμοποιείται ανήκει στην κατηγορία των επιτελεστικών ρημάτων. Με βάση αυτό χώρισε τα επιτελεστικά ρήματα σύμφωνα με την πράξη που επιτελούν σε πέντε κατηγορίες. Η διάκριση σε αυτές τις κατηγορίες γίνεται με κριτήριο την προσλεκτική ισχύ των πράξεων και είναι οι εξής:

- Αποφαντικά (verdictives): περιλαμβάνουν περιπτώσεις ετυμηγορίας ή κρίσης. Παράδειγμα: *Εκτιμώ ότι η κατάσταση της υγείας του είναι σοβαρή.*
- Υποχρεωτικά (exercitives): περιλαμβάνουν αποφάσεις για το τι συμβαίνει. Παράδειγμα: *Απολύεσαι.*
- Δεσμευτικά (commissives): περιλαμβάνουν δέσμευση για την ανάληψη συγκεκριμένης δράσης. Παράδειγμα: *Στοιχηματίζω ότι θα βρέξει αύριο.*
- Κοινωνικά (behabitives): περιλαμβάνουν πράξεις που σχετίζονται με την κοινωνικοποίηση ή την έκφραση συναισθημάτων. Παράδειγμα: *Εύχομαι να έχετε ένα όμορφο σαββατοκύριακο.*
- Αναφορικά (expositives): περιλαμβάνουν επιχειρήματα ή πράξεις που βοηθούν την επικοινωνία. Παράδειγμα: *Αρνούμαι να συμμετάσχω σε αυτόν τον διάλογο.*

Οι υποθέσεις και οι διακρίσεις που κάνει ο Austin (1962) είναι γνωστές με την ονομασία *επιτελεστική υπόθεση*. Η συμβολή του Austin (1962) είναι πολύ σημαντική τόσο στην ανάπτυξη της πραγματολογίας αλλά και στη σχέση γλωσσολογίας και κοινωνικών επιστημών, μιας και όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τον Austin (1962), χρησιμοποιούμε τη γλώσσα όχι για να κάνουμε επαληθεύσιμες δηλώσεις αλλά για να επιτελέσουμε πράξεις. Παρόλα αυτά, η επιτελεστική υπόθεση του Austin (1962) κατέρρευσε μιας και στηρίζονταν στο γεγονός ότι η επιτέλεση μιας πράξης μέσω της γλώσσας είναι άμεσα συσχετισμένη με ένα επιτελεστικό ρήμα, κάτι που δεν ισχύει μιας και μπορεί να γίνει επιτέλεση πράξης μέσω της γλώσσας χωρίς τη χρήση

επιτελεστικού ρήματος. Χαρακτηριστικό είναι το ακόλουθο παράδειγμα από τα δεδομένα μας:

7. ΡΑΣΙΣΤΕΣ ΚΟΥΦΑΛΕΣ

Σε αυτό το σύνθημα επιτελείται μια πράξη μιας και ο συγγραφέας δίνει έναν χαρακτηρισμό χωρίς να χρησιμοποιεί αντίστοιχο επιτελεστικό ρήμα.

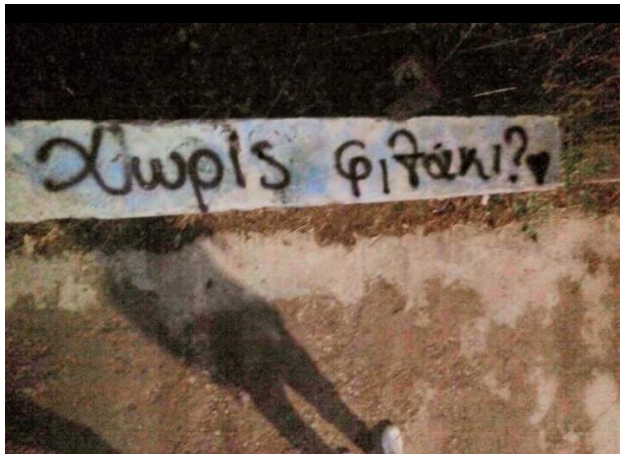
Η κατάρρευση της επιτελεστικής υπόθεσης του Austin (1962) δημιουργεί τη διάκριση άμεσων και έμμεσων επιτελεστικών εκφωνημάτων. Τα άμεσα χρησιμοποιούνται όταν στόχος του ομιλητή είναι να είναι όσο το δυνατόν πιο σαφής, ενώ τα έμμεσα όταν ο ομιλητής κρίνει ότι χρειάζεται να είναι πιο έμμεσος. Η διάκριση άμεσων και έμμεσων επιτελεστικών εκφωνημάτων οδηγεί στη διάκριση μεταξύ άμεσων και έμμεσων γλωσσικών πράξεων. Σύμφωνα με τον Searle (1976/1979), στις γλωσσικές πράξεις ο ομιλητής μεταφέρει στον ακροατή περισσότερα από όσα λέει στηριζόμενος στην κοινή γνώση τους για τον κόσμο. Ένα λοιπόν χαρακτηριστικό των έμμεσων γλωσσικών πράξεων είναι η διάσταση ανάμεσα στην εκφωνητική πράξη και την προσλεκτική πράξη, δηλαδή δεν απαραίτητο ότι αν ο ομιλητής θέλει να ρωτήσει, θα χρησιμοποιήσει ερωτηματική πρόταση ή αν θέλει να προστάξει ότι θα χρησιμοποιήσει προστακτική. Υπάρχουν διάφοροι γλωσσικοί τρόποι για να επιτελέσει την πράξη που θέλει. Όπως για παράδειγμα στα παρακάτω συνθήματα φαίνονται οι έμμεσες γλωσσικές πράξεις:

8. ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ ΕΧΕΙ ΓΗΠΕΔΟ ΟΧΙ ΨΩΝΙΑ

Σε αυτήν την περίπτωση ο συγγραφέας του συνθήματος προστάζει χωρίς όμως να χρησιμοποιεί προσταγή, αντιθέτως χρησιμοποιεί αποφαντική πρόταση, δηλαδή δηλώνει.

9. Χωρίς φιλάκι?

Εδώ ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ερωτηματική πρόταση όχι για να ρωτήσει αλλά για να προτρέψει ή να εκφράσει συναίσθημα.

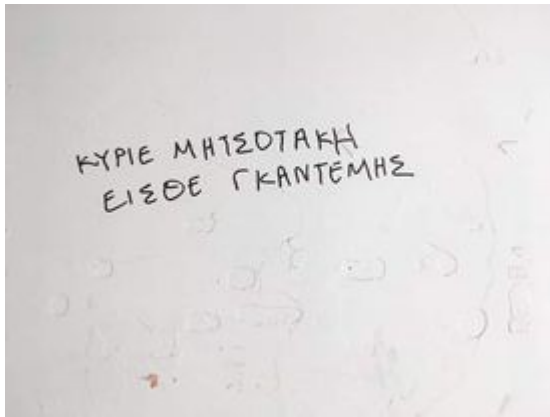
10. ΚΑΝΕΝΑΣ ΜΟΝΟΣ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εδώ ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας μια αποφαντική πρόταση, δεσμεύεται, χωρίς να υπάρχει στην πρόταση αντίστοιχο επιτελεστικό ρήμα.

Και στα αμέσως επόμενα παραδείγματα φαίνονται οι άμεσες γλωσσικές πράξεις:

11. ΚΥΡΙΕ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ ΕΙΣΘΕ ΓΚΑΝΤΕΜΗΣ

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας με άμεσο τρόπο χαρακτηρίζει τον Μητσοτάκη χωρίς να παραλείπεται η να υπονοείται το ρήμα. Η θέση του συγγραφέα είναι ξεκάθαρη όπως και ο επικοινωνιακός του στόχος.

12. Ο κόσμος αλλάζει με στΟΡΓΗ

Και σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας πολύ καθαρά και άμεσα δηλώνει τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος πιστεύει ότι αλλάζει ο κόσμος.

3.1 Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ SEARLE.

Ο Searle (1976/1979) είναι ο φιλόσοφος ο οποίος διέδωσε τις απόψεις του Austin (1962) και στον οποίο αποδίδεται ο όρος *γλωσσικές πράξεις*. Ο Searle (1976/1979) εστιάζει στις γλωσσικές πράξεις καθώς υποστηρίζει ότι η γλωσσική επικοινωνία περιλαμβάνει γλωσσικές πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, ο Searle (1976/1979) ισχυρίζεται ότι οι γλωσσικές πράξεις είναι η μικρότερη μονάδα ανάλυσης της γλωσσικής επικοινωνίας και ότι η παραγωγή ενός εκφωνήματος ως δείγματος μιας πρότασης σε συγκεκριμένες περιστάσεις συνιστά γλωσσική πράξη. Αυτή του η θέση είναι που κάνει και τη συμβολή του σημαντική, μιας και, μιλώντας για συγκεκριμένες περιστάσεις, εννοεί την εξέταση των κοινωνικών θεσμών στα πλαίσια των οποίων παράγονται τα εκφωνήματα, δηλαδή συνδέει το κοινωνικό πλαίσιο με το λόγο που παράγεται μέσα σε αυτόν μιας και το νόημα του οποίου εξαρτάται από αυτό το πλαίσιο.

Στόχος του Searle (1976/1979) ήταν η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων σε ευρύτερα σχήματα. Ο Searle (1976/1979) αρχικά ακολουθεί τον Austin (1962) και πηγαίνει ένα βήμα παρακάτω τη θεωρία του. Η διαφορά της θεωρίας του Austin (1962) και του Searle (1976/1979) είναι ότι ο Searle (1976/1979) δεν αποδέχεται τη διάκριση του Austin μεταξύ εκφωνητικής και προσλεκτικής πράξης (Searle 1969:23). Υποστηρίζει ότι όλες οι πράξεις είναι προσλεκτικές. Κατά τον Searle (1976/1979) όταν ο εκφωνητής επιτελεί μια προσλεκτική πράξη επιτελεί και τα υπόλοιπα. Σε αυτό το πλαίσιο είναι όλα προσλεκτικές πράξεις. Από την διάκριση του Austin (1962) κρατάει τη διαλεκτική πράξη η οποία αντιστοιχεί στις συνέπειες της προσλεκτικής. Τέλος, διακρίνει το λογικό περιεχόμενο από την προσλεκτική ισχύ, δηλαδή αυτό που λέει ο ομιλητής με την πρόθεση του.

Η προσπάθεια λοιπόν του Searle (1976/1979) ήταν η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων βασιζόμενος στην προσλεκτική πράξη, δηλαδή στην προσλεκτική ισχύ τους. Εισήγαγε τον όρο *κατεύθυνση προσαρμογής*, που αφορά το αν τα λόγια του ομιλητή ταιριάζουν στην πραγματικότητα, κατά πόσο δηλαδή ο ομιλητής προσαρμόζει τα λόγια του στον κόσμο ή προσαρμόζει τον κόσμο στα λόγια του. Επίσης, χρησιμοποιεί την έννοια του προσλεκτικού στόχου, ποιος είναι ο στόχος του ομιλητή μέσω της προσλεκτικής πράξης (π.χ. δέσμευση). Ο προσλεκτικός στόχος συνδέεται με την διαλεκτική πράξη, δηλαδή ο στόχος του σχετίζεται με τα αποτελέσματα που θέλει να επιφέρει. Σύμφωνα με τον Κανάκη (2007: 126) ο προσλεκτικός στόχος αναφέρεται σε μια κατηγορία γλωσσικών πράξεων και όχι σε μια συγκεκριμένη γλωσσική πράξη. Στόχος αυτής της ταξινόμησης είναι να γίνει περιγραφή των προσλεκτικών πράξεων.

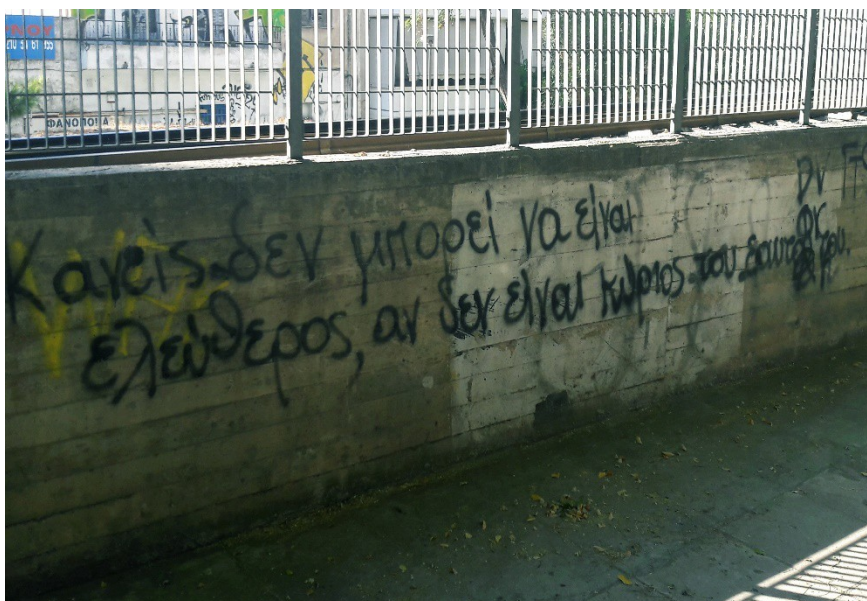
Τέλος, ο Searle (1976/1979) ισχυρίζεται ότι η προσλεκτική ισχύς ενός εκφωνήματος μπορεί να μην αντιστοιχεί ακριβώς με την κυριολεκτική του σημασία, όπως είδαμε και παραπάνω στις έμμεσες γλωσσικές πράξεις. Η κυριολεκτική σημασία και η επιδιωκόμενη σημασία κατά τον Searle (1976/1979) διαχωρίζονται. Με βάση λοιπόν όλα τα παραπάνω, ο Searle (1976/1979) προχώρησε στην διάκριση των προσλεκτικών πράξεων, η οποία είναι χρήσιμη στην έρευνα αυτή μιας και στόχος της έρευνας είναι να δείξει ότι μέσω των συνθημάτων επιτελούνται πράξεις τόσο γλωσσικές όσο και κοινωνικές.

Οι πέντε λοιπόν κατηγορίες προσλεκτικών πράξεων είναι οι παρακάτω και για να τις εξηγήσουμε θα παρουσιάσουμε παραδείγματα από το corpus μας:

1. Βεβαιωτικές ή αποφαντικές πράξεις

Μέσω των βεβαιωτικών πράξεων ο ομιλητής δηλώνει, περιγράφει μια κατάσταση πραγμάτων στον κόσμο, αναλαμβάνει την ευθύνη για την αλήθεια των λεγομένων του, ισχυρίζεται κάτι. Η κατεύθυνση προσαρμογής είναι από τον κόσμο στα λόγια. Ο ομιλητής περιγράφει τον κόσμο έτσι όπως νομίζει ο ίδιος ότι είναι. Σύμφωνα με τον Yule (1996:66) επιτελώντας ο ομιλητής μια αποφαντική γλωσσική πράξη κάνει τις λέξεις να ταιριάζουν με τον κόσμο των πεποιθήσεων του. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν πράξεις όπως δηλώσεις, υποθέσεις, διαβεβαιώσεις, ισχυρισμοί και συμπεράσματα. Για παράδειγμα:

13. ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΑΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΚΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ ΤΟΥ

Σε αυτό το σύνθημα ο ομιλητής περιγράφει τον κόσμο και διαπραγματεύεται την έννοια της ελευθερίας κάνοντας μια δήλωση για το τι είναι ελευθερία. Περιγράφει δηλαδή τον κόσμο έτσι όπως νομίζει ότι είναι.

14. **ΌΤΑΝ ΟΙ ΜΠΑΤΣΟΙ ΣΚΟΤΩΝΟΥΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΑΣ ΤΟΤΕ ΚΑΙ ΕΣΕΙΣ ΘΑ ΒΓΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΚΕΛΙΑ ΣΑΣ**

Σε αυτό το σύνθημα ο ομιλητής κάνει μια υπόθεση για μια ενδεχόμενη κατάσταση. Υποθέτει ότι, όταν η αστυνομία σκοτώσει τα παιδιά των γονιών στους οποίους απευθύνεται, τότε και εκείνοι θα βγουν από τα κελιά τους. Η πραγματικότητα του ομιλητή γίνεται εμφανής μέσα από την χρήση των ονοματικών τύπων *μπάτσοι* και *κελιά* και του ρηματικού τύπου *σκοτώνουν*. Η αντικατάσταση της λέξης *αστυνομία* από τη λέξη *μπάτσοι* καθώς και η χρήση του ρήματος *σκοτώνουν* δείχνει ότι η πραγματικότητα του ομιλητή είναι διαφορετική από τη θεσμική πραγματικότητα που θέλει την αστυνομία να προστατεύει, καθώς και η χρήση του ονοματικού τύπου *κελιά* αμφισβητεί τον τρόπο ζωής όσων δεν διαμαρτύρονται και τον παρομοιάζει με *κελί*.

2. Κατευθυντικές πράξεις

Οι πράξεις αυτές αποτελούν απόπειρες του ομιλητή να παροτρύνει τον ακροατή να κάνει κάτι. Η κατεύθυνση προσαρμογής είναι ότι ο ομιλητής εύχεται ή επιθυμεί αυτό που παροτρύνει τον ακροατή, προσπαθεί δηλαδή να κάνει τον κόσμο να ταιριάζει στα λόγια του. Οι κατευθυντικές πράξεις αφορούν σε προσταγές, διαταγές, αιτήματα κλπ. Τα ακόλουθα παραδείγματα ανήκουν σε αυτή την κατηγορία:

15. Ελευθερία έκφρασης !

Ο συγγραφέας αυτού του συνθήματος αρχικά χρησιμοποιεί έμμεση γλωσσική πράξη μιας και δεν χρησιμοποιεί επιτελεστικό ρήμα στην πρόταση. Μέσω του εκφωνήματος *ελευθερία έκφρασης* αιτείται τη δυνατότητα ή το δικαίωμα να εκφράζεται ελεύθερα. Παροτρύνει τους αναγνώστες για την δημιουργία ενός κόσμου όπου θα μπορεί να υπάρχει ελευθερία έκφρασης υπονοώντας ότι στη δική του πραγματικότητα αυτή δεν υπάρχει.

16. ΎΞΩ ΟΙ ΦΑΣΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ!

Εδώ ο συγγραφέας του συνθήματος με τη χρήση του ονοματικού τύπου *έξω* προστάζει για την απομάκρυνση των φασιστών από τα σχολεία, δίνει μια κατεύθυνση και αιτείται έναν κόσμο όπου ο φασισμός δεν θα έχει θέση στα σχολεία. Τα σχολεία είναι κρατικοί θεσμοί, όποτε ο συγγραφέας παροτρύνει για απομάκρυνση του φασισμού από τον κρατικό μηχανισμό.

3. Δεσμευτικές πράξεις

Οι δεσμευτικές πράξεις έχουν στόχο τη δέσμευση του ομιλητή για μια μελλοντική πορεία δράσης. Ο ομιλητής δεσμεύεται να φέρει τον κόσμο στα μέτρα του. Εδώ περιλαμβάνονται υποσχέσεις, αρνήσεις, δεσμεύσεις, απειλές κλπ. Τα ακόλουθα παραδείγματα συνιστούν δεσμευτικές γλωσσικές πράξεις:

17. ΚΑΙ ΑΝ ΔΕΝ ΠΕΡΑΣΕΙΣ ΕΓΩ ΘΑ Σ' ΑΓΑΠΑΩ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ!!!

Σε αυτό το σύνθημα ο ομιλητής δεσμεύεται ότι θα αγαπάει τον αναγνώστη στον οποίο απευθύνεται. Συγκεκριμένα, δεσμεύεται ότι θα τον αγαπάει ακόμα και αν δεν περάσει τις εξετάσεις οι οποίες εννοούνται εδώ. Ο ομιλητής εδώ δεσμεύεται σε μια πράξη αποδοχής και αγάπης η οποία δεν είναι αυτονόητη, μιας και η αποτυχία στις εξετάσεις, και κυρίως στις Πανελλήνιες λόγω της άμεσης σύνδεσής τους με την επαγγελματική και προσωπική επιτυχία, δημιουργεί στον μη επιτυχόντα το φόβο της μη αποδοχής, μιας και οι ικανότητες του δεν έχουν αξιολογηθεί 'επαρκείς'.

18. 10 ΓΛΩΣΣΕΣ ΜΙΑΜΕ Σ'ΑΥΤΗ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΞΕΦΤΙΛΕΣ ΡΑΤΣΙΣΤΕΣ ΘΑ ΠΑΘΕΤΕ ΖΗΜΙΑ!

Εδώ ο συγγραφέας εκφράζει μια άμεση απειλή. Αναφερόμενος σε ανθρώπους που χαρακτηρίζει *ξεφτίλες* και *ρατσιστές* τους απειλεί ότι θα πάθουν ζημιά, δηλαδή ότι θα τους συμβεί κάτι κακό. Αναφέροντας ο συγγραφέας ότι σε αυτήν τη γειτονιά μιλούνται δέκα γλώσσες, εννοεί τους πολλούς και διαφορετικούς πολιτισμούς που συνυπάρχουν σ αυτή τη γειτονιά, οπότε η απειλή του είναι προς αυτούς που διαφωνούν με αυτή την συνύπαρξη.

4. Εκφραστικές πράξεις

Οι εκφραστικές πράξεις αποτελούν το είδος των πράξεων που δείχνουν τι αισθάνεται ο ομιλητής, την ψυχολογική του κατάσταση όπως για παράδειγμα ευχαρίστηση, πόνο, προτίμηση, φιλοφρόνηση ,αποστροφή, χαρά, λύπη κλπ. Ο ομιλητής στις εκφραστικές πράξεις κάνει τον κόσμο να ταιριάζει στα λόγια του.

19. ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΕΣ

Το σύνθημα αυτό θεωρούμε ότι ανήκει στις εκφραστικές πράξεις μιας και τόσο ο χαιρετισμός *καλημέρα* όσο και η προσφώνηση *Μπουμπουλίνες* εκφράζουν την ψυχολογική κατάσταση του συγγραφέα. Η καλή του διάθεση εκφράζεται μέσω του *καλημέρα* και η διάθεση του για δυναμική δράση εκφράζεται με το χαρακτηρισμό *Μπουμπουλίνες* που σχετίζεται με ένα γυναικείο δυναμικό και μάχιμο πρότυπο συνδεδεμένο με την ιστορία. Επίσης, είναι ένα σύνθημα που εκφράζει και εμπνέει ένα αίσθημα αλληλεγγύης στο γυναικείο φύλο το οποίο καλείται για αναγνώριση της δύναμης του αλλά και δράση. Είναι, τέλος, ένα σύνθημα που κάνει ένα έμμεσο πολιτικό και κοινωνικό σχόλιο στη θέση της γυναίκας, προωθώντας ένα πρότυπο γυναικείας συμπεριφοράς το οποίο είναι αντίθετο από αυτό που προωθείται στον κυρίαρχο λόγο.

5. Διακηρυκτικές πράξεις

Στις διακηρυκτικές φράσεις ο ομιλητής προκαλεί μια κατάσταση πραγμάτων διακηρύσσοντας την ύπαρξη της. Με την εκφώνησή τους ο ομιλητής προκαλεί μια αλλαγή στον κόσμο. Σύμφωνα με τον Yule (1996), ο ομιλητής πρέπει να έχει έναν ιδιαίτερο θεσμικό ρόλο σε ένα συγκεκριμένο συμφραστικό πλαίσιο προκειμένου να επιτελέσει με επιτυχία μια διακηρυκτική πράξη. Ρήματα που χρησιμοποιούνται στις διακηρυκτικές εκφράσεις είναι τα *προτείνω*, *πιστεύω*, *υιοθετώ*, *επιμένω*, *συμπεραίνω*, *ισχυρίζομαι*, *καυχίμαι*, *κηρύσσω*. Διακηρυκτικές εκφράσεις συναντάμε σε νόμους, κανονισμούς, βαθμολογίες κλπ.

20. ΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΕΣ ΜΑΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΘΕΜΑΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας δεν περιγράφει τον κόσμο όπως στις βεβαιωτικές πράξεις αλλά διακηρύσσει με απόλυτο τρόπο, χρησιμοποιώντας άρνηση, ότι οι γειτονίες δεν είναι θεματικά πάρκα για τουρίστες, γι' αυτό και τοποθετείται σε αυτήν την κατηγορία. Μέσω αυτής της πρότασης ο συγγραφέας προσπαθεί να επιφέρει μια αλλαγή. Η αλλαγή σχετίζεται με την αντιμετώπιση των γειτονιών στις οποίες γίνονται αλλαγές με στόχο την προσέλκυση του τουρισμού.

21. ΠΕΙΘΑΡΧΕΙΑ ΤΕΛΟΣ ΖΩΗ ΜΑΓΙΚΗ

Εδώ ο συγγραφέας με μια έμμεση γλωσσική πράξη προκαλεί μια αλλαγή στον κόσμο, υιοθετώντας μια θέση διακηρυκτική σύμφωνα με την οποία επιβάλλει τέλος στην πειθαρχία. Ο ονοματικός τύπος *τέλος* ενδυναμώνει την διακηρυκτική πράξη. Η ζωή με πειθαρχία είναι αντίθετη από την μαγική ζωή. Αποκηρύσσοντας ο συγγραφέας την πειθαρχία, στη θέση της βάζει μια ζωή μαγική. Η έννοια της πειθαρχίας είναι συνδεδεμένη με τους κανόνες και τους νόμους. Η άρνηση στην υπακοή τους είναι αυτή που θα φέρει τη μαγεία, σύμφωνα με τον συγγραφέα.

Στο κεφάλαιο αυτό προσπαθήσαμε να μελετήσουμε την έννοια των γλωσσικών πράξεων και μέσα από παραδείγματα να αναδείξουμε το ένα από τα εργαλεία της ανάλυσης με βάση το οποίο θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα που αφορά στον επικοινωνιακό στόχο των συνθημάτων. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο θα γίνει η ανάλυση των δεδομένων που έχουμε συλλέξει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΡΕΥΝΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΤΟΠΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ

Τα τελευταία χρόνια το γλωσσικό τοπίο έχει αποτελέσει ένα καινούριο πεδίο έρευνας, Η έρευνα του προέρχεται από το χώρο της γλωσσολογίας αλλά έχει χρησιμοποιηθεί και αναλυθεί και από τις κοινωνικές επιστήμες μιας και το γλωσσικό τοπίο δεν αναφέρεται μόνο στη γλώσσα αλλά στη σχέση της γλώσσας με το χώρο. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τις έρευνες που αφορούν στα συνθήματα. Τόσο η γλωσσολογία όσο και οι κοινωνικές επιστήμες έχουν καταλήξει σε πολύ ενδιαφέροντα συμπεράσματα μελετώντας το λόγο των συνθημάτων.

Οι περισσότερες έρευνες που μελετούν το γλωσσικό τοπίο ασχολούνται κυρίως με την πολυγλωσσία, τα διαφορετικά είδη γλωσσών που συναντάμε σε μια περιοχή, με το γραμματισμό, την ικανότητα δηλαδή του ατόμου μέσω του λόγου να λειτουργεί αποτελεσματικά μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, τον τρόπο που είναι γραμμένα, ποιες λέξεις χρησιμοποιούν, τις μειονοτικές γλώσσες σε αντιδιαστολή με την επίσημη θεσμική γλώσσα (Baynham 2002). Όσον αφορά στα συνθήματα τα οποία αποτελούν μέρος του γλωσσικού τοπίου, πολλές μελέτες έχουν επικεντρωθεί σε αυτά, προσεγγίζοντας τα και μελετώντας με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους συνδυάζοντας επιστημονικά εργαλεία δανεισμένα τόσο από την γλωσσολογία όσο και από τις κοινωνικές επιστήμες.

Η βιβλιογραφία που επικεντρώνεται στη μελέτη των συνθημάτων είναι εκτενέστατη. Η επιλογή των βιβλιογραφικών αναφορών που παρατίθενται παρακάτω έγινε με βάση τις έρευνες οι οποίες ήταν πιο συναφείς με το θέμα της παρούσας έρευνας και που αφορούν κυρίως τα ελληνικά δεδομένα. Παρατίθενται επίσης και κάποιες έρευνες που έχουν γίνει στο εξωτερικό και κρίναμε ότι έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αξίζει να αναφερθούν στο πλαίσιο αυτό.

Ένα μεγάλο κομμάτι των μελετών που έχουν γίνει για τα συνθήματα προέρχεται από τον χώρο των κοινωνικών επιστημών και χρησιμοποιεί αντίστοιχα εργαλεία. Πολλές έρευνες αυτού του χώρου αφορούν αυτό που ονομάζεται πολιτικό γκράφιτι και τον τρόπο που αυτό αμφισβητεί και διαμαρτύρεται ενάντια στον κυρίαρχο λόγο. Μια από αυτές είναι η έρευνα του Ferrell (1995) στο Ντένβερ του Κολοράντο, ο οποίος έκανε έρευνα πεδίου στην περιοχή εκείνη σε συνδυασμό με βιβλιογραφική έρευνα για άλλες αστικές περιοχές. Ο Ferrell (1995) ασχολείται με τα hip hop graffiti των οποίων οι συγγραφείς είναι συνήθως νέοι σε ηλικία. Ο Ferrell (1995) μελέτησε τους ποικίλους

τρόπους με τους οποίους οι συγγραφείς των συνθημάτων εναντιώνονται στον κοινωνικό έλεγχο και τις αρχές. Βασικό του εργαλείο ήταν η ενεργητική παρατήρηση (active participant observation). Ο Ferrell (1995) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι όταν οι νέοι συγγραφείς συνθημάτων αντιστέκονται στις αρχές, τα γκράφιτι τους γίνονται εν τη γενέσει αντιπαραθετικά και αντεπιτίθενται. Αυτή η διαδικασία μετασχηματίζει την πίεση που ασκούν οι επίσημες αρχές σε μια παράνομη ευχαρίστηση που γίνεται μέσω της διαδικασίας εγγραφής συνθημάτων.

Την ίδια χρόνια ο Moonwomon (1995) αναλύει τα συνθήματα που γράφτηκαν σε μια γυναικεία τουαλέτα στις φοιτητικές εστίες του Πανεπιστημίου της Καλιφορνία, στο Μπέρκλεϋ. Αφορμή των συνθημάτων ήταν ο υποτιθέμενος βιασμός μιας φοιτήτριας Κινέζικης και Αμερικάνικης καταγωγής από Αφροαμερικανούς φοιτητές. Μέσα από την ανάλυση των δεδομένων γίνεται ξεκάθαρο πως οι συγγραφείς των συνθημάτων σύμφωνα με την συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιούν την εμμесότητα και την ασάφεια στα μηνύματα τους, κάτι που δίνει τη δυνατότητα στον αναγνώστη να ερμηνεύσει με βάση τη δική του οπτική για τον κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, σε αυτήν την έρευνα, φαίνεται ότι οι αναγνώστες τους δίνουν τη δική τους ερμηνεία για το κοινωνικό φύλο και τη θέση της γυναίκας.

Μια ακόμη ενδιαφέρουσα έρευνα προερχόμενη από τη γλωσσολογία πραγματοποιεί ο Obeng (2000) στην Γκάνα, όπου μελετάει τη γλωσσική συμπεριφορά που συναντάμε στα συνθήματα στη Γκάνα, που αποτελεί ένα πολυγλωσσικό περιβάλλον. Αναλύει συνθήματα που βρίσκονται σε ανδρικές τουαλέτες και εστιάζει στην διακειμενικότητα τους, δηλαδή στον τρόπο που συνομιλούν μεταξύ τους ή με άλλα κείμενα. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μέσω των συνθημάτων οι συγγραφείς έχουν την δυνατότητα να εκφράσουν αυτό που δεν επιτρέπεται να πουν, όπως αρνητικές αξιολογήσεις για την εθνικότητα ή τη γλώσσα κάποιου. Από την ανάλυση επίσης προκύπτει η στενή σχέση ανάμεσα στη γλωσσική συμπεριφορά και στη στάση ενός ατόμου απέναντι σε άλλα άτομα διαφορετικής εθνικότητας που μιλούν διαφορετική γλώσσα.

Μια επίσης ενδιαφέρουσα έρευνα γίνεται στη Γλασκόβη το 2005. Ο Lyman & Lea (2005) εξετάζουν τα ρατσιστικά γκράφιτι τα οποία δεν τα συναντάμε συχνά, μιας και τα συνθήματα είναι συχνά συνδεδεμένα με άτομα ή συλλογικότητες χάρων αντιεξουσιαστικών. Σε αυτήν την κατηγορία ανήκουν ομοφοβικά συνθήματα, συνθήματα που βάζουν στο στόχαστρο μετανάστες ή οτιδήποτε διαφέρει από αυτό που ο κυρίαρχος λόγος ορίζει ως « κανονικό». Οι ερευνητές έκαναν ανάλυση των συνθημάτων τα οποία ήταν λίγα σε αριθμό και τα περισσότερα ήταν γραμμένα έξω

από κτίρια που κατοικούσαν πρόσφυγες. Καταλήγουν εν τέλει στο συμπέρασμα ότι τα ρατσιστικά συνθήματα που αναλύθηκαν δεν εκφράζουν τη ρατσιστική τους θέση με ένα τρόπο ανοιχτό και σαφή αλλά με κωδικοποιημένους τρόπους, δηλαδή με έμμεσο τρόπο ή με εκφράσεις συνθηματικές που γίνονται κατανοητές από συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων.

Και στον ελληνικό χώρο τα συνθήματα έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των ερευνητών. Το 2012 η Καμηλάκη επιχειρεί μια κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του χιούμορ στο γραπτό, ανώνυμο συνθηματικό λόγο. Αναλύει δεδομένα με εργαλείο της τη Γενική θεωρία για το γλωσσικό χιούμορ των Attardo και & Raskin (1991). Η Καμηλάκη (2012) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το γλωσσικό χιούμορ ως μέσο δημόσιας έκφρασης δίνει στους συγγραφείς των συνθημάτων τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν γλωσσικά μέσα όπως το χιούμορ με στόχο να διαπραγματευτούν με τρόπο ελκυστικό και οικείο ζητήματα κοινωνικού ενδιαφέροντος. Οι χιουμοριστικές συνθηματικές ατάκες συνθέτουν έναν επαναστατικό χωρικό (spatial) κώδικα που αποτελεί το σημείο εκείνο που συμβολίζει την αλλαγή, που σπάει τα δεσμά ανάμεσα στο ιδιωτικό και το κοινό, μια αντιγλώσσα (antilanguage) που καθιερώνει τόπους αντίστασης ενάντια στον ηγεμονικό λόγο (Καμηλάκη 2012 : 836).

Το 2015 ο Ζαϊμάκης ολοκληρώνει μια έρευνα που ασχολείται με τη σημασία του πολιτικού γκράφιτι σε κοινωνίες κρίσης. Η έρευνά του γίνεται σε αστικές περιοχές της χώρας όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, η Λάρισα κλπ. Η μελέτη του υλικού γίνεται σε τέσσερις άξονες: α) τη λειτουργία του πολιτικού γκράφιτι σε κοινωνίες με πολιτικές εντάσεις και αναταραχές, β) τη χαρτογράφηση των κατηγοριών γκράφιτι με βάση την τεχνοτροπία, τη δημιουργία και το θεματικό περιεχόμενο, γ) τα εκφραστικά γκράφιτι που σχολιάζουν ζητήματα κοινωνικής συνείδησης, και τέλος δ) τον τρόπο που προσλαμβάνεται η κοινωνική κρίση. Η έρευνά του είναι σημαντική στο πλαίσιο της κοινωνιολογικής μελέτης του αστικού χώρου. Χωρίζει τα γκράφιτι σε συνθήματα, στένσιλ και τοιχογραφίες και στη συνέχεια με βάση το νόημα τους τα χωρίζει σε κατηγορίες: γκράφιτι διαμαρτυρίας ή εξέγερσης που αντιτίθεται στις πολιτικές του μνημονίου, αυτά που συνδέονται με πολιτικές συγκρούσεις που παράγει η κρίση και τα εκφραστικά-υπαρξιακά. Από την ανάλυσή του προκύπτει ότι σε περιόδους κοινωνικών κρίσεων είναι πιο έντονη η δημιουργία γκράφιτι και ότι τα περισσότερα γκράφιτι είναι γκράφιτι διαμαρτυρίας.

Την ίδια χρονιά οι Κητής & Κουτουπή-Κητή (2015) επιχειρούν μια γλωσσολογική προσέγγιση των αναρχικών συνθημάτων. Στην έρευνά τους διερευνούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συνθημάτων που δικαιολογούν την ταυτοποίηση των αναρχικών

συνθημάτων αυτών ως ενός ιδιαίτερου κειμενικού είδους (genre). Αναλύουν ένα μεγάλο σώμα συνθημάτων (1500 συνθήματα) χρησιμοποιώντας εργαλεία ανάλυσης ηλεκτρονικών σωμάτων κειμένων (ANTCONC) με τα οποία εντοπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συνθημάτων. Η ανάλυση που κάνουν είναι ποσοτική. Τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης δείχνουν ότι είναι μεγάλη η συχνότητα της χρήσης των αρνητικών μορίων και του «είναι» και όχι τόσο συχνή η χρήση του συνδέσμου «και» και ότι οι περισσότερες λέξεις είναι φορτισμένες με περιεχόμενο που παραπέμπει σε καταστροφή και ανατροπή αλλά και σε ομαδικότητα. Με βάση αυτά τα αποτελέσματα υποστηρίζεται ότι τα συνθήματα αποτελούν ένα ιδιαίτερο κειμενικό είδος και ότι η πρακτική των συνθημάτων εντάσσεται στην μετεξελιγμένη μορφή του αναρχισμού ως αποσπασματικής δραστηριότητας που εκφέρει έντονη αντίρρηση σε κοινωνικούς θεσμούς και σε αυταρχικές δομές όπως η αστυνομία, η κυβέρνηση κ.ά. Την ίδια στιγμή που αποτελεί καλέσμα συστράτευσης και συσπείρωσης σε ομαδικές ή ατομικές «αγωνιστικές» πράξεις (Κητής & Κουτουπή-Κητή 2015 :296).

Το 2017 οι Σεραφής, Κητής & Αρχάκης μελετούν τα συνθήματα που γράφτηκαν τον Δεκέμβρη του 2008 κατά τη διάρκεια της εξέγερσης με αφορμή τη δολοφονία του Αλέξη Γρηγορόπουλου από αστυνομικό. Στόχος τους είναι να μελετήσουν με ποιον τρόπο κατασκευάζεται η συλλογική ταυτότητα τον Δεκέμβρη του 2008 μέσα από τα συνθήματα. Θεωρητικό τους υπόβαθρο είναι η Κριτική Ανάλυση Λόγου και έννοιες δανεισμένες από την Πολιτική Κοινωνιολογία, ενώ υποστηρίζουν ότι τα συνθήματα είναι ένα είδος αντιγλώσσας (βλ. επίσης Καμηλάκη 2012 παραπάνω). Η ανάλυση των δεδομένων τους γίνεται με βάση τον Halliday (1978). Μέσα από την ανάλυση καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι συγγραφείς των συνθημάτων του Δεκέμβρη του 2008 κατασκευάζουν μια συλλογική ταυτότητα αντιθεσμική που εναντιώνεται στον κυρίαρχο λόγο.

Στις έρευνες με επίκεντρο το γλωσσικό τοπίο η Τσιπλάκου (2017) επικεντρώνεται σε περιοχές της Λευκωσίας όπου μελετάει τα αστικά γλωσσικά τοπία και τις διαλέκτους. Βάση της ανάλυσης αποτελούν κείμενα που βρίσκονται στη Λευκωσία και στις γειτονικές μεταξύ τους περιοχές της Φανερωμένης και του Ταχτακαλά που συνορεύουν με την Πράσινη γραμμή η οποία ακόμα χωρίζει την πόλη. Πρόκειται για περιοχές που, από τη μια πλευρά, χαρακτηρίζονται από εγκατάλειψη και, από την άλλη, από προσπάθεια αναβίωσης με την δημιουργία πολιτιστικών κέντρων και ζωνών νυχτερινής ζωής (Τσιπλάκου 2017: 727). Τα κείμενα που μελετώνται είναι πολιτικά συνθήματα, ανακοινώσεις για πορείες διαμαρτυρίας, γκράφιτι, πινακίδες

κ.ά. και τα οποία εμφανίζουν στοιχεία της Κυπριακής διαλέκτου, μείξη κωδικών μεταξύ κυπριακής ελληνικής, πρότυπης ελληνικής ή και αγγλικής, αντιγραμματικές δομές, ανατροπές συμβάσεων του γραπτού λόγου. Μεθοδολογικά γίνεται μια γλωσσική ανάλυση στο μικροεπίπεδο συγκεκριμένων κειμένων ως προς τη λειτουργία της γλωσσικής ιδιοκατασκευής (bricolage) ή της διαγλωσσικότητας (translanguaging), η οποία αφορά σε μια στρατηγική που χρησιμοποιούν οι δίγλωσσοι ομιλητές με στόχο να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά, καθώς και υπό το πρίσμα της υπερποικιλότητας (superdiversity) η οποία αφορά στην σύνθεση των ποικίλων τρόπων επικοινωνίας που σχετίζονται με τη γλώσσα και με την κοινωνική εμπειρία. Ταυτόχρονα γίνεται μια ανάλυση στο μακροεπίπεδο με στόχο να αναδειχθούν οι ιδεολογικές τοποθετήσεις των συγγραφέων των συνθημάτων. Από την έρευνα προκύπτει ότι γίνεται χρήση διάφορων γλωσσών, ότι υπάρχει υπερποικιλότητα, ότι ανατρέπονται οι συμβατικές μορφές της γλώσσας, καταλήγοντας εν τέλει στο συμπέρασμα ότι ο τρόπος χρήσης της γλώσσας είναι οριακός όπως ακριβώς είναι και ο χώρος στον οποίο βρίσκονται τα εγγεγραμμένα μηνύματα.

Στην έρευνα του Κανάκη (Canakis 2017) το γλωσσικό τοπίο είναι το επίκεντρο. Η έρευνα του είναι εθνογραφική και εστιάζει στο γλωσσικό τοπίο της Σταδίου, ενός από τους πιο κεντρικούς δρόμους της Αθήνας. Ο Κανάκης (Canakis 2018) χωρίζει τα δεδομένα του (graffiti, αυτοκόλλητα, συνθήματα, στένσιλ) σε τρεις κατηγορίες: 1) οικονομία (ύφεση, οικονομική κρίση, εργασιακά δικαιώματα), 2) απολυταρχικό καθεστώς (ανθρώπινα δικαιώματα), 3) θέματα φύλου και σεξουαλικότητας (κυρίως ομοφοβία, τρανσοφοβία). Στόχος του είναι να μελετήσει οπτικές του γλωσσικού πεδίου στον αστικό χώρο δίνοντας έμφαση στην πολιτική θέση των συγγραφέων και στη σχέση τους με τον κυρίαρχο λόγο σε θέματα όπως η σεξουαλικότητα, η εθνικότητα, η οικονομική κρίση και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η έρευνά του σκοπεύει σε ένα διάλογο μεταξύ των πρόσφατων ερευνών του γλωσσικού τοπίου και των κοινωνικών επιστημών που ασχολούνται με τον χώρο, τη σεξουαλικότητα και την ιδιότητα του πολίτη. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Σταδίου είναι ένας χώρος που δεν είναι στατικός αλλά βρίσκεται συνεχώς εν κινήσει και είναι ένας χώρος συνεχούς διαπραγμάτευσης βασικών πολιτικών θεμάτων.

Από την παραπάνω επισκόπηση παρατηρούμε ότι οι περισσότερες έρευνες που αφορούν στα συνθήματα εστιάζουν είτε σε μια συγκεκριμένη κατηγορία συνθημάτων, όπως για παράδειγμα πολιτικά συνθήματα, είτε στον τρόπο που σχολιάστηκε μέσω των συνθημάτων ένα συγκεκριμένο κοινωνικό γεγονός. Η παρούσα έρευνα δεν έχει

εστιάζει με αυτό τον τρόπο σε κάποια κατηγορία ή θεματική ή γεγονός και στόχος της είναι να μελετήσει τη μεγάλη εικόνα και αναδείξει την πληθώρα των θεμάτων με την οποία ασχολούνται οι συγγραφείς των συνθημάτων. Επίσης, κατά τη διάρκεια της ανάλυσης, θα χρησιμοποιηθούν εργαλεία τα οποία από ό,τι φάνηκε από την επισκόπηση δεν έχουν ξαναχρησιμοποιηθεί –τουλάχιστον στον βαθμό που γνωρίζουμε- όπως είναι η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων του Searle (1976/1979) και για τη γλωσσική δημιουργικότητα η ταξινόμηση του Carter (2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

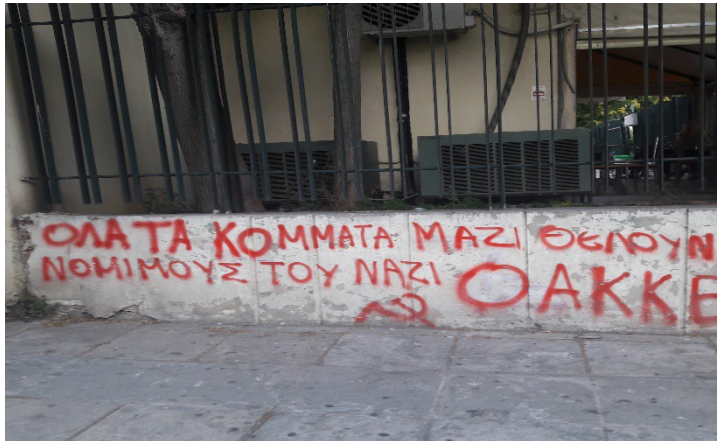
Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Όπως αναφέραμε και στην εισαγωγή το δείγμα που συλλέχθηκε είναι 145 συνθήματα. Η συλλογή των 145 συνθημάτων από το υλικό έγινε από τον Ιούλιο του 2019 και ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2020. Η συλλογή του δείγματος έγινε επί τόπου με τη χρήση φωτογραφικής κάμερας, αλλά και μέσω του διαδικτύου. Οι περιοχές από τις οποίες έγινε η συλλογή των συνθημάτων με τη χρήση φωτογραφικής μηχανής είναι: Θησείο, Πειραιάς (Πασαλιμάνι, Αγία Σοφία), Μοναστηράκι, Πετράλωνα, Κυψέλη, Γκύζη, Κουκάκι, Πλάκα, κέντρο Αθήνας (Σταδίου, Ιπποκράτους, Ναυαρίνου, Λυκαβηττού, Πανεπιστημίου), Εξάρχεια, Ζωγράφου, Αμπελόκηποι. Τα συνθήματα που συλλέχθηκαν από το διαδίκτυο προέρχονται από τις σελίδες του Facebook *Συνθήματα σε τοίχους* και *Τείχη, τοίχοι, τύχη*. Η επιλογή των συνθημάτων έγινε τυχαία και αυτό γιατί, μιας και η έρευνα μας δεν είναι εθνογραφική, κρίναμε ότι αυτός ήταν ο καλύτερος τρόπος για να διασφαλίσουμε την εγκυρότητα της έρευνας.

Βασικό εργαλείο της ανάλυσης των συνθημάτων που συλλέχθηκαν είναι η κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων του Searle (1976/1979). Αφού τα συνθήματα αναλυθούν με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση, θα αναλυθούν και ως προς τη γλωσσική τους δημιουργικότητα. Στα προηγούμενα κεφάλαια δώσαμε παραδείγματα για να γίνουν κατανοητές οι κατηγορίες. Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει πλήρης ανάλυση των συνθημάτων τόσο ως προς τις γλωσσικές πράξεις όσο και ως προς την γλωσσική τους δημιουργικότητα. Οι κατηγορίες των γλωσσικών πράξεων είναι οι διακηρυκτικές στις οποίες κατατάξαμε 7 συνθήματα, οι δηλωτικές στις οποίες κατατάξαμε 34 συνθήματα, οι εκφραστικές στις οποίες κατατάξαμε 46 συνθήματα, οι κατευθυντικές στις οποίες κατατάξαμε 49 συνθήματα και τέλος οι δεσμευτικές στις οποίες κατατάξαμε 9 συνθήματα. Στην ανάλυση της γλωσσικής δημιουργικότητας θα χρησιμοποιηθούν οι κατηγορίες του Carter (2004). Τέλος, θα χρησιμοποιήσουμε τον ονοματικό τύπο *συγγραφείς* αναφερόμενες στα υποκείμενα που εγγράφουν τα συνθήματα μιας και οι ίδιοι, πριν ακόμα την επικράτηση του όρου «γκράφιτι», ονόμαζαν τους εαυτούς τους «συγγραφείς» (writers) και την ασχολία τους «συγγραφή» (writing) (Πάγκαλος 2016: 12).

1.Βεβαιωτικές ή αποφαντικές πράξεις

Ένα σημαντικό μέρος των δεδομένων μας ανήκουν στις βεβαιωτικές γλωσσικές πράξεις. Με τις πράξεις αυτές ο συγγραφέας περιγράφει μια κατάσταση, ισχυρίζεται κάτι (βλ. κεφ. 3). Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα παραδείγματα:

22. ΟΛΑ ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΜΑΖΙ ΘΕΛΟΥΝ ΝΟΜΙΜΟΥΣ ΤΟΥΣ ΝΑΖΙ

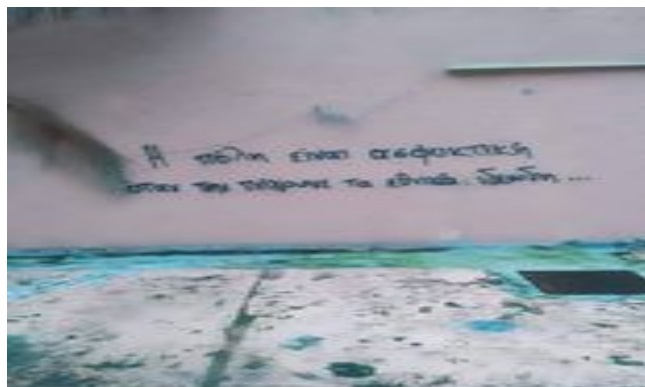

Το σύνθημα αυτό ανήκει στην κατηγορία των βεβαιωτικών πράξεων μιας και ο συγγραφέας του συνθήματος κάνει μια δήλωση για την πολιτική κατάσταση εκφράζοντας βεβαιότητα. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, η ύπαρξη των ναζιστών νομιμοποιείται από το ίδιο το πολιτικό σύστημα, και συγκεκριμένα από τα πολιτικά κόμματα. Παρόλο που ο ναζισμός είναι συνδυασμένος με εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, και σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα όπως είναι το πολίτευμα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας που υπάρχει σήμερα στη χώρα μας, ο ναζισμός θα έπρεπε να έχει απορριφθεί και κατακριθεί, ο συγγραφέας δηλώνει ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αλλά αντιθέτως, ο ναζισμός υποστηρίζεται από το πολιτικό σύστημα (θέλουν νόμιμους), μιας και το εξυπηρετεί. Εδώ γίνεται μια έμμεση αναφορά στη Χρυσή Αυγή η οποία νομιμοποιήθηκε να υπάρχει σαν πολιτικό κόμμα από το 2012 παρά τις ναζιστικές της απόψεις και πρακτικές. Χρησιμοποιώντας το *όλα* ο συγγραφέας δεν κάνει καμία εξαίρεση και συμπεριλαμβάνει ολόκληρο το πολιτικό σύστημα. Με αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας διεκδικεί το λόγο και λέει αυτό που ενδεχομένως δεν θα του δίνονταν εύκολα η ευκαιρία να πει δημόσια με κάποιο άλλο τρόπο.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικότητων. Η δημιουργικότητα εδώ υπάρχει στην ομοιοκαταληξία των λέξεων *μαζί* και *ναζί*, μιας και γίνεται χρήση των λέξεων που μοιάζουν ηχητικά μεταξύ τους. Η ομοιοκαταληξία δίνει ρυθμό στην πρόταση και ξαφνιάζει τον αναγνώστη, με αποτέλεσμα να ενισχύεται και να αποτυπώνεται καλύτερα το μήνυμα

σε αυτόν. Ο επικοινωνιακός στόχος του συνθήματος επιτυγχάνεται καλύτερα με αυτόν τον τρόπο. Τον στόχο αυτόν ενισχύει και η παρήχηση των α, μ, ου και ν, που επιτείνει την ποιητικότητα και τη δημιουργικότητα του συνθήματος.

23. Η πόλη είναι ασφυκτική όταν την πνίγουνε τα εθνικά ιδεώδη...

Στο σύνθημα αυτό ο συγγραφέας κάνει μια δήλωση, βεβαιώνει μια κατάσταση. Σύμφωνα με τον τρόπο που βλέπει ο συγγραφέας τον κόσμο, η πόλη δεν είναι αποπνικτική λόγω της ρυμοτόμησής της, της ατμοσφαιρικής μόλυνσης ή της πολυκοσμίας, αλλά αυτό που την κάνει αποπνικτική είναι τα εθνικά ιδεώδη. Οι ιδέες και οι υψηλοί στόχοι ενός έθνους με στόχο την ενότητα ή την εξάπλωσή του είναι που περιχαρακώνουν και χωρίζουν τους ανθρώπους και δημιουργούν αίσθημα ασφυξίας. Δεν είναι ο χώρος ή ο μολυσμένος αέρας που το δημιουργεί. Το σύνθημα αυτό είναι στίχος από το τραγούδι «Μπαλάντα για μια λυπημένη χώρα» που κυκλοφόρησε το 1997 από το συγκρότημα Ωχρά Σπειροχαίτη.

Το σύνθημα αυτό ανήκει στη κατηγορία αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων. Η δημιουργικότητά του βρίσκεται στην προσωποποίηση της πόλης. Η πόλη στο συγκεκριμένο σύνθημα γίνεται αντιληπτή ως ζωντανό υποκείμενο το οποίο πνίγεται από τα εθνικά ιδεώδη. Αλλά και η χρήση της έκφρασης *εθνικά ιδεώδη* συνιστά προσωποποίηση. Τα εθνικά ιδεώδη, παρόλο που είναι μια αφηρημένη έννοια, στο παραπάνω σύνθημα αντιμετωπίζονται ως φορείς δράσης οι οποίοι είναι υπεύθυνοι για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η πόλη: την πνίγουνε. Οι προσωποποιήσεις ενισχύουν την φαντασία του αναγνώστη αλλά και του υποδεικνύουν ένα νέο τρόπο σκέψης μέσα στον οποίο η πόλη είναι ένας ζωντανός οργανισμός που χρειάζεται αέρα για να αναπνεύσει. Ο αέρας που υπονοείται στο σύνθημα είναι ο αέρας της ελευθερίας, της αλληλεγγύης και του ανθρωπισμού που τα εθνικά ιδεώδη τον περιορίζουν. Τέλος το σύνθημα αυτό επαναδιαπραγματεύεται την έννοια της

ασφυξίας και κατασκευάζει μια άλλη πραγματικότητα μέσα στην οποία η ασφυξία προκαλείται από τα ιδεώδη.

24. ΒΑΡΟΥΦΑΚΗΣ ΘΕΟΣ ΗΛΙΟΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

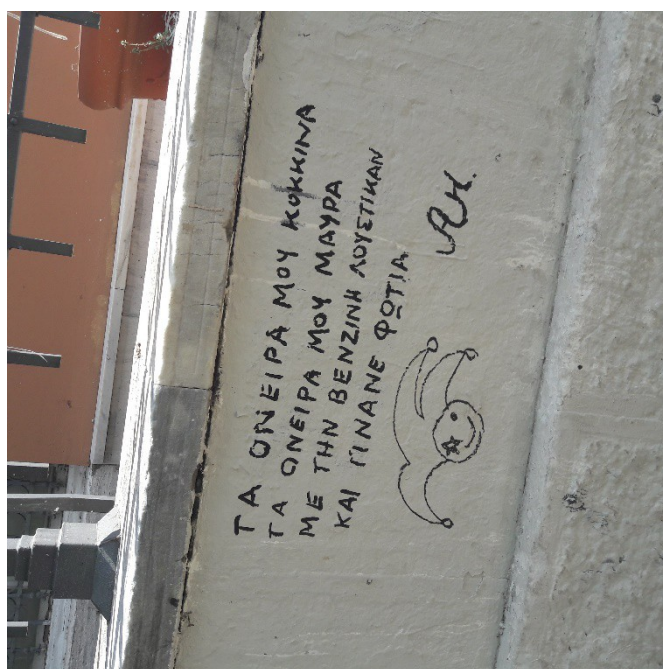

Και αυτό το σύνθημα ανήκει στις βεβαιωτικές πράξεις. Ο συγγραφέας με αυτό το σύνθημα μας δηλώνει χωρίς ενδοιασμούς την άποψη του και τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος αντιλαμβάνεται το συγκεκριμένο πολιτικό πρόσωπο, το Γιάνη Βαρουφάκη. Ο Γιάνης Βαρουφάκης ήταν υπουργός Οικονομικών το 2015 με την κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ και παραιτήθηκε από τα υπουργικά του καθήκοντα μετά το δημοψήφισμα του 2015. Σύμφωνα με τον συγγραφέα λοιπόν, ο Βαρουφάκης παρομοιάζεται με θεό και με ήλιο καλοκαιρινό, χαρακτηρισμοί που παραπέμπουν σε θετικά, χαρούμενα και ανάλαφρα στοιχεία ενός χαρακτήρα και που έρχονται σε αντίθεση με την εικόνα ενός πολιτικού προσώπου έτσι όπως είναι επιβεβλήμενη από τον πολιτικό κόσμο.

Το συγκεκριμένο σύνθημα, σύμφωνα με τις κατηγορίες του Carter (2004) για τη δημιουργικότητα ανήκει, στη αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων. Ο συγγραφέας εδώ αναδιαμορφώνει το στίχο του τραγουδιού που ερμήνευσε ο Γιάννης Πάριος το 1987 με τίτλο «Είσαι Θεός» προσθέτοντας στο στίχο το όνομα του Βαρουφάκη. Εδώ είναι ξεκάθαρη η χρήση του χιούμορ. Ο συγγραφέας τοποθετεί ως πρωταγωνιστή σε ένα ερωτικό τραγούδι ένα πολιτικό πρόσωπο προκαλώντας έτσι χιουμοριστική ασυμβατότητα. Ο συγγραφέας με αυτόν τρόπο προκαλεί την ευχαρίστηση και το γέλιο κάνοντας την ίδια στιγμή κριτική στο προφίλ του συγκεκριμένου πολιτικού προσώπου, αμφισβητώντας το πολιτικό του κύρος. Μπορούμε να διακρίνουμε μια δόση σαρκασμού. Σύμφωνα με τον Marche (2012), στα συνθήματα συναντάμε συχνά το σαρκασμό ο οποίος δεν μπορεί να εκφραστεί στο συμβατικό πολιτικό χώρο. Επίσης, το σύνθημα αυτό ανήκει στην κατηγορία της αναμόρφωσης κανονικοτήτων,

μιας και έχουμε τη χρήση μεταφοράς (ήλιος καλοκαιρινός) αλλά και της υπερβολής (θεός). Με αυτό τον τρόπο ενισχύονται ακόμα πιο πολύ τα χαρακτηριστικά που, σύμφωνα με τον συγγραφέα, αποδίδονται στον Βαρουφάκη.

25. ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΟΥ ΚΟΚΚΙΝΑ ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ ΜΟΥ ΜΑΥΡΑ ΜΕ ΤΗΝ ΒΕΝΖΙΝΗ ΛΟΥΣΤΙΚΑΝ ΚΑΙ ΓΙΝΑΝΕ ΦΩΤΙΑ

Και εδώ ο συγγραφέας κάνει δύο αλληλένδετες δηλώσεις. Τα όνειρά του είναι κόκκινα και μαύρα, όπως δηλώνει αρχικά ο συγγραφέας. Η επιλογή των χρωμάτων είναι συνδυασμένη με την αναρχία η οποία χαρακτηρίζεται από αυτά τα δύο χρώματα. Τα όνειρα του, δηλώνει ο συγγραφέας στη συνέχεια, λούστηκαν με βενζίνη και έγιναν φωτιά. Η βενζίνη και η φωτιά είναι σύμβολα επαναστατικά που συνδέονται με την εξέγερση και την καταστροφή μέσα από την οποία μπορεί να καταστραφεί κάτι παλιό και στη θέση του να γεννηθεί κάτι καινούργιο.

Στο σύνθημα αυτό συναντάμε την αναδιαμόρφωση κανονικότητας. Και εδώ έχουμε αναμόρφωση ενός στίχου. Ο συγγραφέας αναμορφώνει το στίχο «τα όνειρα μου κόκκινα, τα όνειρα μου άσπρα, ρούχα μαζί που πλύθηκαν και έχουνε γίνει ροζ» του Γιάννη Μηλιώκα (1988). Ο συγγραφέας αντικαθιστά το άσπρο χρώμα που συμβολίζει την αγνότητα, την ανακωχή και την κατάφαση με το μαύρο χρώμα που είναι σύμβολο της αντίστασης, της άρνησης, της ανυπακοής. Η έντονη αντίθεση του αρχικού στίχου με τον αναδιαμορφωμένο προέρχεται από τη νοηματική αντίθεση των λέξεων. Οπότε εδώ έχουμε και τη χρήση του χιούμορ. Το χιούμορ εδώ λειτουργεί ως τρόπος

αντίστασης. Το χιούμορ που συναντάμε στα συνθήματα ανήκει τις περισσότερες φορές στην κατηγορία του πολιτικού χιούμορ το οποίο λειτουργεί σαν στρατηγική κριτικής και αντίστασης. Η αναμόρφωση των στίχων συνδέεται με την αντίδραση. Ο αρχικός στίχος στον οποίο έγινε η επεξεργασία χαρακτηρίζεται από τρυφερότητα και ρομαντισμό, έχει δηλαδή στοιχεία που σχετίζονται με την προσωπική ζωή. Σε αυτό τον τρόπο ζωής ο συγγραφέας αντιστέκεται εκφράζοντας συναισθήματα επιθετικά, υπονοώντας την καταστροφή αυτού του τρόπου ζωής που έχει επίκεντρο το προσωπικό. Η αντικατάσταση των λέξεων και η νέα εκφορά του στίχου παραπέμπουν σε ένα πιο συλλογικό τρόπο σκέψης και δράσης. Τέλος, έχουμε τη χρήση της μεταφοράς. Στα όνειρα δίνεται υλική διάσταση μιας και, σύμφωνα με τον συγγραφέα, τους δίνεται η δυνατότητα να καούν. Με αυτό τον τρόπο, σχολιάζεται η ρομαντική διάσταση των ονείρων που είναι συχνά απατηλά και σε μεγάλη διάσταση με την πραγματικότητα, δηλαδή μη πραγματοποιήσιμα.

2. Κατευθυντικές πράξεις

Τα παραδείγματα αυτής της ενότητας συνιστούν κατευθυντικές γλωσσικές πράξεις, με τις οποίες ο ομιλητής προσπαθεί να παροτρύνει τον ακροατή να κάνει κάτι (βλ. κεφ. 3).

26. Κάτω το 1size! Δεν μας χωράει όλες

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις κατευθυντικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας κάνει ένα αίτημα, έχει μια απαίτηση, προσπαθεί να κάνει τον κόσμο να ταιριάζει στα λόγια του. Το αίτημα του είναι η κατάργηση του one size. Το one size είναι η περιγραφή ενός προϊόντος στο οποίο ταιριάζουν όλοι. Είναι συνδεδεμένο κυρίως με την γυναικεία ένδυση και αφορά σε προϊόντα, τα οποία είναι κατασκευασμένα με τέτοιο τρόπο που

απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο γυναικείο τύπο σώματος και από τη χρήση των οποίων αποκλείονται λόγω σωματότυπου, γυναίκες των οποίων τα σώματα δεν ταιριάζουν με το προωθημένο μοντέλο. Ο συγγραφέας λοιπόν αιτείται την κατάργηση του one size, μιας και αυτή απευθύνεται σε ένα καταναλωτικό κοινό το οποίο έχει ομοιογένεια. Στη συνέχεια αιτιολογεί το αίτημα κατάργησης του μιας και υποστηρίζει ότι δεν απευθύνεται σε όλους και η ύπαρξή του και μόνο δημιουργεί αποκλεισμό. Το σύνθημα αυτό είναι ένα καυστικό σύνθημα και μια έμμεση κριτική στα κυρίαρχα πρότυπα ομορφιάς που ακολουθούν συγκεκριμένους κανόνες. Επίσης είναι ένα σύνθημα εμπνευσμένο από φεμινιστικές θέσεις.

Όσον αφορά την δημιουργικότητα του, ανήκει στην κατηγορία της αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων. Η χρήση του τοπικού προσδιορισμού *κάτω* είναι καταγεγραμμένη στην πολιτική μας μνήμη σε συνθήματα τα οποία είναι συνδεδεμένα με έννοιες όπως ο φασισμός, η χούντα (κάτω η χούντα). Οπότε μετά τη χρήση του *κάτω* ο αναγνώστης περιμένει να διαβάσει κάτι αντίστοιχο. Όμως το one size που διαβάζει παρακάτω, κάνει την ανατροπή. Αυτή η ανατροπή είναι που κάνει το σύνθημα να χαρακτηρίζεται από χιούμορ. Μιας και το χιούμορ παραβιάζει τις συμβατικές νόρμες, τη γνώση δηλαδή που έχουμε για τον κόσμο, γίνεται μια πρακτική τόσο κριτικής αλλά και αντίστασης. Σύμφωνα με τη Sørensen (2008), το χιούμορ είναι μια μη βίαιη στρατηγική αντίστασης στην καταπίεση. Η καταπίεση, και κυρίως αυτή που προέρχεται από κοινωνικές καταστάσεις, μπορεί εύκολα να προκαλέσει αντιδράσεις βίαιες ως αντίσταση. Το χιούμορ λειτουργεί και κυρίως στο συνθηματικό λόγο ως ένας εναλλακτικός τρόπος αντίστασης σε μια κοινωνικά πιεστική κατάσταση.

27. ΔΡΑΣΕ Ή ΣΚΑΣΕ Διονύσιος Σολωμός

Το σύνθημα αυτό κατηγοριοποιήθηκε στις κατευθυντικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας του χρησιμοποιεί την προστακτική για να παροτρύνει τον αναγνώστη να πάρει μια απόφαση να δράσει ή να σκάσει. Για τον συγγραφέα υπάρχουν δυο επιλογές ή δυο θέσεις: αυτή της δράσης και αυτή της σιωπής. Δεν αφήνει περιθώρια για καμία άλλη επιλογή. Η χρήση της προστακτικής ενισχύει ακόμα περισσότερο αυτό το δίπολο και, όπως είπαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο (κεφ.3), η χρήση της προστακτικής είναι συνδεδεμένη με την εξουσία. Χρησιμοποιώντας την προστακτική εδώ ο συγγραφέας τοποθετεί τον εαυτό του ως άτομο που έχει την εξουσία να διατάζει.

Στη συνέχεια υπογράφει ως Διονύσιος Σολωμός. Η επιλογή του ονόματος δεν είναι τυχαία μιας και ο Διονύσιος Σολωμός θεωρείται ο εθνικός ποιητής της Ελλάδας καθώς έγραψε τον «Ύμνο εις την Ελευθερίαν», οι δυο πρώτες stroφές του οποίου αποτέλεσαν και τον εθνικό ύμνο της χώρας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι, από τη μια, η επιλογή του συγκεκριμένου ονόματος ενισχύει ακόμα πιο πολύ το αίτημα για απόφαση, μιας και είναι κοινώς αποδεκτό το κύρος του ποιητή, και από την άλλη, είναι ένα έμμεσο σχόλιο στην ποίηση έτσι όπως την κατανοεί ο ποιητής, ως δυσνόητη και χωρίς καθαρά νοήματα. Αντίθετα, ο συγγραφέας προτείνει έναν διαφορετικό τρόπο προσέγγισης της ποίησης μέσα από ιδιαίτερα σαφή και απόλυτα εκφερόμενα νοήματα. Επίσης, θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ένα κριτικό σχόλιο στη ρομαντική ποίηση, το ύφος και τα θέματα με τα οποία ασχολείται, και η οποία έρχεται σε αντίθεση με πιο σύγχρονες και αφαιρετικές μορφές ποίησης οι οποίες ασχολούνται με θέματα που δεν είναι έξω από την κοινωνική και πολιτική ζωή.

Το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία αναδιαμόρφωσης κανονικότητας. Η αναμόρφωση του μοτίβου βρίσκεται στη χρήση του ονόματος του Διονύσιου Σολωμού ως του προσώπου που υπογράφει. Αρχικά το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό δεν είναι εν ζωή και δεν θα μπορούσε να υπογράψει ένα σύγχρονο σύνθημα είναι η πρώτη ασυμβατότητα. Κατά δεύτερον, η χρήση των ρημάτων *δράσε* και *σκάσε* είναι ασύμβατη με το ρομαντικό και γεμάτο μεταφορές ύφος του Σολωμού. Οι ασυμβατότητες αυτές είναι που κάνουν και το σύνθημα να χαρακτηρίζεται από χιούμορ. Αυτό που παραβιάζει τα διανοητικά μας μοτίβα αλλά και έρχεται σε αντίθεση με την εμπειρία μας και τη γνώση για τον κόσμο, είναι αυτό που προκαλεί γέλιο όπως στο παραπάνω σύνθημα.

28. ΘΕΛΟΥΜΕ σχολείο που να Μορφώνει κι ΟΧΙ να ΕΞΟΝΤΩΝΕΙ

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας εκφράζει ένα αίτημα: απαιτεί ένα σχολείο που να μορφώνει και όχι να εξοντώνει. Αυτό το σύνθημα είναι μια έμμεση κριτική στο εκπαιδευτικό σύστημα του οποίου ο ρόλος είναι να μορφώνει. Κατά την άποψη του συγγραφέα, το σχολείο δεν μορφώνει αλλά εξοντώνει τους μαθητές. Ο συγγραφέας διαπραγματεύεται εδώ την έννοια της μόρφωσης και εκφράζει εναντίωση με τον τρόπο που αυτή προσεγγίζεται από τον κρατικό μηχανισμό. Για αυτόν ακριβώς το λόγο ο συγγραφέας απαιτεί ένα άλλο τρόπο μετάδοσης της γνώσης. Με εργαλείο του σύνθημα, διεκδικεί και το λόγο απευθυνόμενος στον κρατικό μηχανισμό.

Από τις κατηγορίες της δημιουργικότητας, το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία διαμόρφωσης κανονικότητας. Σε αυτό το σύνθημα έχουμε ομοιοκαταληξία μεταξύ των *μορφώνει* και *εξοντώνει* και παραλληλισμό (*να μορφώνει, να εξοντώνει*). Με αυτόν τον τρόπο παράγεται ρυθμός. Οι λέξεις *θέλουμε, όχι* και *εξοντώνει* είναι γραμμένες με κεφαλαία γράμματα, κάτι που δίνει ακόμα μεγαλύτερη έμφαση στη σημασία και στο αίτημα του συγγραφέα. Η χρήση του αρνητικού μορίου *όχι* υπογραμμίζει αυτό που δεν είναι επιθυμητό, ένα εκπαιδευτικό σύστημα δηλαδή που με τις υπερβολικές απαιτήσεις του να εξοντώνει τους μαθητές μιας και στην εξόντωση οδηγείται κάποιος όταν οι απαιτήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί είναι υπεράνω των δυνατοτήτων του. Με τους τρόπους αυτούς ο συγγραφέας εκφράζει με έντονο τρόπο τη δυσαρέσκεια, η οποία κάνει επιτακτική την ανάγκη για αλλαγή. Τέλος η εναλλακτική πραγματικότητα που παρουσιάζει ο συγγραφέας είναι αντίθετη από την εμπειρία και τη γνώση μας για το εκπαιδευτικό σύστημα.

3. Δεσμευτικές πράξεις

Σε αυτές τις γλωσσικές πράξεις ο ομιλητής στόχο έχει να δεσμευτεί για μελλοντικές πράξεις (κεφ. 3).

29. ΔΕ ΧΩΡΑΜΕ στις ΚΑΛΠΕΣ ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΑ ΟΔΟΦΡΑΓΜΑΤΑ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στην κατηγορία των δεσμευτικών πράξεων. Ο συγγραφέας δεσμεύεται για μια μελλοντική δράση. Για τον συγγραφέα δεν περιλαμβάνονται όλες οι πολιτικές πεποιθήσεις, ιδέες και θέσεις μέσα στο υπάρχον πολιτικό σύστημα, του οποίου συστατικό κομμάτι είναι η εκλογική διαδικασία η οποία συμβολίζεται στο συγκεκριμένο σύνθημα από τις κάλπες. Το γεγονός όμως ότι οι πολιτικές θέσεις του συγγραφέα δεν αναγνωρίζονται από το πολιτικό σύστημα, αυτό δεν σημαίνει αποδοχή της κατάστασης. Αντιθέτως, ο συγγραφέας δεσμεύεται για λύση η οποία είναι ο δρόμος, τα οδοφράγματα, οι κοινωνικοί αγώνες και οι διεκδικήσεις που δεν χρειάζεται να νομιμοποιηθούν από το πολιτικό σύστημα. Με αυτό τον τρόπο ο συγγραφέας αμφισβητεί την διαδικασία των εκλογών αλλά και παράλληλα εκφράζει μια έμμεση απειλή. Η χρήση του ρήματος *χωράω* ενισχύει την κριτική διάθεση του συγγραφέα για ένα σύστημα που δεν χωράει όλες τις ιδέες, που δεν τους χωράει όλους. Η χρήση του ουσιαστικού ραντεβού συνιστά και ταυτόχρονα τονίζει τη δεσμευτική πράξη. Τέλος το ονοματικό σύνολο στα οδοφράγματα παραπέμπει στο Ισπανικό τραγούδι “A La Barricadas” (μετάφραση: «Στα Οδοφράγματα») το οποίο ήταν δημοφιλές κατά τον Ισπανικό Εμφύλιο στον αναρχικό χώρο.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικοτήτων. Ο συγγραφέας εδώ χρησιμοποιεί τον παραλληλισμό *στις κάλπες... στα οδοφράγματα*. Με αυτόν τον τρόπο, αντιπαραβάλλει την εκλογική διαδικασία και την εξισώνει με τους αγώνες που γίνονται στο δρόμο. Με αυτό τον τρόπο κατασκευάζει μια άλλη πραγματικότητα και προτείνει έναν άλλο τρόπο αντίληψης του πολιτικού συστήματος.

30. Κανένας μόνος στα χέρια του κράτους

Σε αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας δίνει μια υπόσχεση, δεσμεύεται ότι κανείς δεν θα βρεθεί μόνος απέναντι στο κράτος. Εδώ χρησιμοποιείται έμμεση γλωσσική πράξη μιας και δεν υπάρχει ρήμα στην πρόταση - το ρήμα εννοείται. Μέσα από αυτό το σύνθημα ο συγγραφέας κατασκευάζει το κράτος ως εχθρό και μάλιστα επικίνδυνο, απέναντι στον οποίο, υπόσχεται ο συγγραφέας, δεν θα βρεθεί κανένας μόνος. Το ονοματικό σύνολο *κανένας μόνος* εκφράζει αισθήματα αλληλεγγύης αλλά και προστασίας στα οποία δεσμεύεται ο συγγραφέας.

Ως προς τη γλωσσική δημιουργικότητα το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία διαμόρφωσης κανονικότητας. Εδώ η δημιουργικότητα έγκειται στην προσωποποίηση του κράτους το οποίο ο συγγραφέας παρουσιάζει σαν έναν ζωντανό οργανισμό και μάλιστα βίαιο, από τον οποίο οι άνθρωποι κινδυνεύουν. Τέλος, η προσωποποίηση αυτή ενισχύει το αντιθετικό δίπολο ανάμεσα στο εμείς και το κράτος.

31. ΝΑΙ ΣΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΞΕΝΕΡΑ ΞΥΛΟ ΣΤΟΥΣ ΦΑΣΙΣΤΕΣ 3 ΦΟΡΕΣ ΤΗ ΜΕΡΑ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις δεσμευτικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας κάνει μια έμμεση απειλή για ξύλο στους φασίστες τρεις φορές τη μέρα. Εδώ ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το καταφατικό μόριο *ναι* για να ενισχύσει τον έρωτα, στην συνέχεια το αρνητικό μόριο *όχι* για να αποδοκιμάσει την ξενέρα. Για τον συγγραφέα ό,τι δεν έχει μέσα το στοιχείο του έρωτα είναι ξενέρωτο, δεν έχει δηλαδή ενδιαφέρον. Η κινητήριος δύναμη για δράση κατά τον συγγραφέα είναι ο έρωτας. Στη συνέχεια απειλεί με ξύλο κατά των φασιστών τρεις φορές τη μέρα. Η βία στους φασίστες είναι για τον συγγραφέα στοιχείο ερωτικό μιας και δημιουργεί συναισθήματα απόλαυσης και ενθουσιασμού όπως ακριβώς ο έρωτας.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικοτήτων. Στο σύνθημα αυτό υπάρχει ομοιοκαταληξία (*ξενέρα, μέρα*) και παρήχηση των ρ, σ, ε, τ, ξ, φ. Τα εκφραστικά αυτά μέσα δίνουν στο σύνθημα ρυθμό και ενισχύουν την αντίθεση του έρωτα με την ξενέρα καθώς και τη δέσμευση του συγγραφέα για ξύλο στους φασίστες. Τέλος, έχουμε τη χρήση του αριθμού τρία του οποίου η χρήση είναι γνωστή από την δημοτική ποίηση και εδώ χρησιμοποιείται με στόχο να ενισχύσει τη δέσμευσή του για βία. Η συχνότητα αυτή (*τρεις φορές τη μέρα*) συνδέεται και με την ίδια την επιβίωση μιας και παραπέμπει στα γεύματα της ημέρας.

4. Εκφραστικές πράξεις

Οι γλωσσικές πράξεις αυτές δείχνουν τη συναισθηματική κατάσταση του ομιλητή (βλ. κεφ. 3).

32. ΜΕΡΕΣ ΧΩΡΙΣ ΝΟΗΜΑ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις εκφραστικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας εκφράζει τη συναισθηματική του κατάσταση. Σύμφωνα με τον συγγραφέα, οι μέρες δεν έχουν νόημα. Ο συγγραφέας δίνει την δική του οπτική για την καθημερινή ζωή. Για τον ίδιο η καθημερινότητα χαρακτηρίζεται από ένα συναίσθημα απογοήτευσης. Η έννοια του νοήματος που δίνεται στις δράσεις των ανθρώπων συνδέεται με τους στόχους, τις προοπτικές αλλά και με βαθύτερες υπαρξιακές αγωνίες για τη θέση τους στον κόσμο αλλά και την ταυτότητα τους. Το σύνθημα αυτό είναι ένα έμμεσο πολιτικό σχόλιο για τις σύγχρονες συνθήκες ζωής και το συναίσθημα αυτό της απογοήτευσης είναι απόρροια αυτών των συνθηκών. Επίσης, ο συγγραφέας την ίδια στιγμή που εκφράζει απογοήτευση για το πώς είναι οι μέρες που περνούν, την ίδια στιγμή εκφράζει με υπόρρητο τρόπο την ανάγκη του για αλλαγή. Με την απογοήτευση που εκφράζει προτείνει μια διαφορετική θέαση του κόσμου και προτείνει εμμέσως μια διαφορετική αντιμετώπιση της καθημερινότητας όπου οι μέρες δεν θα περνούν χωρίς σκοπό. Η έκφραση, τέλος, της συναισθηματικής κατάστασης του συγγραφέα δίνει τη δυνατότητα για ταύτιση του αναγνώστη με τον συγγραφέα, άρα και με ένα τρόπο τη δυνατότητα επικοινωνίας.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικότητας. Χρησιμοποιείται η παρήχηση των ε, ο, ρ, ι μέσω της οποίας δίνεται στο σύνθημα ρυθμός και υπογραμμίζεται ακόμα περισσότερο η νοηματική σύνδεση των λέξεων η οποία ενισχύει το συναίσθημα που εκφράζει ο συγγραφέας. Τέλος, ο συγγραφέας χρησιμοποιεί κεφαλαία γράμματα για τις λέξεις *μέρες* και *νόημα*, προσπαθώντας με αυτό τον τρόπο να αναδείξει την σημασία των λέξεων αλλά και την ίδια στιγμή να εκφράσει το έντονο συναίσθημα του.

33. ΟΡΓΗ ΚΑΙ ΛΥΣΣΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΥΛΟ ΦΥΣΣΑ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις εκφραστικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας εκφράζει συναισθήματα οργής και λύσσα για την δολοφονία του Παύλου Φύσσα τον Σεπτέμβρη 2013 στο Κερατσίνι από μέλος της Χρυσής Αυγής. Μέσα από τη χρήση των λέξεων *οργή* και *λύσσα* ο συγγραφέας εκφράζει έντονα το θυμό του και την επιθετική του διάθεση. Τα συναισθήματα αυτά είναι συναισθήματα που χαρακτηρίζουν καταστάσεις όπου το υποκείμενο βρίσκεται εκτός ελέγχου. Τα επιθετικά συναισθήματα που εκφράζει ο συγγραφέας προέρχονται επίσης από ένα έντονο αίσθημα αδικίας η οποία χρησιμοποιεί το λόγο για να εκφραστεί και, τέλος, είναι μια απάντηση στη δολοφονική αυτή πράξη.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικότητας. Εδώ ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την παρήχηση του *α* και του *σ* για να τονίσει ακόμα περισσότερο αυτά τα συναισθήματα. Επίσης, χρησιμοποιεί ομοιοκαταληξία (*λύσσα-Φύσσα*) η οποία υπογραμμίζει ακόμα πιο πολύ τα έντονα συναισθήματα του συγγραφέα που απορρέουν από τη δολοφονία.

34. ΣΕ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΝΕΚΡΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΣΟΥ ΘΥΜΙΖΟΥΝ ΕΡΩΤΑ

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις εκφραστικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας εκφράζει τη συναισθηματική του κατάσταση σε σχέση με την κοινωνία αλλά και σε σχέση με το πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται. Μέσα από την οπτική του συγγραφέα η κοινωνία

φαίνεται να έχει νεκρώσει τα συναισθήματα της. Το ονοματικό σύνολο *νεκρά συναισθήματα* αναφέρεται στον τρόπο ζωής ο οποίος δεν έχει ως επίκεντρο του το συναίσθημα. Το νέκρωμα των συναισθημάτων αναφέρεται στις ανθρώπινες σχέσεις οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται, σύμφωνα με τον συγγραφέα, από συναισθήματα όπως ενδιαφέρον, αγάπη, ενσυναίσθηση, έρωτας. Ο συγγραφέας μέσα από τη γενίκευση που χρησιμοποιεί ξεχωρίζει το συναίσθημα του έρωτα στο πρόσωπο στο οποίο απευθύνεται το οποίο, σε αντίθεση με το συναίσθημα της απογοήτευσης, εκφράζει το συναίσθημα της αισιοδοξίας και της ελπίδας.

Στο κομμάτι της δημιουργικότητας το σύνθημα ανήκει στην αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί προσωποποίηση. Η κοινωνία εδώ αντιμετωπίζεται από τον συγγραφέα ως υποκείμενο από το οποίο λείπουν τα συναισθήματα. Επίσης έχουμε τη χρήση της αντίθεσης. Η φράση *νεκρών συναισθημάτων* αντιτίθεται στον έρωτα, ο οποίος εκφράζει ένα αισιόδοξο, έντονο και ευχάριστο συναίσθημα που έρχεται σε αντίθεση με το συναίσθημα θλίψης που εκφράζεται μέσα από τα νεκρά συναισθήματα. Τέλος, η χρήση της προσωπικής αντωνυμίας *σου* δείχνει ότι ο συγγραφέας απευθύνεται σε κάποιο πρόσωπο το οποίο θεωρεί μοναδικό και αυτό υπογραμμίζεται μέσα από της σύγκριση των συναισθημάτων της κοινωνίας και των συναισθημάτων που διεγείρει το πρόσωπο. Εδώ υπάρχει και η χρήση της υπερβολής μέσα από την οποία γίνεται ακόμα πιο έντονη η μοναδικότητα του προσώπου κατά τον συγγραφέα. Το πρόσωπο αυτό για τον συγγραφέα συμβολίζει την ελπίδα, το φως και την αισιοδοξία. Τέλος, έχουμε την παρήχηση των κ, α, ν, ι, η οποία δίνει στο σύνθημα ρυθμό.

5. Διακηρυκτικές πράξεις

Στις πράξεις αυτές ο ομιλητής μεταβάλλει μια κατάσταση διακηρύσσοντας μια αλλαγή (βλ. κεφ. 3).

35. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ ΤΕΜΠΕΛΙΑ

Ο συγγραφέας διακηρύττει το δικαίωμα στην τεμπελιά σαν ένα επιπλέον κοινωνικό δικαίωμα όπως είναι το δικαίωμα στην εργασία, στην υγεία, στην εκπαίδευση κλπ. Το Δικαίωμα στην τεμπελιά αναφέρεται στο πολιτικό κείμενο του Πωλ Λαφάργκ (2013/1883) με τον ίδιο τίτλο, το οποίο συνδέει την ανθρώπινη τεμπελιά με την ελεύθερη δημιουργικότητα και είναι κείμενο που τοποθετείται κριτικά απέναντι στις συντηρητικές, φιλελεύθερες κοινωνίες οι οποίες υπερεκτιμούν την έννοια της εργασίας. Ο Λαφάργκ (2013/1883) ανατρέπει την ιδέα που σχετίζεται με το δικαίωμα στην εργασία υπογραμμίζοντας ότι η βασική διεκδίκηση όσον αφορά στην εργασία είναι να εξασφαλίζεται ο ελεύθερος χρόνος.

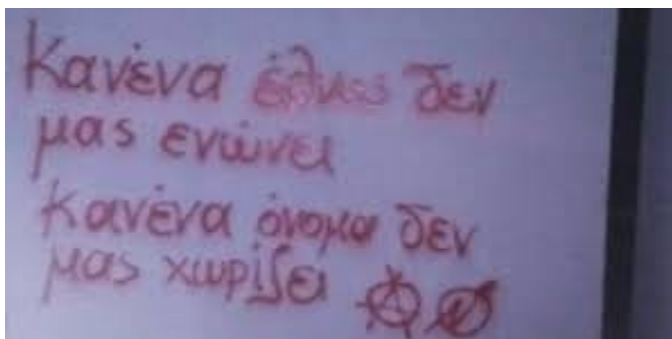
Όσον αφορά στη γλωσσική δημιουργικότητα, το σύνθημα ανήκει στην κατηγορία της αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων. Βασικό στοιχείο του συνθήματος είναι ότι ανατρέπει τη συμβατική γνώση που έχουμε σε σχέση με την έννοια των δικαιωμάτων αλλά και της τεμπελιάς. Η τεμπελιά θεωρείται μια κατάσταση μη αποδεκτή κοινωνικά μιας και το πρότυπο του καλού πολίτη είναι άμεσα συνδεδεμένο με την εργασία και η τεμπελιά θεωρείται ότι είναι μια κατάσταση παρακμής. Αναζητώντας ο συγγραφέας την αναγνώριση της τεμπελιάς ως μιας κατάστασης η οποία θα πρέπει να θεσμοθετηθεί, ανατρέπει τη συμβατική μας γνώση για τον κόσμο, προτείνοντας μια εναλλακτική θέαση του κόσμου μέσα στον οποίο η τεμπελιά δεν θα επιδέχεται αμφισβήτησης. Το ανατρεπτικό αυτό σενάριο που είναι στοιχείο του χιούμορ είναι που κάνει το σύνθημα δημιουργικό και με αυτό τον τρόπο προκαλεί τον αναγνώστη να σκεφτεί και να αποδομήσει την έννοια της εργασίας.

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις διακηρυκτικές πράξεις. Ο συγγραφέας εδώ διακηρύττει μια θέση την οποία εκφράζει ως δεδομένη και απόλυτη. Ο συγγραφέας με αυτό τον τρόπο αμφισβητεί τόσο την επικρατούσα θρησκεία όσο και σε ένα ευρύτερο πλαίσιο την ίδια την ύπαρξη του θεού. Ο συγγραφέας απαντάει στον ήδη διακηρυκτικό τρόπο έκφρασης των θρησκευτικών κειμένων κάνοντας μια διακήρυξη η οποία έρχεται σε αντίθεση με τη θρησκευτική αλήθεια.

Όσον αφορά τη δημιουργικότητα, το σύνθημα ανήκει στην αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί προσωποποίηση. Ο θεός προσωποποιείται, γίνεται ένα υποκείμενο το οποίο απουσιάζει. Η αρνητική ρηματική έκφραση δεν είναι μαζί με το τοπικό επίρρημα εδώ, πέρα από τον εξανθρωπισμό του θεού, ανατρέπουν και τη γνώση μας για τον κόσμο η οποία, για πολλούς ανθρώπους, στηρίζεται στην ύπαρξη του θεού. Ο συγγραφέας δίνει την οπτική ενός εναλλακτικού κόσμου, ο οποίος μπορεί να υπάρχει χωρίς το Θεό.

37. Κανένα έθνος δεν μας ενώνει κανένα όνομα δεν μας χωρίζει

Το σύνθημα αυτό ανήκει στις διακηρυκτικές πράξεις μιας και ο συγγραφέας διακηρύττει ότι δεν μας ενώνουν τα έθνη και δεν μας χωρίζουν τα ονόματα. Κατά τον συγγραφέα, η κοινή εθνικότητα δεν είναι ένα χαρακτηριστικό που ενώνει τους

ανθρώπους καθώς και η διαφορετική εθνικότητα δεν είναι στοιχείο διαχωρισμού. Διακηρύσσει έτσι την αλληλεγγύη ως υπέρτατη αξία. Το σύνθημα εμπεριέχει στοιχεία ανθρωπισμού και αλληλεγγύης σύμφωνα με τα οποία οι άνθρωποι δεν ενώνονται ή δεν χωρίζονται από κατασκευές όπως είναι το έθνος, αλλά το ανθρώπινο στοιχείο είναι το βασικό στοιχείο της ταυτότητάς τους. Επίσης, το σύνθημα έχει κριτική διάθεση απέναντι στο ρατσισμό και στην ξενοφοβία.

Όσον αφορά στη δημιουργικότητά του, το σύνθημα αυτό ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικοτήτων. Εδώ έχουμε τη χρήση της αντίθεσης ανάμεσα στα ρήματα *ενώνει* και *χωρίζει* μέσω των οποίων ο συγγραφέας διαπραγματεύεται την έννοια της ενότητας και του διαχωρισμού. Επίσης, έχουμε τη χρήση του παραλληλισμού (*κανένα έθνος δεν μας ενώνει, κανένα όνομα δεν μας χωρίζει*). Με αυτό τον τρόπο, ο συγγραφέας αμφισβητεί την έννοια του έθνους έτσι όπως είναι κατασκευασμένη, υποστηρίζοντας ότι το βασικό κριτήριο για τον διαχωρισμό ενός έθνους από ένα άλλο είναι το όνομα και ότι στην ουσία δεν υπάρχει καμία άλλη διαφορά. Η θέση του αυτή είναι διαφορετική από την εθνικιστική άποψη που θέλει τους ανθρώπους να κατηγοριοποιούνται σε έθνη με κριτήρια την καταγωγή, τη φυλή, τη γλώσσα, τη θρησκεία κλπ. - και έτσι βοηθάει στην θέαση του κόσμου με έναν άλλο τρόπο.

Στο κεφάλαιο αυτό ολοκληρώθηκε η παρουσίαση χαρακτηριστικών παραδειγμάτων από την ανάλυση των δεδομένων. Στα αμέσως επόμενα κεφαλαία θα παρουσιαστούν η συζήτηση της ανάλυσης και τα συμπεράσματα ολόκληρης της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Ένας από τους βασικούς στόχους της παρούσας έρευνας είναι να δείξει ότι η γλώσσα των συνθημάτων δεν περιγράφει απλώς τον κόσμο αλλά επιτελεί πράξεις. Η υπόθεση αυτή στηρίζεται στη θεωρία του Austin (1962) ο οποίος υποστηρίζει ότι χρησιμοποιούμε τη γλώσσα για να επιτελέσουμε κοινωνικές πράξεις. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, χρησιμοποιήσαμε την κατηγοριοποίηση των γλωσσικών πράξεων του Searle (1976/1979) για να δείξουμε ότι τα συνθήματα επιτελούν γλωσσικές αλλά και κοινωνικές πράξεις. Έτσι λοιπόν κατηγοριοποιήσαμε το δείγμα των συνθημάτων (145 συνθήματα) στις πέντε κατηγορίες των γλωσσικών πράξεων κατά τον Searle (1976/1979). Οι κατηγορίες των γλωσσικών πράξεων είναι οι διακηρυκτικές στις οποίες κατατάξαμε 7 συνθήματα, οι δηλωτικές στις οποίες κατατάξαμε 34 συνθήματα, οι εκφραστικές στις οποίες κατατάξαμε 46 συνθήματα, οι κατευθυντικές στις οποίες κατατάξαμε 49 συνθήματα και τέλος οι δεσμευτικές στις οποίες κατατάξαμε 9 συνθήματα.

Από την ανάλυση του δείγματος και, σύμφωνα με τον τρόπο που τα ερμηνεύσαμε εμείς, τα περισσότερα συνθήματα κατατάχθηκαν στις εκφραστικές και στις κατευθυντικές πράξεις. Οι κατευθυντικές πράξεις χρησιμοποιούνται από τον συγγραφέα με στόχο να παροτρύνει τον ακροατή να κάνει κάτι και περιλαμβάνουν προσταγές και αιτήματα (βλ. κεφ. 1). Οι εκφραστικές πράξεις χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν τη συναισθηματική του κατάσταση. Φαίνεται λοιπόν ότι στο μεγαλύτερο δείγμα των συνθημάτων οι συγγραφείς προσπαθούν να παροτρύνουν τους αναγνώστες για δράση, να αιτηθούν αλλαγή και, μέσα από τα αιτήματά τους, να δώσουν νέους τρόπους θέασης της πραγματικότητας. Επίσης χρησιμοποιούν τα συνθήματα για να εκφράσουν την δική τους συναισθηματική κατάσταση, η οποία τις περισσότερες φορές συνδέεται και με την κοινωνική πραγματικότητα (π.χ. *μέρες χωρίς νόημα*). Τα λιγότερα συνθήματα (7) τα κατατάξαμε στις διακηρυκτικές πράξεις στις οποίες ο ομιλητής κατά κανόνα διακηρύσσει μια κατάσταση έχοντας έναν θεσμικό ρόλο. Παρατηρούμε λοιπόν ότι, όταν οι συγγραφείς των συνθημάτων χρησιμοποιούν διακηρυκτικές πράξεις διεκδικούν περισσότερο παρά κατέχουν ένα θεσμικό ρόλο έτσι ώστε να ενισχύσουν τη θέση τους. Αυτό από την ανάλυση των συνθημάτων παρατηρήσαμε ότι δεν γίνεται συχνά. Αυτό το συμπέρασμα σχετίζεται με το κειμενικό είδος των συνθημάτων τα οποία παράγονται στο δημόσιο χώρο και ο λόγος τους δεν είναι θεσμικός. Διεκδικούν την εξουσία και το ρόλο που το κοινωνικό

πλαίσιο δεν τους δίνει. Όπως είπαμε και σε προηγούμενο κεφάλαιο η γλώσσα είναι φορέας κοινωνικών σχέσεων και κάποιοι κοινωνικοί ρόλοι νομιμοποιούνται κοινωνικά να επιτελούν διακηρυκτικές πράξεις ενώ κάποιοι άλλοι όχι. Έτσι λοιπόν δύσκολα θα μπορούσαν να επιτελέσουν διακηρυκτικές λειτουργίες τα συνθήματα. Αντιθέτως ο λόγος αλλά και η θέση των συγγραφέων έτσι όπως προκύπτει από την ανάλυση είναι αντιθεσμική.

Ο δεύτερος στόχος της παρούσας εργασίας είναι να αναλύσει τη γλώσσα των συνθημάτων και να δείξει ότι η γλωσσική δημιουργικότητα δεν είναι προνόμιο των «διανοούμενων» ή των εύγλωττων χαρισματικών ομιλητών αλλά είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης επικοινωνίας, αφορά όλους τους ομιλητές ανεξάρτητα από το κοινωνικό, εκπαιδευτικό κλπ επίπεδο. Για να υποστηρίξουμε την υπόθεση αυτή χρησιμοποιήσαμε τη θεωρία του Carter (2004) για τη γλωσσική δημιουργικότητα (βλ. κεφ. 3) και τη σχετική ταξινόμησή του. Ο Carter (2004) προτείνει δυο κατηγορίες με βάση τις οποίες μπορεί να ταξινομήσουμε τους μηχανισμούς γλωσσικής δημιουργικότητας: την κατηγορία διαμόρφωσης κανονικοτήτων και την κατηγορία αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων.

Από την ανάλυση του δείγματος προέκυψε ότι το μεγαλύτερο μέρος των συνθημάτων ανήκει στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικοτήτων. Σε αυτήν την κατηγορία δημιουργικότητας τα πιο συχνά σχήματα λόγου που συναντήσαμε ήταν η ομοιοκαταληξία, η παρήχηση, ο παραλληλισμός και η αντίθεση. Με τη χρήση αυτών των σχημάτων οι συγγραφείς καταφέρνουν να δώσουν ρυθμό στο σύνθημα τους, να υπογραμμίσουν τα βασικά στοιχεία της θέσης τους και να κατασκευάσουν έναν εναλλακτικό τρόπο θέασης της πραγματικότητας. Στην δεύτερη κατηγορία αυτή της αναδιαμόρφωσης κανονικοτήτων συναντήσαμε την αναμόρφωση στίχων από γνωστά στο ευρύ κοινό τραγούδια. Χαρακτηριστικό είναι ότι τα τραγούδια αυτά προέρχονται από τη δεκαετία του 1970 και του 1980, ώστε το μήνυμα που θέλει να περάσει ο συγγραφέας να γίνεται ακόμα πιο εμφανές. Η χρήση επίσης του χιούμορ συναντάται σε αυτήν την κατηγορία. Χρησιμοποιώντας το χιούμορ οι συγγραφείς τοποθετούνται κριτικά απέναντι σε γεγονότα ή πρόσωπα.

Στην παρούσα εργασία, παρουσιάσαμε λόγω περιορισμών χώρου ένα μέρος από το δείγμα των συνθημάτων που συλλέξαμε. Παρ' όλα αυτά, παρατηρήσαμε ότι όλα τα συνθήματα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν στις κατηγορίες της γλωσσικής δημιουργικότητας. Αυτό το γεγονός μας δίνει τη δυνατότητα να επιβεβαιώσουμε την αρχική μας υπόθεση ότι η γλωσσική δημιουργικότητα δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα κειμενικά είδη (π.χ. λογοτεχνικά, ρητορικά) ή σε μεμονωμένους

‘χαρισματικούς’ ομιλητές, αλλά αντίθετα είναι χαρακτηριστικό του καθημερινού, ανεπίσημου λόγου που παράγεται από ανθρώπους που επιχειρούν να εκφραστούν για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα σε μη θεσμοποιημένες επικοινωνιακές περιστάσεις.

Ένα άλλο στοιχείο που προκύπτει από την έρευνα και που υπογραμμίζει ακόμα πιο πολύ την επιτελεστική διάσταση των συνθημάτων είναι το γεγονός ότι χρησιμοποιούν το δημόσιο χώρο για να εκφράσουν το μήνυμά τους. Τα συνθήματα αποτελούν μέρος του γλωσσικού τοπίου. Με τον όρο *γλωσσικό τοπίο* εννοούμε τα εγγεγραμμένα μηνύματα που βρίσκονται στο δημόσιο χώρο (π.χ. πινακίδες, βλ. κεφ. 3). Έτσι λοιπόν, και μιας και δεν μπορούμε να αναλύσουμε τη γλώσσα αν δεν μελετήσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγεται, παρατηρούμε ότι το γεγονός ότι τα συνθήματα παράγονται στο δημόσιο χώρο κάνει ακόμα πιο έντονη την επιτελεστική τους πράξη και δίνει μια κοινωνική διάσταση στην παραγωγή τους. Η εγγραφή των συνθημάτων είναι τυπικά μια παράνομη διαδικασία μέσα από την οποία οι συγγραφείς διεκδικούν λόγο αλλά και χώρο. Υπό αυτή την έννοια, η γλώσσα που χρησιμοποιείται ταιριάζει απόλυτα με το πλαίσιο. Η δημιουργικότητα χρησιμοποιείται σαν εργαλείο με το οποίο αναθεωρούνται οι γλωσσικές συμβάσεις, παραβιάζονται τα γλωσσικά στερεότυπα και προτείνονται εναλλακτικοί κόσμοι και πρακτικές που δεν συμβαδίζουν με την κυρίαρχη και θεσμική εικόνα για τον κόσμο. Με τον ίδιο τρόπο, η εγγραφή των μηνυμάτων στο δημόσιο χώρο παραβιάζει τους κανόνες και ανακατασκευάζει τη δημόσια σφαίρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ολοκλήρωση της παρούσας έρευνας μάς οδηγεί σε διάφορα συμπεράσματα που αφορούν στην επιτέλεση πράξεων μέσω του λόγου των συνθημάτων και στη γλωσσική δημιουργικότητα των συνθημάτων στο γλωσσικό τοπίο της Αθήνας, που είναι τα βασικά ερωτήματα της έρευνας.

Αρχικά στην παρούσα εργασία αναφερθήκαμε σε ορισμένες έρευνες που έχουν γίνει με θέμα τα συνθήματα στο πλαίσιο της γλωσσολογίας και κοινωνιογλωσσολογίας, αλλά και των κοινωνικών επιστημών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση παρατηρήσαμε ότι οι περισσότερες έρευνες ασχολούνται με το πολιτικό γκράφιτι, δηλαδή κυρίως με τη διαδικασία εγγραφής συνθημάτων ως μια διαδικασία διαμαρτυρίας, διεκδίκησης ή πρόσληψης ενός συγκεκριμένου γεγονότος (π.χ. δολοφονία Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου στο Σεραφής κ.ά. 2017). Επίσης, είδαμε σε αρκετές έρευνες να χρησιμοποιείται η έννοια της *αντιγλώσσας* (antilanguage) και έννοιες όπως η *υπερκοικιλότητα* (superdiversity) οι οποίες αποτέλεσαν και το θεωρητικό υπόβαθρο των ερευνητών. Από την επισκόπηση προέκυψε το συμπέρασμα ότι η εγγραφή των συνθημάτων είναι μια συλλογική πρακτική που εκφράζει αντίσταση, αμφισβήτηση και διαμαρτυρία κατά του κυρίαρχου λόγου και σχολιάζει κριτικά τις εκάστοτε κοινωνικοπολιτικές συνθήκες. Επίσης, παρατηρήσαμε ότι δεν έχουν γίνει μελέτες, από όσο ξέρουμε, που να αφορούν στη γλωσσική δημιουργικότητα των συνθημάτων και που να χρησιμοποιούν τα αναλυτικά εργαλεία που χρησιμοποιήσαμε εμείς. Τέλος, η μελέτη του γλωσσικού τοπίου τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό είναι ένας καινούριος χώρος μελέτης για την (κοινωνιο)γλωσσολογία τον οποίο τον συναντάμε στις πιο πρόσφατες έρευνες και στον οποίο επιχείρησε να συνεισφέρει η παρούσα έρευνα.

Στο κεφάλαιο της μελέτης των συνθημάτων ως μέρος του γλωσσικού τοπίου, προσπαθήσαμε αρχικά να ορίσουμε την έννοια του χώρου και της δημόσιας σφαίρας και με αυτόν τρόπο να υπογραμμίσουμε τη σημασία που έχει το πλαίσιο παραγωγής του λόγου των συνθημάτων για τη μελέτη τους. Επίσης προσπαθήσαμε να προσεγγίσουμε και να ορίσουμε την έννοια του γλωσσικού τοπίου και των συνθημάτων και να εξηγήσουμε γιατί τα συνθήματα ανήκουν στις τέχνες του δρόμου. Τέλος, μελετήσαμε την πολιτική λειτουργία των συνθημάτων, εν προκειμένω την αντίσταση στον κυρίαρχο λόγο αλλά και τη διεκδίκηση τόσο χώρου αλλά και λόγου.

Τα συνθήματα παράγονται στο δημόσιο χώρο. Ο δημόσιος χώρος είναι ο τόπος που λαμβάνει χώρα η δημόσια συζήτηση και η διαπραγμάτευση. Εκεί που το ανθρώπινο στοιχείο αλληλοεπιδρά με το χώρο. Ο γραπτός λόγος που συναντάται στη δημόσια σφαίρα αποτελεί το γλωσσικό τοπίο του οποίου μέρος είναι τα συνθήματα. Για τον ορισμό του γλωσσικού τοπίου στηριχθήκαμε στη λεπτομερή κατηγοριοποίηση των Scollon & Scollon (2003), η οποία περιλαμβάνει σήματα που παράγονται από επίσημους φορείς, εμπορικά σήματα και τον παραβατικό λόγο, όπως είναι ο λόγος των συνθημάτων που μελετάμε.

Τα συνθήματα αποτελούν ένα ιδιαίτερο κειμενικό είδος, στο οποίο εκφράζονται συχνά αμφισβήτηση των κυρίαρχων θεσμών, θέσεις διαμαρτυρίας, εναλλακτικές προτάσεις θέασης της πραγματικότητας αλλά και αντίσταση στο κυρίαρχο σύστημα και λόγο. Τα συνθήματα ανήκουν επίσης στις τέχνες του δρόμου, γι' αυτό και χαρακτηρίζονται από καλλιτεχνικότητα και δημιουργικότητα. Ταυτόχρονα, η παραγωγή τους στο δημόσιο χώρο τους προσδίδει μια ακόμη διάσταση, αυτή του πολιτικού λόγου, μιας και η χρήση τους προσφέρει τη δυνατότητα επικοινωνίας τόσο με τις ίδιες τον κρατικό μηχανισμό όσο και με ένα ευρύ σε αριθμό κοινό. Η εγγραφή επίσης των συνθημάτων στον δημόσιο χώρο υπενθυμίζει τη στενή σχέση γλώσσας και κοινωνίας και υπογραμμίζει ακόμα πιο πολύ τη διεκδίκηση του λόγου κυρίως από ανθρώπους που δεν έχουν τη δυνατότητα να τον διεκδικήσουν με διαφορετικό τρόπο.

Είδαμε ότι τελικά η μελέτη και η προσπάθεια κατανόησης των παραπάνω εννοιών είναι πολύ σημαντική για την έρευνα μας μιας και μας βοήθησε να κατανοήσουμε τη σημασία της παραγωγής του λόγου των συνθημάτων στη δημόσια σφαίρα και να στοχαστούμε πάνω στην ίδια την έννοια της δημόσιας σφαίρας, της τέχνης αλλά και στις μορφές αντίστασης μέσω της γλώσσας, και πιο συγκεκριμένα της γλώσσας των συνθημάτων. Η μελέτη αυτών των εννοιών μας βοήθησε και στην ανάλυση των δεδομένων μας μιας και η μελέτη του πλαισίου ήταν χρήσιμη για την καλύτερη ερμηνεία του λόγου των συνθημάτων.

Στη συζήτηση περί γλωσσικής δημιουργικότητας, αφού πρώτα προσπαθήσαμε να δώσουμε τον ευρύ ορισμό της έννοιας της δημιουργικότητας, στην συνέχεια ορίσαμε τη γλωσσική δημιουργικότητα. Χρησιμοποιήσαμε τον ορισμό και τα εργαλεία του Carter (2004), σύμφωνα με τον οποίο η γλωσσική δημιουργικότητα είναι στοιχείο της καθημερινής αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, συλλογικό, κοινωνικό και πολιτισμικό προϊόν και δεν σχετίζεται με μια δημιουργική διάνοια ή έναν ευφραδή ομιλητή. Ο Carter (2004), για να μελετήσει τη γλωσσική δημιουργικότητα, προτείνει δυο κατηγορίες: τη διαμόρφωση κανονικοτήτων και την αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων.

Στην πρώτη κατηγορία η δημιουργικότητα βρίσκεται μέσα στα συμβατικά όρια της γλώσσας. Σε αυτήν την κατηγορία δημιουργικότητας, συναντάμε στοιχεία όπως η επανάληψη, η παρήχηση κ.ά. Η δεύτερη κατηγορία που είναι η αναμόρφωση κανονικοτήτων σχετίζεται το σπάσιμο των συμβατικών γλωσσικών μοτίβων. Σε αυτή την κατηγορία συναντάμε την αναμόρφωση μιας πρότασης ή ενός στίχου, το χιούμορ κ.ά.

Αφού αναλύσαμε και κατηγοριοποιήσαμε το δείγμα μας όσον αφορά στη δημιουργικότητα καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι όλα τα συνθήματα τα οποία αναλύθηκαν είναι δημιουργικά. Εστιάσαμε στους τρόπους με τους οποίους είναι δημιουργικά και παρατηρήσαμε ότι τα περισσότερα συνθήματα ανήκουν στην κατηγορία της διαμόρφωσης κανονικοτήτων, δηλαδή τα περισσότερα χρησιμοποιούν τη δημιουργικότητα μέσα στα συμβατικούς κανόνες της γλώσσας. Η δημιουργικότητα δηλαδή στα περισσότερα συνθήματα προέρχονταν μέσα από την απλή, καθημερινή χρήση της γλώσσας, κάτι που επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι δημιουργικότητα είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης γλώσσας και όχι χαρακτηριστικό της ελίτ. Στοιχεία γλωσσικής δημιουργικότητας που συναντήσαμε στην διαμόρφωση κανονικοτήτων ήταν η επανάληψη, η παρήχηση, το ασύνδετο σχήμα κ.ά.

Στην δεύτερη κατηγορία που είναι η αναδιαμόρφωση κανονικοτήτων και σχετίζεται με το σπάσιμο γλωσσικών μοτίβων συναντήσαμε την αναδιαμόρφωση στίχων ή εκφράσεων και το χιούμορ. Η ανάλυση του υλικού όσον αφορά τη γλωσσική δημιουργικότητα, εκτός από την επιβεβαίωση του ότι η δημιουργικότητα είναι στοιχείο της καθημερινής αλληλεπίδρασης των ανθρώπων, μας προτρέπει επίσης να στοχαστούμε πάνω στην ίδια την έννοια της δημιουργικότητας, η οποία, εκτός από ένα επικοινωνιακό εργαλείο, δίνει την δυνατότητα στους ανθρώπους μέσα από τον σπάσιμο των γλωσσικών μοτίβων να είναι πιο ελεύθεροι, να εκφράζονται, να κατασκευάζουν κόσμους και ταυτότητες, να ονειρεύονται, να απαιτούν, να καταστρέφουν, να δημιουργούν και να διεκδικούν. Η δημιουργικότητα είναι συνδεδεμένη με τον επαναπροσδιορισμό και το σπάσιμο των γλωσσικών μοτίβων, είναι δηλαδή συνδεδεμένη με την ίδια την έννοια της αλλαγής και της δράσης.

Όσον αφορά τις γλωσσικές πράξεις, βασιστήκαμε στη θεωρία του Austin (1962) και στη συνέχεια στην κατηγοριοποίηση του Searle (1976/1979), οι οποίοι στήριξαν τις θεωρίες τους πάνω στη μελέτη της καθημερινής γλώσσας. Ο Austin (1962) υποστήριξε ότι μέσω του λόγου επιτελούνται πράξεις - οι λέξεις δεν χρησιμοποιούνται απλά για να περιγράψουν τον κόσμο. Στην συνέχεια, ο Searle (1976/1979) χώρισε τις γλωσσικές πράξεις σε κατηγορίες με στόχο να γίνουν

κατανοητές οι πράξεις που επιτελούνται. Με βάση αυτές τις κατηγορίες, οι οποίες αποτέλεσαν ένα από τα μεθοδολογικά εργαλεία της ανάλυσής μας, καταλήξαμε ότι τα συνθήματα επιτελούν πράξεις, δηλαδή δηλώνουν, διακηρύσσουν, εκφράζουν, κατευθύνουν και δεσμεύουν. Κάτι κάνουν. Από την κατηγοριοποίηση του δείγματος προέκυψε το συμπέρασμα ότι τα περισσότερα συνθήματα ανήκουν στις εκφραστικές και τις κατευθυντικές γλωσσικές πράξεις. Εκφράζουν δηλαδή ένα συναίσθημα σε σχέση με μια κατάσταση και παροτρύνουν τον αναγνώστη να κάνει κάτι σύμφωνα πάντα με τη θέαση των συγγραφέων για τον κόσμο. Επίσης, παρατηρήσαμε ότι τα λιγότερα συνθήματα τα κατηγοριοποιήσαμε στις διακηρυκτικές πράξεις. Αυτό το συμπέρασμα μπορεί να ερμηνευτεί με βάση το ρόλο των συγγραφέων ο οποίος δεν είναι θεσμικός. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα συνθήματα δεν περιγράφουν απλά μια κατάσταση αλλά επιτελούν μια πράξη που σχετίζεται κάθε φορά με την πρόθεση του συγγραφέα.

Παρατηρήσαμε επίσης ότι υπάρχει ένα ευρύ φάσμα θεματικών με τα οποία ασχολούνται τα συνθήματα. Για την ακρίβεια, μιλάνε για θέματα που απασχολούν τα υποκείμενα των σύγχρονων αστικών περιοχών όπως η Αθήνα, από τις κρατικές πολιτικές μέχρι τη μοναξιά, τον φασισμό, την ξενοφοβία, το ρατσισμό, το φύλο, το εκπαιδευτικό σύστημα, τον έρωτα, τη βία, την ελευθερία, την αστυνομία, το περιβάλλον κ.ά. Βασικό χαρακτηριστικό των συνθημάτων φαίνεται να είναι ότι λόγω της παραγωγής τους στο δημόσιο χώρο έχουν τη δυνατότητα να ανάγουν οποιοδήποτε θέμα σε πολιτικό. Από την στιγμή που ο δημόσιος χώρος είναι χώρος δημόσιας διαπραγμάτευσης, τα συνθήματα που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν το δημόσιο χώρο για να εκφραστούν, αναδεικνύουν πολιτικά ζητήματα με την ευρεία έννοια του όρου. Ακόμα ένα συμπέρασμα που φάνηκε από την ανάλυση του υλικού είναι ότι όλα τα συνθήματα, ανεξάρτητα από την κατηγορία στην οποία ανήκουν, κάνουν έμμεσα ή άμεσα κριτική στην κυρίαρχη κουλτούρα, λόγο ή θέση για τον κόσμο.

Οι περιορισμοί που συναντήσαμε κατά τη διάρκεια της έρευνας είχαν να κάνουν με το μικρό δείγμα που είχαμε. Ένα μεγαλύτερο δείγμα μπορεί να μας επέτρεπε να δούμε ακόμη μεγαλύτερη ποικιλία δημιουργικών γλωσσικών στοιχείων και πρακτικών. Επίσης μια άλλη δυσκολία που είχε η συγκεκριμένη έρευνα σχετιζόταν με το γεγονός ότι τα συνθήματα χαρακτηρίζονται συχνά από ασάφεια, οπότε έτσι η ερμηνεία τους είναι υποκειμενική και πολλές φορές ήταν παρά πάνω από μία οι ερμηνείες που μπορούσαν να δοθούν, άρα και οι γλωσσικές πράξεις τις οποίες θα μπορούσαν να επιτελούν. Επίσης να υπογραμμίσουμε εδώ ότι τόσο η εγγραφή των συνθημάτων όσο και η πρόσληψη τους γίνεται από άγνωστους συγγραφείς και

αναγνώστες και έτσι είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί η πρόθεση των συγγραφέων αλλά και η επιρροή των συνθημάτων στους αναγνώστες.

Κρίνουμε, τέλος, απαραίτητο να γίνει περαιτέρω έρευνα στη γλωσσική δημιουργικότητα των συνθημάτων με αφορμή ένα συγκεκριμένο κοινωνικό γεγονός, όπως είναι η πανδημία του Covid-19. Έτσι θα είχε ενδιαφέρον να δούμε πώς, παρά τους περιορισμούς μετακίνησης που υπήρχαν κατά τη διάρκεια της καραντίνας, η εγγραφή των συνθημάτων αποτέλεσε ένα σημαντικό κομμάτι συλλογικής έκφρασης και πώς χρησιμοποιήθηκε η δημόσια σφαίρα από τους συγγραφείς των συνθημάτων. Επίσης, κρίνουμε ότι χρειάζεται να ερευνηθεί πάλι κάτω από τη συγκεκριμένη συνθήκη το γλωσσικό τοπίο. Από τη στιγμή που το γλωσσικό τοπίο είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη δράση των ανθρώπων, θα είχε ενδιαφέρον να δούμε τι συμβαίνει στο γλωσσικό τοπίο όταν περιορίζεται σε τέτοιο βαθμό η ανθρώπινη δραστηριότητα και κινητικότητα και όταν επαναπροσδιορίζονται οι επιτρεπόμενες κοινωνικές αποστάσεις. Τέλος, μια εθνογραφική έρευνα με στόχο να φωτίσει τις προθέσεις των συγγραφέων των συνθημάτων έτσι όπως θα εκφράζονταν από τους ίδιους θα είχε πολύ μεγάλο ενδιαφέρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adams, K.L & Winter, A. (1997) Gang graffiti as a discourse genre. *Journal of Sociolinguistics* 1(3), 337-360.
- Agamben, G. (2018) *Δημιουργία και Αναρχία*. Αθήνα: Έρμα.
- Attardo, S, Raskin, V. (1991) Script theory revis(it)ed: Jokes similarity and joke representation model. *Humor* 4: 293-347.
- Austin, J. L (1962/2003) *Πώς να Κάνουμε Πράγματα με τις Λέξεις*. Αθήνα: Εστία.
- Baird, J. & Taylor, C. (2011) *Ancient Graffiti in Context*. New York: Routledge.
- Banksy (2005) *Wall and Piece*. U.K: Century.
- Barthes, R. (2005) *Απόλαυση-Γραφή-Ανάγνωση*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Baynham, M. (2002) *Πρακτικές Γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ben-Rafael, E. (2009) A sociological approach to the study of linguistic landscape. In E. Shohamy & D. Gorter (eds) *Linguistic Landscape: Expanding the scenery*, 40-54. London: Routledge.
- Blommaert, J. (2013) *Ethnography, Superdiversity and Linguistic Landscapes. Chronicles of Complexity*. Bristol: Multilingual Matters.
- Canakis, C. (2016) Snapshots of the Balkans through ethnographic investigation of the linguistic landscape. *Punctum* 2:2, 24-65.
- Canakis, C. (2017) The linguistic landscape of Stadiou Street in Athens: An ethnographic approach to the linguistic appropriation of contested space. *Studies in Greek Linguistics* 37, 165-180.
- Carter, R. (2004) *Language and Creativity. The Art of Common Talk*. London, New York: Routledge.
- Chafee, L. (1993) *Political protest and street Art: Popular tools for Democratization. In Hispanic Countries*. Westport: ABC-CLIO.
- Chomsky, N. (1964) *Current Issues in Linguistic Theory*. London: Mouton.
- Chomsky, N. (1991) *Συντακτικές Δομές*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Clements, P. (2013) *Charles Bukowski, Outside Literature and the Beat Movement*. New York: Routledge.
- Clements, P. (2020) *The Outsider, Art and Humor*. New York & London: Routledge.
- Cook, G. (1994) *Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind*. Oxford: Oxford University Press.

- Coulmas, F. (2009) Linguistic landscaping and the seed of the public sphere. In E. Shohamy & D. Gorter (eds) *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, 13-24. New York: Routledge.
- Csikszentmihali, U. (1999) Implications of a system perspective for the study of creativity. In R.J. Sternberg (eds) *Handbook of Creativity*, 313-335. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahdal, S.H. (2017) *The Rhetorics of Political Graffiti on a Divisive Wall*. Doctoral Dissertation. Arizona State University.
- Davis, N. Z. (1991) Printing and the people. In R.A. Grace & M. Scudson (eds) *Rethinking Popular Culture Contemporary Perspectives in Cultural Studies*, 65-96. Berkeley: University of California Press.
- Durkheim, E. (1982) *Rules of Sociological Method*. New York: Free Press.
- Fairclough, N. (1989) *Language and Power*. New York: Longman.
- Ferrell, J. (1995) Urban graffiti: Crime, control and resistance. *Youth and Society* 27, 73-95.
- Ferrell, J. (2016) Graffiti, street art and the politics of complexity. In J. I. Ross (ed.) *Routledge Handbook of Graffiti and Street Art*, 32-39. Abingdon/ New York: Routledge.
- Habermas, J. (1989) *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: MIT press.
- Halliday, M.A.K (1978) *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*: London: Edward Arnold.
- Hauer, D. (2011) The discursive construction of the separation wall at Adu Dis: Graffiti as political discourse. *Journal of Language and Politics* 10:3, 301-321.
- Huebner, T. (2006) Bangkok's linguistic landscapes: Environmental print, codemixing and language change. In D. Gorter (ed.) *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*, 31-51. Clevedon: Multilingual Matters.
- Jaworsky, A. & Thurlow, C. (2010) *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. London: Continuum.
- Kitis, E. D. (2011) The subversive poetics of a marginalized discourse and culture. In E. Foust & S. Fuggle (eds) *Word on Street*, 53-70. London: Institute of Germanic & Romance studies.
- Landry, R. & Bourhis, R. (1997) Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology* 16, 23-49.
- Lefebvre, H. (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

- Lezisohn, C. (2008) *Street Art. The Graffiti Revolution*. London: Tate Publishing.
- Lynn, N. & Lea, S. (2005) Racist graffiti: Text, context and social comment. *Visual Communication* 2:1, 39-63.
- MacDonald, N. (2001) *The Graffiti Subculture: Youth, Masculinity and Identity*. London: Palgrave.
- Marche, G. (2012) Expressivism and resistance: Graffiti as an infrapolitical form of protest against the War of Terror. *Revue française d'études Américaines*: 131, 78-96.
- Marcu, D. (2000) Perlocutions: The Achilles heel of speech act theory. *Journal of Pragmatics* 32:12, 1719-1741.
- Marten, H.F, Van Mensel, L. & Gorter, P. (2012) Studying minority languages in the linguistic landscape. In D. Gorter, H.F. Marten & L. Mensel (eds) *Minority Languages in the Linguistic Landscape*, 1-15. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Maybin, J. & Swann, J. (2006) *The Art of English: Everyday Creativity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Molyneux, M. (1986) No God, No Boss, No Husband. In *Anarchist Feminism in Nineteenth Century Argentina*. *Latin American Perspectives* 48: 13, 119-145.
- Moonwomon, B. (1995) The writing on the wall: A border case of race and gender. In K. Hall & B. Bucholtz (eds) *Gender Articulated: Language and the Socially Constructed Self*, 447-468. New York/London: Routledge.
- Negus, K. & Pickering, M. (2004) *Creativity, Communication and Cultural Value*. London and Thousand Oaks, CA: Sage.
- Obeng, S.G. (2000) Speaking the unspeakable: Discursive strategies to express language attitudes in Legon (Ghana) Graffiti. *Research on Language and Social Interaction* 33:3, 291-319.
- Pennycook, A. (2007) "The rotation get thick. The constrains get thin": Creativity, recontextualization and difference. *Applied Linguistics* 28, 579-596.
- Pennycook, A. (2009) Linguistic landscape and the transgressive semiotics of graffiti. In E. Shohamy & D. Gorter (eds) *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* , 302-312. New York & London: Routledge.
- Phillips, S.A. (1996) *Graffiti*. Oxford: Oxford University Press.
- Rahn, J. (2002). *Painting without Permission: Hip-Hop Graffiti Subculture*. Connecticut: Bergin & Garvey.
- Reisner, R. (1971). *Graffiti: Two Thousand Years of Wall Writing*. New York: Cowles Book Company.

- Rubdy, R. & Ben Said, S. (2015) *Conflict, Exclusion and Dissent in the Linguistic Landscape*. London: Palgrave Macmillan.
- Sadock, J. M. (1974) *Towards a linguistic theory of speech acts*. New York: Academic Press.
- Scollon, P. & Scollon, S.W. (2003) *Discourses in Place: Language in the Material World*. London: Routledge.
- Searle R.J. (1979) *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. New York: Cambridge University Press.
- Shohamy, E. (2006) *Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches*. New York: Routledge.
- Shohamy, E. & Waksman, S. (2009) Linguistic landscape as an ecological arena: Modalities, meanings, negotiations, education. In E. Shohamy & D. Gorter, *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, 313-331. New York & London: Routledge.
- Sørensen, M. J. (2008) Humor as a serious strategy of nonviolent resistance to oppression. *Peace and Change* 33:2, 167-190.
- Spolsky, B. (2009) Prolegomena to a sociolinguistic theory of public signage. In E. Shohamy & D. Gorter (eds) *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*, 29-35. New York: Routledge.
- Tagg, C. (2012) Scraping the barrel with a shower of social misfits: Everyday creativity in text messaging. *Applied Linguistics* 34:4, 480-500.
- Williams, R. (1983) *Keywords*. London: Fontana.
- Winnicott, D.W. (2019) *Το Παιχνίδι και η Πραγματικότητα*. Αθήνα: Άρμος.
- Yule, G. (1996) *Πραγματολογία*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2013) Η ετερογλωσσία του γκράφιτι στην ποιοτική έρευνα: Μεθοδολογικές διασταυρώσεις σε ανοίκειους κοινωνικούς κόσμους. Στο Μ. Πούρκος (επιμ.) *Δυνατότητες και Όρια στις Μείξεις των Μεθοδολογιών στην Κοινωνική Ψυχολογία και Εκπαιδευτική Έρευνα: Επιστημολογικά και Ερευνητικά Ζητήματα των Προοπτικών Διεύρυνσης του Ερευνητικού Σχεδιασμού*, 531-552 Αθήνα: Ιων.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2015) Φωνές διαμαρτυρίας στους δρόμους της πόλης. Προσλήψεις της κρίσης μέσα στο πολιτικό-εκφραστικό γκράφιτι. *Κοινωνιολογική Επιθεώρηση*: 2-

- 3, Ερευνητικές πρακτικές και μεθοδολογικές προκλήσεις στη μελέτη των κοινωνικών επιπτώσεων της Οικονομικής Κρίσης, 119-143.
- Καλογιαννάκη, Π. & Καρράς, Κ. (2011) Τα graffiti ως « γλώσσα» που λέει πολλά με τη σιωπή της: Η περίπτωση των graffiti στους τοίχους του Πανεπιστημίου Κρήτης. Στο Μ. Πούρκος (επιμ.) Βίωμα και Βασισμένες στην Τέχνη Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας, 207-212. Θεσσαλονίκη: Νησίδες.
- Καμηλάκη, Μ. (2012) «Και οι τοίχοι έχουν...μιλιά». Κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση του χιούμορ στον γραπτό, ανώνυμο συνθηματικό λόγο. Στο Ζ. Gavriilidou, Α. Euthymiou, Ε. Thomdaki & Ρ. Kambakis-Vougiouklis (eds) Selected papers of Democritus University of Thrace, 10th International Conference of Greek Linguistics, 827-838. Θράκη: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Κανάκης, Κ. (2007) Εισαγωγή στην Πραγματολογία. Γνωστικές και Κοινωνικές Όψεις της Γλωσσικής Χρήσης. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.
- Καραθανάσης, Π. & Θεοδόσης, Δ. (2019) Γκράφιτι και Πολιτική Διεκδίκηση. Αθήνα: Περιθώριο.
- Κητής, Δ. & Κουτουπή-Κητή Ε. (2015) Συνθήματα δρόμου: Ένα ξεχωριστό κειμενικό είδος. Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 35, 286-297.
- Λαφάργκ, Π. (2013) Το Δικαίωμα στην Τεμπελιά, Αθήνα: Αργοναύτης
- Μαλούτα, Θ. (1988) Θεωρίες του χώρου και χώρος της θεωρίας (II) : Γεωγραφική μετά- θεωρία ή γεωγραφική σκέψη και κοινωνικοί μετασχηματισμοί. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 71, 125-191.
- Ντελέζ, Ζ. (2002) Η πράξη της δημιουργίας. Ένστικτα και θεσμοί. Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα.
- Παπαβασιλείου, Κ. (2011) Κειμενογλωσσική ανάλυση των γκράφιτι. Πτυχιακή εργασία. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Πλεχάνωφ, Γ. (2009) Τέχνη και Κοινωνική Ζωή. Αθήνα: Ελεύθερος Τύπος.
- Πολίτης, Γ. & Κατσιφαρέα Κ. & Κλη, Μ. (εκλογή) (2013) Έννοιες και Όροι του Κορνήλιου Καστοριάδη. Αθήνα: Βιβλιοπέλαγος.
- Ροντάρι, Τ. (1985) Γραμματική της Φαντασίας. Αθήνα: Τεκμήριο.
- Σεραφής, Δ. & Κητής, Δ. & Αρχάκης, Α. (2017). Αντιγλώσσα και κατασκευή συλλογικής ταυτότητας: Συνθήματα γκράφιτι της εξεγερσιακής συλλογικής δράσης του Δεκεμβρη του 2008. Γλωσσολογία 25, 1-17.
- Τσαμαντάκος, Χ. & Πάγκαλος, Ο. (2016) Η Ιστορία του Graffiti στην Ελλάδα 1984-1994. Αθήνα: Futura.

- Τσιπλάκου, Σ. (2017) Αστικά γλωσσικά τοπία και διάλεκτοι: Χώροι της Λευκωσίας.
Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 37, 727-746.
- Φουκώ, Μ (1966/2008) Οι Λέξεις και τα Πράγματα. Μια Αρχαιολογία των
Επιστημών του Ανθρώπου. Αθήνα: Γνώση.